

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

28 aprilie – 4 mai 1999
(Anul XXXII)

17

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

O după-amiază în infern

– Mărturii despre
sfârșitul lui

BENJAMIN FONDANE –
(pag. 12-13)

Gheorghe Gheorghiu-Dej

ca personaj de roman

(pag. 4)

Heidegger
în stil

dîmbovițean
(pag. 20-21)

Moartea la Oxford

(pag. 19)

Noe nu mai
are Arcă

(pag. 16)

SOFIA LOREN,
un mit intact

(pag. 17)

Afacerea

ȚIGARETA ZERO

(pag. 2)

Critica verbală

DIN MOTIVE pe care le voi lămuri altă dată, mi se pare preferabilă formula din titlul editorialului meu aceleia, consacrate, de *critică stilistică*. Deocamdată îmi pun o altă întrebare și anume de ce a avut atât de puțină căutare la noi critica bazată pe premisa că literatura este, înainte de orice, un fapt de limbă, o realitate verbală. Mediul (cum spun anglo-saxonii, cu un cuvânt calchiat și în româna recentă) sau mijlocul poeziei sau romanului este constituit de limbaj. Cu toate acestea, nici poezia, nici, cu atât mai rar, romanul n-au fost abordate stilistic. Excepțiile se numără pe degetele de la o mână. Întreaga noastră critică interbelică (de la Lovinescu la Călinescu) a rămas insensibilă la limbaj: impresionistă, dogmatică, istorică, sau estetică a preferat să evite verbalitatea textului în favoarea impresiilor, ideilor, ambiantei culturale sau valorii literare deductibile din el, ca niște constructe abstracte. Nici critica actuală n-a fost alt fel. A adăugat o perspectivă retorică sau fenomenologică, absentă înainte, dovedindu-se interesată de structuri (poetice, narative etc.). Chiar și structuraliștii noștri, cei mai în măsură să-i înțeleagă virtuțile, au făcut prea puțin pentru verbalitate. În afară de M. Zamfir care a și introdus un concept nou, și anume cel de stilistică diacronică, alții n-au fost critici literari (mă refer la școala Coteanu). Genette, Riffaterre n-au avut emuli la noi, ca J.P. Richard sau tematistii, mult mai des urmați. Paradoxul este că singurul exemplu de stilistică aplicată nu se referă la poezie (în care, totuși, marea generație interbelică a elogiat nesmintit puritatea verbală), ci la proză: *Arta prozatorilor români* a lui T. Vianu. N-avem o *Artă a poezilor români*. Vianu pleca de la Bally, nu de la Spitzer, cum m-aș fi așteptat și analizele lui verbale sînt încă remarcabile, deși cred că premisa teoretică despre dubla intenționalitate a limbajului este greșită. Călinescu împărțea indiferența lui Croce față de limbă. Rarissimele lui abordări lingvistice (în *Opera lui M. Eminescu*, de pildă) sînt menite să probeze ironic ineficacitatea perspectivei cu pricina.

Și acum să revin la întrebarea mea inițială. Singurul răspuns care mi-a venit în minte ține de păcatul originar al criticii noastre: în critica românească, la început n-a fost *cuvîntul*, ci *ideile* maioreștiene. Se știe că primul nostru critic a fost filosof și logician. Critica lui era meta-lingvistică. Deși a făcut unele observații referitoare la limbă (batjocorea sarcastică diminutivele romanticilor), critica lui a rămas ideologică, abstractă, sprijinită pe cîteva concepte clare (autonomia esteticului, între ele) de natură teoretică. Maiorescu n-avea plăcerea textului. Așadar, nici a verbalității. Frigiditatea aceasta pare a se fi transmis criticilor următori, clasați de Lovinescu, o jumătate de secol mai firziu, în trei generații maioreștiene. Le-am putea adăuga o a patra, după al doilea război mondial. Cu toate deosebirile dintre ei, maioreștii noștri critici au avut, cu toții, pregătire filosofică sau literară, nu lingvistică. Nici Caracostea, care s-a ocupat de expresivitate, nu era lingvist. Iar Ovid Densusianu, deși era, inaugurează în istoriile noastre literare (cu *Literatura română modernă* din 1921) critica de idei și de sentimente, fără urmă de considerații verbale. Dogmatismul dragomirescian ignora limba ca și estetismul lui Vladimir Streinu sau impresionismul lui Perpessiciu. Nici măcar cei mai subtili critici contemporani de poezie (Negoitescu, Cistelean, Grigurcu) nu scriu critică verbală, deși ei însșiși ne ispitesc, uneori, tocmai prin verbalitatea exuberantă ori senzuală a comentariului propriu. Ideile maioreștiene apasă, un secol aproape după ieșirea ctitorului din scenă, peste conștiința verbală a urmașilor ca o lespede de neînlăturat.

Lipsa de respect față de regulă

Zona gri

CAM așa a fost caracterizată această parte a lumii în care domiciliază România. O mulțime de politicieni, jurnaliști, comentatori, sau simpli chibiți s-au îmbufnat superior, s-au indignat major, sau pur și simplu s-au resemnat mioritic pentru această categorisire.

Îmbufnații: nu credeam că occidentalii sunt capabili de așa ceva după toate eforturile pe care le-am depus.

Indignații: cum domnule?, noi care ne-am bătut cu românii (și am mâncat bătaie), noi care am luptat cu turcii (și deobicei, am mâncat iarăși bătaie), noi care am fost pavăza occidentalului sute de ani, cu ce ne alegem? Care ne este răsplata? Culoarea asta impersonală? Să le fie rușine!

Resemnații: asta este! Așa ne-a fost destinul, să fim plasați la încrucișarea drumurilor occident-orient. Nu poți schimba soarta! E clar, există o conspirație mondială împotriva biete noastre țărișoare.

De unde provin aceste reacții umorale? DIN LIPSA DE RESPECT FAȚĂ DE REGULĂ, regula ca instituție de conduită. Nu conștientizăm vocația noastră de a încălca regula. În secolul acesta am respectat-o o singură dată. În primul război mondial. Ne-am aliat cu cine trebuia, am respectat înțelegerea până la capăt, în ciuda faptului că familia regală era de origine germană. Ce exemplu extraordinar de judecată dreaptă și folositoare României! Cu ce ne-am ales? Cu reintregirea țării, cu respectul comunității internaționale și, nu în ultimul rând, cu o viață mai bună. După aia? Un șir neîntrerupt de încălcări a regulii.

În 1940 Hitler dispune ruperea Ardealului de România. Ce face Ion Antonescu? Se aliază chiar cu Hitler încălcând înțelegerea cu Anglia și Franța.

SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

ACADEMIA Europeană de Poezie este o academie à la Richelieu, elitară la culme: o compun 30 de poeți - și numai 30! -, iar pentru alegerea unui nou membru e absolut obligatoriu ca un vechi academician să fi călătorit deja spre Cimpiele Elisee, mai prozaic spus - să fi murit. Fiecare actual component al înaltului for duce prin urmare cu sine nu doar delicioasa povară a propriei opere, ci și sacul simbolic de oase, cadavrul celui a cărui dispariție i-a adus gloria. Emoția ce înconjoară manifestările acestui club academic european consacrat Poeziei, cu majusculă, crește vertiginos pe măsura notorietății instituției. În luna martie, s-a desfășurat la Lisabona reuniunea anuală a Academiei. Publicul care a avut curiozitatea să asiste a putut beneficia de mai multe ore de poezie, recitată (în cea mai mare parte) de înșiși autorii - fapt ce adăuga interesului estetic și o implicită tresărire emoțională: asistam la o performanță oarecum istorică. Ce fel de poezie am auzit? Poate că e mai bine să oferim într-o traducere fie și aproximativă (dar ușor de realizat, dat fiind versul lor liber) două exemple.

«Între filtru și unghi/ ce să mai spui care n-a fost încă spus?/ Alteva și mereu același lucru?/ E ceață în suflet, iar moartea, această moarte/ leagă un semn de alt semn/ însușează verigile; pe stela ei funerară, moartea triumfă./

Dimineața e rece, puțin deasupra lui zero grade;/ nici un proiect conștient, ci numai forța supremă, destinul./ a obligat rima să iasă la suprafața pământului/ și să lase în urmă adăpostul, păduri./

Am întâlnit-o acolo unde am mers de atâtea ori;/ o piatră albă, netedă, găurită de șuvoaie de apă, dinții ploii, albă ca osul./

«Viata, aerul pe care-l respirăm există;/ o ușurință, o asemănare în toate;/ o egalizare, o aserțiune deschisă/ în toate... și, arbore după arbore, gata să se deschidă./

Mărul comestibil/ presupune mărul pădureț./ Și astfel mărul cade/ nu departe de dicționar./

Vă fi iubire această călătorie a migdalului/ pînă la capătul norilor?/ Atunci deja nu se va mai numi migdal/ vor exista mereu mîini care să culeagă fructul.»

Vă plac? Mie-mi plac, sint două poezii frumoșele, nu formidabile, dar acceptabile. Cui aparțin? Aici, e mai

În 1941 trupele române intră în război alături de Germania și trec apoi Nistrul. Încalcăm din nou regula conform căreia armata n-are ce să caute dincolo de pământ românesc.

În 1945 asistăm din nou la încălcarea înțelegerii și luptăm împotriva Germaniei. În numai patru ani România manifestă un dispreț profund pentru o regulă sau alta, pentru toate însă luându-și angajamentul că le respectă. Rezultatul? Disprețul tuturor. Anglia, Franța și SUA, nu uită de nerespectarea regulii și ne lasă baltă. URSS nu uita că trupele române au atacat-o și pune cizma roșie pe grumazul României. Încalcarea regulii a dus la un dezastru total. Nu ne mulțumim cu atât. În 1968 minimalizăm din nou regula.

În tot acest timp Ungaria, Polonia, Cehia își respectă semnătura, indiferent de înțelegerea pe care a fost pusă. Rezultatul? Ele sunt unde sunt. Noi? Am cheltuit o cantitate imensă de energie să ne justificăm încălcarea regulii. Recurgem la argumente uneori subtile, de cele mai multe ori puerile, interpretăm, sucim lucrurile, și pe față și pe dos, pentru că ceva din noi pare să ne spună că nu e bine dar, dacă tot am făcut-o, aruncăm praf în ochii altora, doar, doar n-o să observe. Ei uite că observă, și încă al dracului de bine.

Acum

DUPĂ șaptezeci și ceva de ani avem posibilitatea să demonstrăm că suntem în stare să respectăm regula. Se spune că pentru a cunoaște mai bine pe cineva, adică să-l vezi în ce ape se scaldă, pune-l în situații limită, sau măcar aproape de limită. Situația, delicată în ceea ce ne privește, a fost creată. Vezi Iugoslavia.

ACADEMIE

greu de răspuns. În primul caz, am obținut poezia extrăgînd cite o strofă din englezul Philippe Jones, din finlandezul Pentti Holappa și din englezul Edward Lucie-Smith. În al doilea caz, am realizat-o punînd cap la cap strofe din daneza Inger Christensen, suedezul Lasse Sönderberg și dintr-un poet belgian, din care să fi putut lua altă strofă, din altă poezie și din alt poet, pentru a o pune în legătură cu altă strofă etc. etc., continuînd exercițiul la infinit: rezultatul ar fi fost aproximativ același. Pentru că, în toată Europa Occidentală, se scrie astăzi același fel de poezie: un pic de natură, un pic de metafizică ușoară, un pic de ironie - totul turnat în acel vers liber și fantezist, pe care îl distinge de proza pură doar scurtimea rîndului. Rețeta e gata! În Europa Occidentală se scrie, de fapt, aceeași poezie. Știm de multă vreme că nu mai avem mari poeți între 25 și 60 de ani, dar revelația că absolut toți compun același text are de ce să te pună pe gînduri.

Într-o lume unde libertatea domnește de decenii, unde nu mai există opresiune, iar oamenii au uitat ce înseamnă foamea, unica distracție rămîne birfa pe seama statului și conversația pe teme «nalte», ca de exemplu incomunicabilitatea umană, absența dumnezeirii, finitudinea ființei noastre etc., cu rezultatul de mai sus...

În tot acest cor uniform, am distins trei disonanțe: poeziile lui Lubomir Levcev, ale Anisei Kolz și ale Anei Blandiana. Fără a mă transforma în apologet interesat al Sud-Estului Europei, trebuie să recunosc că doar în poemele bulgarului, nemțoaicei și româncei am întîlnit ceea ce în mod obișnuit înțelegem prin poezie - adică emoție netrucată, condensată într-o formulă prozodică ingenioasă. Nu știu din care Germanie venea doamna Kolz, dar experiența unui popor are, probabil, semnificație globală.

Oricit aș fi vrut să întreprind o demonstrație modernă (eventual post-modernă), mă vîd readus la vechiul loc comun romantic, pe care-l credeam aruncat de mult la coș: anume că, în absența unei experiențe existențiale grave, marea poezie nu se poate naște. Îmi pare rău pentru banalitatea observației, dar, la capătul unui festival de poezie europeană, ea se impune cu claritatea evidentei.

Ce facem noi?

CÂND președintele Emil Constantinescu spune că am semnat o înțelegere cu NATO și trebuie să o respectăm, o grămadă de politicieni (sau ce-or fi), sar la beregata lui, cum că de ce tocmai acum să respectăm acea semnătură, pe care, culmea!, tocmai ei înșiși au pus-o pe tratatul de parteneriat.

Când ministrul de externe Andrei Pleșu atrage atenția că, pentru Dumnezeu!, trebuie să învățăm odată ș-odată să ne ținem cuvîntul dat, un ziarist rebarbativ, uitat de mai multă vreme prin studiourile televiziunilor din România și nerevendicat încă de cineva, se dă pe spate de indignare că lu' NATO i s-a pus pata pe Miloșevici. Că Miloșevici este un impenitent, nu suflă o vorbă. Că Miloșevici este exponentul național-comunismului în Europa, iarăși nu suflă o vorbă. Despre tragedia albanezilor din Serbia, despre lipsa de drepturi a românilor din Iugoslavia tace mălc. Ba mai mult, le spune generalilor din NATO ce filme să vadă. Bine că nu am intrat în NATO că le și facea program de bibliotecă. Același ziarist pufăie la Clinton că acesta își apără soldații și amenință cu degetul poporul sârb. Rămîi trîznit nu alta! Ce-ar fi vrut să facă președintele? Să le spună: omorâți-i dom'le!?

Când președintele țării a declarat că intervenția NATO este necesară și legitimă, grămada de politicieni de mai înainte, și cea a comentatorilor de mai înainte sau de mai apoi, au tăbărît pe el. Cum adică, fără aprobarea ONU? Lăsînd la o parte faptul, că rezoluții ale ONU îndrituiau o astfel de acțiune, surpriza vine tocmai de la Rusia care reușește să obțină aprobarea. Cum? Printr-o mișcare "deșteaptă", Rusia depune o moțiune în care cerea încetarea bombardamentelor în Iugoslavia. Se supune la vot solicitarea, și numai Rusia, China și Namibia sunt de acord, restul împotriva. Votul de respingere a unei interziceri a bombardamentelor - vot negativ - este în acest caz un functor logic - negația -, care traduce astfel hotărîrea ONU: bombardamentele pot continua. Iată deci, aprobarea mult invocată. Să ne fie foarte clar, războiul, din orice parte ar veni el, este o acțiune oribilă, dar nu asta este tema pusă în discuție, ci *respectul regulii, adică mijlocul prin care treci de la dezmaț în fărădelege la armonia în lege, mijlocul de acces și menținere în lumea civilizată.*

Când domnul Andrei Pleșu spune că România a făcut o opțiune către NATO, și că NATO înseamnă securitatea membrilor săi, stabilitate democratică, prosperitate și alte, alte avantaje dar și obligații, pricepuții la toate spun: hopa!, stai așa, cum adică să nu discutăm obligațiile în acest caz specific? De parcă România este căzută din Lună. Toate drepturile la noi! Obligațiile la alții! "Noi suntem atipici!", zic "cunoscătorii". "Suntem mai aparte, mai originali", și, culmea!, ne mai și împănăm cu noncalitatea.

Epoca lui FĂ-TE CĂ! Asta este perioada pe care o trăim. Dorința lui Ceaușescu de a construi omul nou este pe cale să se împlinescă. Nu chiar cel pe care îl voia el, dar unul destul de apropiat. Omul care în loc să lucreze se face că lucrează. Omul care în loc să facă o lege clară, face una confuză și după aia scoate un manual cu instrucțiuni de aplicare a ei și, deci, și de eludare. Omul care depune un efort inimaginabil să ocultească regula și apoi să justifice nerespectarea ei.

Nu-mi puteam imagina că îndemnul pe care l-a adresat Ion Caramitru lui Mircea Dinescu în studioul patru al Televiziunii Române, pe data de 22 decembrie, 1989: "MIRCEA FĂ-TE CĂ LUCREZI!", va deveni pentru mulți ani un program politic. Hm, FĂ-TE CĂ!

În loc de a ne face că, în loc de a perora athletic împotriva "domnilor NATO", în loc de a ne mînia pe occidentali că nu ne înțeleg, în loc de a-i acuza că au (musai) ceva cu noi, în loc de a ne așeza de-acurmezișul vremurilor, mai bine am face un lucru extrem de simplu: SĂ RESPECTĂM REGULA. Atît și nimic mai mult.

Vasile Dorobanțu

Timișoara, 2 aprilie, 1999

Gheorghe Gheorghiu-Dej ca personaj de roman

**Un prozator care ne ia
de fiecare dată prin
surprindere**

ALEX MIHAI STOENESCU (născut la 2 octombrie 1953 în București) este un spirit proteic și imprezvizibil. Fiecare carte a sa ne proiectează într-o altă lume, fără legătură cu cea precedentă. Surprinzătoare sunt și schimbările de regim stilistic, susținute de o cunoaștere multilaterală a lexicului limbii române (terminologie militară, eclesiastică, administrativă etc.), ca și de capacitatea de a integra în textul românesc expresii din limbi străine.

Autorul poate oricând să descrie un sat din Olanda sau o gară din Germania, să reproducă limbajul unui general canadian sau al unui ofițer de Securitate român, să reconstituie modul de viață dintr-o mănăstire din evul mediu sau dintr-o închisoare din epoca stalinistă. Dacă îi citim cu atenție biografia, constatăm că el a ajuns la acest enciclopedism pe cont propriu (fiind, în fond, un subinginer, specializat în utilaj tehnologic). Ca și la alți autodidacți, entuziasmul față de cultură este mai mare decât spiritul critic.

Înainte de recentul roman *Prizonier în Europa*, Alex Mihai Stoenescu a mai publicat 4 romane: *Drumul Olandei*, 1991, *Căinii răgușiți*, 1993, *Patimile Sfântului Tomasso d'Aquino*, 1995 și *Misiunea dominicană*, 1997. Un ecou mai mare decât altele a avut romanul *Patimile Sfântului Tomasso d'Aquino*, asemănător în multe privințe cu *Numele trandafirului* de Umberto Eco, dar considerat o revelație de Gabriel Liiceanu (care l-a și publicat la selecta Editură Humanitas).

Două planuri epice din care unul putea lipsi

ROMANUL *Prizonier în Europa* este construit pe două planuri epice. De fapt, se poate vorbi de două romane interferente. Primul are un caracter epistolar și i s-ar potrivi titlul *Învățăturile lui Ștefan Predescu către fiul său, scrise în anii terorii comuniste*. Ștefan Predescu este etichetat drept "fascist" (de șeful său, Zamfir Zamfirescu, pe care l-a acuzat că fură materiale de construcție și falsifică acte). Așteptând să fie arestat - și, poate, condamnat la moarte (ne aflăm în deceniul șase, când un presupus anticomunist are toate șansele să dispară fără urmă) -, el redactează o suită de scrisori care îl au ca destinatar pe fiul său, cel din viitor, capabil să înțeleagă:

"Dragul meu fiu, te vor învăța că partidul este părintele tău. Nu este adevărat. Te-am conceput printre ruinele unei brutării bombardate din localitatea Potucek, în Cehoslovacia. Mama ta este nemțoaică, fapt pe care, poate, ea, purtând pedeapsa poporului ei, nu ți l-a spus."

Din păcate, această comunicare *peste timp* se transformă repede într-un monolog, Ștefan Predescu lăsându-se absorbit de plăcerea de a-și aminti episoade din biografia sa. El insistă asupra perioadei în care a luptat, în Olanda, alături de forțele din Rezistență, împotriva hitleriștilor, până în momentul în care țara a fost eliberată de trupele aliate. Este prilejul cu care voluntarul român îl cunoaște pe generalul canadian J.P.E. Bernadotte.

Rememorarea labirinticelor aventuri din timpul războiului (care îl transformă de multe ori pe erou din subiect în obiect, ca pe personajul lui Virgil Gheorghiu din *Al 25-lea ceas*) și, în continuare, a persecuțiilor suferite în anii stalinismului românesc este prolixă și lasă multe aspecte neclarificate. Nu se înțelege nici măcar dacă Ștefan Predescu a fost sau nu - până la urmă - executat. Practic, tot acest "roman" putea să lipsească din *Prizonier în Europa*, cu atât mai mult cu cât cel de-al doilea are forță epică și expresivitate.

Resursele (inepuizabile) ale satirei politice

AL DOILEA "roman" din *Prizonier în Europa* aduce în prim-plan personaje reale din istoria noastră contemporană, ca Gheorghe Gheorghiu-Dej, Alexandru Drăghici, Nicolae Ceaușescu, Gheorghe Apostol, Ana Pauker, Mihai Beniuc, Silviu Brucan și alții. Legătura cu povestea lui Ștefan Predescu se face în felul următor:

Securitatea interceptează la un moment dat o scrisoare trimisă de generalul canadian J.P.E. Bernadotte cetățeanului român Ștefan Predescu, prin care acesta este invitat să participe, în ziua de 8 mai

1955 la aniversarea foștilor luptători pentru eliberarea Olandei, programată să aibă loc la Utrecht. Destinatarul scrisorii este suspectat de spionaj și se ia hotărârea arestării lui (fără ca Securitatea sau noi, cititorii, să știm dacă este vorba de Ștefan Predescu, luptătorul din Rezistență, sau de un personaj care i s-a substituit între timp). Agitația din jurul acestui caz, de care se ocupă un colonel de Securitate, Pavel Segărceanu, și de care se interesează îndeaproape Alexandru Drăghici, constituie pretextul epic al examinării de aproape a comportamentului nomencluriștilor. Cu un remarcabil curaj artistic, Alex Mihai Stoenescu trece dincolo de imaginea convențională a unor personaje istorice, atribuindu-le o viață sufletească și, de fapt, *atribuindu-le viață*. El ignoră, decis, prejudecata că orice gest al acestora descris într-un roman trebuie să fie atestat. Cu un salutar voluntarism, cu o justificată (estetic) autoritate, prozatorul îi transformă în oameni pe cei care, altfel, nu aveau decât consistența unor portrete idealizate sau - la fel de nesatisfăcător din punct de vedere literar - a unor caricaturi.

Textul este în esența lui o satiră, dar Alex Mihai Stoenescu nu alunecă într-o satiră ieftină. Întrucât conferă fiecărui moment o șocantă concretă, el creează în jurul oamenilor și obiectelor acea *aureolă a imortalizării* care apare numai în literatura de bună calitate. Aparatul de radio primit în dar de Alexandru Drăghici de la Hrușcirov, ca și Hrușcirov însuși fac parte din eterna comedie umană:

"Aparatul are istoria lui. Este un cadou de la Hrușcirov. Coborâse personal cu el în brațe pe scara avionului tras în fața aerogării Băneasa. Trecuse pe lângă Dej fără să-i dea atenție și i-l pusese lui Drăghici direct în brațe. «Îți doresc,

BIBLIOTECA
BUCUREȘTI

PROZĂ

Alex Mihai
Stoenescu

Prizonier în Europa

Alex Mihai Stoenescu, *Prizonier în Europa*, roman, București, Ed. Humanitas și Asociația Scriitorilor din București, 1998. 130 pag.

Alexandar Ivanăci, să auzi prin el glasul prietenesc al popoarelor sovietice.» Aparatul era greu. Și, în timp ce Hrușcirov își scutura paltonul, ca și cum carcasa furniruită ar fi lăsat talas, el se întreba cum îl putuse ține în brațe Nichita Sergeevici."

Secretul conducătorului comunist

PROTAGONIȘTII romanului politic din *Prizonier în Europa* sunt Alexandru Drăghici și Gheorghe Gheorghiu-Dej, tandem grotesc, legat prin frica celui de-al doilea de cel dintâi. Alexandru Drăghici știe că, în timpul grevelor de la Grivița din 1933, Gheorghe Gheorghiu-Dej era informatorul Siguranței, iar Gheorghe Gheorghiu-Dej știe că Alexandru Drăghici deține această informație. În plus, șeful Securității este gata să raporteze la Moscova orice încercare a șefului partidului comunist din România de a deveni independent față de sovietici. Astfel stând lucrurile, Gheorghe Gheorghiu-Dej transpiră mereu, de teamă, în prezența virtualului său călău. Când acesta îl duce, enigmatic, să asiste la executarea unor țărani care refuzaseră să se înscrie în "gospodăria agricolă colectivă", cel mai important bărbat al țării are impresia că va fi el însuși lichidat:

"Dej ar vrea să deschidă portiera, să sară. Viteza nu e prea mare, dar cum să facă el asta? (...) Un gând rău îi încrâncenează pielea: «Aștia mă lichidează!» Auzise că există motivul unui accident de vânătoare, că uneori se folosea formula «după o lungă și grea suferință» pentru oameni perfect sănătoși, împușcați într-o noapte dintr-un ordin codificat venit de la Moscova. Erau apoi accidente de avion urmate de răspândirea zvonului că piloții erau beți, lichidarea în baie cu un electrod cuplat la priză pentru a simula o criză cardiacă, supunere îndelungată la radiații și cancerul, dar și o nouă lovitură țintită cu un ciocan sau o rangă."

Mișcările sufletești ale celor doi, specifice unor oameni *neevoluați, dar complicați*, din cauza peripețiilor tragicomice pe care istoria i-a obligat să le trăiască, sunt reprezentate cu siguranță și precizie de Alex Mihai Stoenescu. Prozatorul pare *martorul ocular al fiecărei întâmplări*. Spre deosebire de alte situații, în care preferăm o carte documentară unei ficțiuni prea fanteziste, de data aceasta preferăm ficțiunea, care pare mai autentică decât documentele înseși.

Cărți primite la redacție

- ◆ Nicolae Mărgineanu, *Psihologia persoanei*, ediție îngrijită de I. Radu și M. Miclea, București, Ed. Științifică, 1999. 576 pag.
- ◆ Nicolae Mărgineanu, *Depth And Height Psychology*, Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 1998. 218 pag.
- ◆ Liviu Mircea, *Ruginirea Elveției*, poeme, Târgu-Mureș, Ed. Tipomur, 1999. 112 pag., 10.000 lei.
- ◆ Radu Vasile, *Fabricius*, roman, Iași, Ed. Polirom, 1999. 240 pag.
- ◆ Hanibal Stănculescu, *Revoluția din apartamentul 14*, povestiri, București, Ed. Eminescu și Asoc. Scriitorilor din București, 1998. 80 pag.
- ◆ I.D. Sicore, *Alfabetul umbrei*, Craiova, Ed. Agora, 1999 (versuri). 164 pag., 20.000 lei.
- ◆ Diana Zlate, *Dacă mint*, versuri, București, Ed. Eminescu, 1999. 64 pag.
- ◆ Mariana Filimon, *Amfiteatrul din nori*, poeme, București, Ed. Eminescu, 1999. 94 pag.
- ◆ Gheorghe Glodeanu, *Poetica romanului românesc interbelic* - o posibilă tipologie a romanului, București, Ed. Libra, col. "Critică literară", 1998. 392 pag.
- ◆ Gheorghe Glodeanu, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Baia Mare, Ed. Gutinul, 1998. 292 pag., 25.000 lei.
- ◆ Radu Macrinici, *Întoarcerea lui Espinosa*, postfață de Miruna Runcan, București, ed. Alfa, 1998 (teatru). 50 pag.
- ◆ Radu Macrinici, *Țara mea*, București, Ed. Unitext, 1998 (teatru). 84 pag.
- ◆ Nicolae Busuioc, *Semnele înțelepciunii*, schiță pentru o istorie eseistică a cărții, Iași, Ed. Sagittarius Libris, 1998. 174 pag.
- ◆ Alina Manole, *Deasupra nopții*, Iași, Cronica, 1998 (versuri). 64 pag.

Cuvinte în Grădina Desfătărilor

ERASMUS socotește că vocabularul alcovului este inspirat de o muză atotputernică, ale cărei delicii ar fi demne de cu totul altceva decât de nerecunoștința și oprobiul oamenilor. Este vorba de Proști: „Că acest lucru e adevărat nu va cuteza să tăgăduiască nici un om care se găndește la ce nerozii vorbește un om cu o femeie, ce prostii face când vrea să guste plăcerile dragostei. Acum știți obârșia celei dintii și celei mai mari desfătări a vieții“ (*Moriae Encomium*, trad. de Ștefan Bezdechi). Literatura nopții de dragoste creează o dublă perspectivă asupra vorbelor rostite de îndrăgostiți. Una, pe urmele lui Erasm, dar mult mai puțin tranșantă este a discursului amoros lejer, când îndrăgostiții vorbesc „dulci nimicuri“ (cum spune Eminescu), mai mult ca să-și asculte timbrul vocii decât ca să se înțeleagă, când se joacă cu vorbele, cu numele pe care și le dau unul altuia. Este viziunea barocă ori cea romantică. Cea de-a doua, contrară, este a cuvântului sobru, bogat în semnificații, în care cei doi își pun sensurile cele mai adânci ale vieții, a cuvântului-contract, din clasicism. În *Iosif și frații săi*, Thomas Mann comentează, în volutele lui tandru ironice, posibilitatea dialogului *adevărat* între doi îndrăgostiți: „...într-adevăr, cât de indiferent este despre ce vorbesc cuvintele iubitului, de vreme ce el le dă glas, buzele sale le formează, frumoasa lui privire le însoțește, interpretându-le, și toată prezența lui le încalzește și le dă viață și celor mai uscate și reci (...). Astfel, orice con-vorbire se prefacă în dialog de dragoste și; dealtminteri, asemenea dialog nici n-ar putea exista în stare pură căci, în asemenea caz, n-ar fi alcătuit decât din silabele eu și tu, dar atunci s-ar prăbuși într-o excesivă monotonie, pentru care pricină mai trebuie să fie neapărat vorba și despre alte lucruri“ (trad. Petru Manoliu).

Unde vei găsi cuvântul / Ce exprimă adevărul...

IN Evul Mediu cuvântul dragostei trupești e *fach* (faptă). S-a glosat mult pe tema amorului de acest tip

la trubaduri, căci mulți comentatori au întreținut mitul castității dragostei cîntate la curțile castelanelor. Există și o explicație: platonica relație intermediată (mai târziu declarată în nume propriu) de trubadur se opunea concretei, dacă nu de-a dreptul brutalei relații cu soțul. Or, nu numai că în destule versuri domnul poet încearcă să-și convingă doamna să ajungă la *fach*, dar s-a născut chiar o specie a dimineații imediat următoare nopții de dragoste, *alba*. E destul de greu de stabilit cum și de ce de la personajul femeii căsătorite, plasat confortabil în literatura medievală, s-a ajuns la poziția atât de neplăcută și de stearsă a nevastei, de mai târziu. Soțul din literatură nu are o situație mai bună decât convenționala nevastă. În cazul bărbatului căsătorit însă și mult detestat, vina o poartă trubaduria, trouverii și Minnesängerii. De la ei pornesc istoriile în care bărbatul care are drepturi „legale“ asupra unei femei nu e pe măsura ei, n-o înțelege, n-o iubește îndeajuns și un altul, care nu are nici un drept, încearcă să o salveze mai mult sau mai puțin poetic. În *Istoria unui galbîn...* a lui Alecsandri, remarcabilă în distanțarea față de clișeele timpului, pe care paraua turcească le sancționează riguros, galbenul olandez, mai sentimental din fire, relatează o asemenea secvență. Paraua se plînge: „Iar o istorie de amor și de bărbat (soț n.m.) urît“. Soțul are o singură scăpare din pielea lui antipatică și literatura i-o oferă din plin: să devină amant. Metamorfozat astfel dobîndește toate privilegiile celor care nu au nici un drept. O întreagă literatură a triumfului amoros se va dezvolta în secolul al XVIII-lea și, pînă azi, fiecare tînar va descoperi în el un la fel de tînar Werther. La noi seria Wertherilor începe cu Alexandru, personajul lui Bolintineanu din romanul *Elena*, trece prin romanul interbelic și ajunge, să spunem, la Matei Iliescu din romanul omonim al lui Radu Petrescu.

În modul cel mai surprinzător cu putință regăsim la Max Blecher aproape același cuvînt „ce exprimă adevărul“ ca la medievali. *Întîmplări în irealitatea imediată* relatează felul în care vorbele își fac

loc între doi oameni care se iubesc prima dată (băiatul și Clara), apropiindu-i sau despărțindu-i: „Întîia oară cînd se întîmplă între noi lucrul pe care îl așteptam de atîta vreme, provocarea ei fu de o simplitate atât de elementară (și aproape brutală) încît fraza aceea săracă pe care a pronunțat-o atunci și verbul acela anonim pe care l-a întrebuițat își păstrează încă și azi în mine ceva din virulența de-odinioară. Este de ajuns ca să mă gîndesc mai mult la ele pentru ca indiferența mea prezentă să fie roasă ca de un acid și fraza să redevie violentă, așa cum a fost atunci“ (s.m.). Urmează relatarea primei experiențe amoroase a băiatului - ceea ce explică și de ce inițiativa îi aparține ei : pînă târziu literatura impune exclusiv bărbatului inițiativa și găsirea frazei cu pricina. La Blecher, în atelierul lui Eugen, plin cu mașini de cusut bine ordonate, Clara rostește următoarea frază: „Dacă ai fi venit azi mai devreme am fi putut să facem, Eugen s-a dus îndată după masă în oraș“ (s.a.). Puterea cuvîntului, la fel de banal ca *fach*, e înspăimîntător creatoare: „Pînă atunci nu se filtrase în tăcerea noastră nici umbra vreunei aluzii sexuale și iată acum din cîteva cuvinte țîșnea între noi o realitate nouă, tot atât de miraculoasă și de extraordinară ca o statuie de marmoră ce-ar fi răsărit în mijlocul mașinilor de cusut crescînd din podele“. Înainte de a exista cuvîntul călăuză, erotismul băiatului, deși intuitiv, e mereu alături de țîntă: „Cînd cercetez însă amintirile cele mai îndepărtate 'lipsa lor de actualitate' mi se relevă prin înțelegerea greșită a actului sexual. Îmi închipuiam organele feminine sub forme eronate și actul în sine mult mai fastuos și mai straniu decât l-am cunoscut cu Clara“. În 1936, cînd apare romanul lui Blecher, limbajul alcovului (inclusiv cel nonverbal) depășise, atât în literatură universală, cât și la noi, tabuuri importante, dar cu o delicatete pe care literatura de azi a lumii sau mai degrabă literatura lumii de azi o ignoră.

Unde vei găsi cuvîntul / Ce ascunde adevărul?

SE produce o desemantizare și o resemantizare de tip metaforă a cuvintelor cotidiene. Probabil că formula cea mai cunoscută rămîne cea din Proust, cînd *fach* devine, după deranjarea și rearanjarea florilor de la corsajul lui Odette, *catleya*. Timid cu ea, Swann reia și în alte seri pretextul florilor, pînă cînd impune codul: „ - Alors, pas de catleyas ce soir ? lui dit-il, moi qui espérait un bon petit catleya“. Cheia codului, pe care în principiu o dețin numai doi inși, poate fi transmisă mai departe. În *La drum cu matusă-mea* (1969) de Graham Greene (trad. de Petre Solomon), Henry Pulling se trezește suspectat de și prin metaforă cu pricina. Cititorii romanului își mai amintesc, desigur că „matusă“ era o femeie de peste 70 de ani și că „Wordsworth“ (poreclit astfel după episcop, nu după poet) era un negru.

„ - Faci zig-zig cu fetița mea ! mă acuza el.

- Ești absurd, Wordsworth ! Doar e matusă mea ! Sora mamei mele...

- Nu păcălești pe mine ?

- Nici o păcăleală, exclamai eu, deși cuvîntul nu-mi plăcea defel. Și chiar dacă

nu mi-ar fi matusă, nu pricepi că-i o femeie bătrîna ?

- Nimeni nu-i prea bătrîn ca să facă zig-zig, replică Wordsworth.“

Orice cuvînt pe care îndrăgostitul îl preia de la persoana iubită (și care e definitiv pentru acea persoană) poate face parte dintr-un cod amoros. Observația o face Mihail Sebastian în consemnarea din 7 aug. 1936: „Scrisoare de la Jeni (...) Amuzant cum datează 'Sovata în trei august'. Acest 'în' e un vechi tic al meu, de prin 1925-1926. Ea l-a păstrat, desigur fără să știe. E și asta o formă de fidelitate. Un bărbat nu va ști niciodată ce sedimente de amori trecute sunt în gesturile, în obiceiurile, în ticurile unei femei“. Sebastian sau Blecher încarcă o prepoziție sau un verb „anonim“ cu puternice sensuri erotice. O mulțime de scriitori de azi folosesc cele mai tari cuvinte, fără ca vreodată de erotism să le poată însuși. În fostele țări comuniste explicația dificultăților de a găsi cuvîntul potrivit, vulgaritatea vocabularului și ratarea literară a scenelor „nuțiale“ se datorează mai ales pudibonderiei cenzurii, care a împiedicat dezvoltarea firească a limbajului erotic, fie el verbal sau gestual. Interzicerea unor cuvinte a sporit artificial interesul pentru ele.

Marii seducători din literatură au avut cu toții o fină ureche „muzicală“ pentru tonul și sensul ascuns al cuvintelor: licențiosul are o gramatică și o retorică mult mai stricte decât conversația cumințe. Pledoaria cea mai lucidă pentru decența limbajului sexual o face, în mărturisirile sale din închisoare, Felix Krull, eroul thomasmannian creat după modelul unui escroc român. Cînd scrie despre scenele de seducere el se reculește pentru a redescoperi, în memorie, muzica clipei: „...dacă cineva se așteaptă cu această ocazie din partea mea la un ton ușuratic și la glume deocheate va fi dezamăgit. Dimpotrivă, sînt decis ca în rîndurile ce urmează, să adaug cu grijă, la sinceritatea acestor însemnări, garantată la început, acea reținere și seriozitate pe care le dictează decența și morală. Pentru că n-am înțeles niciodată acea atît de răspîndită plăcere pentru obscenități, ci am considerat întotdeauna desfrîul verbal drept cel mai respingător - fiindcă este cel mai ușuratic și nu se poate dezvinovăți invocînd pasiunea“ (trad. de Corneliu Papadopol). În ce-l privește, Felix Krull nu consideră sexul ca fiind cel mai simplu și mai ridicol subiect din lume. Amintirile sale cele mai vechi pe temă nu diferă de ale celorlalți băieți din literatură, care intuiesc din fragedă copilărie o anumită zonă misterioasă, plină de interdicții și de atracții neștiute. Înainte de a adopta vocabularul Clarei, băiatul lui Blecher numea acel lucru „secretul“. Micul Felix Krull îl numește „mareă bucurie“.

Scriitorii români au trecut în feluri diferite de dificilă încercare a cuvîntului ce exprimă sau ascunde adevărul în scena dragostei trupești. Și dacă tabuurile legate de moarte le-au fost întrucîtva scumpe și nu s-au atins de ele, au reușit să depășească de cîteva ori cu mult firesc tabuurile erotice. Nu de puține ori au eșuat lamentabil. Despre seducătorii din cărțile românești și felul lor de a vorbi, va urma însă într-unul din episoadele următoare.

COLECȚIA „DICȚIONARELE NEMIRA“

Îndepărtate sau apropiate, originile fiecărei nații determină moștenirea acesteia.

Iată o lucrare care ne invită să descoperim sursele iudeo-creștine ale culturii occidentale.

Informațiile despre personaje, locuri, evenimente și noțiuni biblice - dublate și de o analiză ce își propune a le dezvălui semnificația - sunt însoțite de referințe precise la textul biblic.

Pentru a ne oferi o imagine a reflectării „materialului“ biblic în cultura și civilizația (nu doar) contemporană, autorii fac adesea trimiteri la opere de artă plastică, muzicale și cinematografice.

Dotată cu hărți, tabele și cronologii, lucrarea prezintă și un punct de vedere propriu despre inspirația artei și literaturii din Biblie.

D. Fouilloux, A. Langlois, A. Le Moigné, F. Spiess, M. Thibault, R. Trébuchou
Dicționar cultural al Bibliiei
Traducere din limba franceză de Ana Vancu

Prima enciclopedie de istorie a României realizată în ultimele decenii. Cunoscut cercetător în domeniile arheologiei și antichității, autorul prezintă, într-o manieră accesibilă, date, evenimente și personalități ale trecutului nostru. Tot ceea ce a influențat - fie în mod pozitiv, fie negativ - desfășurarea istoriei se regăsește într-o lucrare completă, semnată de Costin Scorpan.

„Lucrarea este concepută după un plan nou, neuzitat, atât cât știu, la noi. Materia este prezentată pe voci, nu însă grupată, ca în enciclopediile obișnuite pînă acum, concentrat, ci dispersată în subvoci separate; un sistem complex de trimiteri asigură legătura organică între pluralitatea datelor separate. (...) Sigur este însă faptul că autorul a desfășurat un vast efort care presupune competență și devotament intelectual.“ (Prof. univ. ȘERBAN PAPACOSTEA)

Costin Scorpan

ISTORIA ROMÂNIEI
Enciclopedie

Costin Scorpan
Istoria României. Enciclopedie
Ediția a II-a

NEMIRA

Comenzi: C.P. 26-38 București; E-mail: nemira@dnt.ro

Ioan VIERU

transa

evoluam pe vremea declinului economic

în plămîinii noștri era o lumină
care se mai poate arăta

doar alinierea planetelor
va avea loc printre cei reduși la tăcere

un poet nu poate fi denunțat decît tot de ai săi
organizațiilor aflate abia la început

afîț de simplu propriile însemnări
strică jocurile

dacă vom auzi și pătul vom supraviețui
precum galeriile de artă.

instrumente

acestea sunt instrumentele din care nu a fost
eliberată
pasărea din larg

luați-le cu voi și fiți convinși că aici hamalii își cîntă
țara
mai bine decît artiștii

printre mesteceni rugați-vă Domnului

striviți sub muntele de instrumente
așteptăm să coboare adversarul după zeci de ani
din luxoasa mașină a poliției

împrăștie scrumul metaforei
peste propria genealogie

nu te mira că apele au aprins malurile din soare

deasupra tuturor mîinilor
trebuie să plecăm

puțini se vor mai revolta
prin aceste locuri ale mărunțișului
care deformează de la un an la altul

țîmp risipit mai puțin decît aurul

între țîmp zăpada s-a topit în pustiu ca un prunc
la pieptul mamei sale.

depresie

unii dintre noi și-au publicat toate versurile
în săptămînalele care te pot distruge

pe roșul acoperiș cîțiva somnambuli se văd continuu

umblă prin lume pe rute greșite care duc
pînă la urmă acasă

cît de curați erau cîndva cei care șopteau

n-a mai rămas nimic sub stratul de frunze
cînd se înfîlnesc absolvenții

în țîmp ce ne căutăm pe liste un roi de albine
trece rîul

spre stupi identici

o, mierea apei pentru cei flămînzi!

fiara se apropie de puiul său în țîmp ce noi
ne rupem de realitate

sfinții ieșiți din moschee se-ndreaptă spre turiști
cu zîmbetul altor sfinți

nu ne alăturăm cînd sunt transmise
imagini de la fața locului

după dezastre se scriu multe titluri subtile
cu creta pe tablă școlarălor.

ordinea altor desene

mereu aproape de cei cărora nu li se cere nimic

ordinea altor desene aduce
viciile majore

am obosit să ne întoarcem la țîmp
în grădinile iernii

micul golem
poate fi înlocuit pînă a doua zi

cei harnici au mutat sfințele locuri

disperare de a străbate un vis prin mulțime

ne înfîlnim pentru argumente

desfacem firul întunecat
oare alții ce fac?

autor străin

în țîmp ce furnicile mor peste
scrierile voastre

în țîmp ce împăturiți pînza de pe chi purile celor
care s-au împotrivit

în țîmp ce faceți jocurile cît mai departe de mister

CERȘETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Sfaturi primejdioase (1982)

Pentru Reparata

Rujează-ți dinții în albastru.
Fii frelă. Și cu limba mov

Prelinge-n mine-un fin dezastru,
Cum sub icoane, în alcov,
Infantele,-n dulci erudiții,
Cu gravii Granzi ai vechii Spanii,
În umbra Sfintei Inchiziții,
Făceau spumoase pătăranii.
Și nu uita prepelicarul
Să ne privească,-un papagal
Să-ngîne tot, ciupind mărarul,
Iar tu să tremuri muzical
Și-apoi, la clavecin, măiastru,
Să-mi sui în cer sufletul zob.

Rujează-ți dinții în albastru.
Fii frelă și cu limba mov...

în țîmp ce n-a mai rămas chiar nimic din opera
de artă

care aduce ploaia

pe blana animalelor sacre am început să visez
cu arma îndreptată spre mine

cîndva cerul natal era sub ramuri

colegial zboară uliul deasupra fermelor de păsări
ca într-o stampă din dormitor

cititori dați în urmărire de cei cu venituri nesigure

spuma roșie a cărții vi se pare o reușită
aș vrea să cred că brațul care ne apucă și astăzi
nu este al vostru

aș vrea să cred că nu ați auzit urletul oceanului
ci marile prăbușiri.

aș fi rămas cu mîinile în aer

au sufocat sub lentilă atîtea păsări

au auzit imensul hohot
al celor care s-au trezit mai fîrziu

au intrat în istoria literaturii
de cîte ori s-a schimbat mersul trenurilor

acestea sunt zilele care macină osul pînă la
rudele larve

acestea sunt zilele cînd se numără pietrele
de pe mal

cînd punem punct zidul e viscolit
din toate părțile

aș fi rămas cu mîinile în aer după ce au acoperit
accidentații

mai este puțin și lumea se va îndrepta
spre dispărutele metafore ale uneltirii.

CRONICA EDITIILOR

de
Z. Ornea

O pasionantă carte de filosofie

SE ȘTIA de două-trei decenii în mediile intelectuale că, la noi, în domeniul filosofiei, s-a constituit o serioasă școală de epistemologie reprezentată de d-nii Mircea Flonta, Ilie Pîrvu, Vasile Tonoiu. Erau, ce-i drept, mai mult citați decât citiți, dar erau mai totdeauna instalați pe un podium de stimă. Mărturisesc și eu vina de a nu fi citit din opera d-lui Mircea Flonta, decât prima sa carte, din 1975, *Adevăruri necesare* (pe care mi-a și dăruit-o) și nu celelalte, printre care aș aminti *Cognito. O introducere critică în problema cunoașterii* din 1994. Acum reapare în librării cu o culegere de studii și eseuri, frumos intitulată *Cum recunoaștem Pasărea Minervei?* Cum majoritatea acestor studii comentează chestiuni legate de trecutul filosofiei românești, am citit-o și aș voi să o comentez. Distinsul autor (care mi-a fost bun coleg de studenție, rămânându-mi prieten) e, și el, (ca, și de curând, dl. Ion Ianoși, într-o carte pe care am comentat-o) mirat de ciudata realitate a peisajului filosofic românesc de când există el și, mai ales, în interbelic și în ultimele două-trei decenii. Și anume coexistența divergentă a două orientări care se respingau și se resping. Pe de o parte, direcția inaugurată de Maiorescu și continuată de elevii săi (Rădulescu-Motru, P.P.Negulescu, Ion Petrovici, apoi Mircea Florian) scientist-raționalistă și, cu deosebire în interbelic, școala inaugurată de Nae Ionescu și, paralel, cea a lui Blaga. E un fapt incontestabil. La noi, (probabil prin influență franceză) au avut căutare și chiar succes acele lucrări filosofice scrise cu stil, de preferință de cugetători care erau și literați. Într-un amplu studiu din volum, nimerit intitulat *Două culturi filosofice*, dl. M. Flonta constată existența a două culturi filosofice (literatură și filosofie), determinată de situarea față de materie. Sînt chiar persoane din sfera literaturii, artei, filosofiei, care socotesc că, de fapt, cultura umanistă este unica formă de cultură, alții negînd total semnificația cunoașterii științifice. De aceea se admite că un om de cultură poate fi aproape ignorant în cele ale științei, important e să fie un bun cunoscător în ale umanioarelor. Și, asta, probabil, pentru că

ambianța culturală e, la noi, (dar nu și aiurea?), formată de publicațiile de cultură. Dl. M. Flonta atrage atenția că "problematică este în acest caz nu poziția reticentă față de cealaltă lume, lumea științei, ci imaginea despre această lume a multor personalități reprezentative pentru cultura umanistă". De unde neglijarea sau chiar repudierea instrucției științifice, exclusiv legată de practică. E socotit incult cel ce nu i-a citit pe marii scriitori ai lumii (inclusiv ai noștri), pe cînd cel ignorant total în ale științei e considerat că îi lipsesc unele cunoștințe. E probabil că observația d-lui Flonta e dreaptă. Nu cred însă că atrăgînd atenția asupra-i, dl. M. Flonta va clinti măcar cu un fir această idee (prejudecată?) îndatinată. Totul e, aici, bine consolidat pentru multă vreme încă. Dar, cine știe?, poate că viitorul, cu masiva pătrundere a construcției științifice, va redimensiona lucrurile, în defavoarea umanioarelor, cu deosebire a beletristicii. Noica, ale cărui cărți filosofice s-au bucurat și se bucură de o mare audiență, de mulți percepute (dar și *Ontologia sa?*) ca literatură, socotea, ne reamintește autorul nostru, că știința este un univers teoretic închis, pierzîndu-și semnificația culturală. Poate, de aceea, Noica a respins decis și constant înțelegerea filosofiei ca știință. Aceasta chiar dacă dl. M. Flonta consideră că e exagerată opinia pălînișenilor că Noica este filosoful prin excelență, cu prestigiu autorității supreme în toate ale filosofiei. De fapt, există, cum arătam mai înainte, două culturi filosofice în lumea românească. Iar direcția scientist-raționalistă maioresciană cîștigă în dimensiune prin cartea postumă a lui Mircea Florian, *Recesivitatea ca structură a lumii*, așezîndu-se pe același piedestal (dacă nu chiar mai sus) cu opera lui Blaga sau Nocia. Dar (voi reveni la lucrarea lui M. Florian) *Recesivitatea* nu e citită mai de nimeni, pe cînd opera lui Noica se bucură de un mare interes. E, repet, aici confuzia dintre filosofie și literatură, cărțile lui Noica fiind considerate mare literatură. Și nu e vorba numai de actul creator în sine, socotit similar operei de artă. Dl. Flonta are dreptate să releve că atitudinile mar-

cînd despărțirea de Noica (ale d-lor Al. Paleologu și Gabriel Liiceanu) se datorează fugii filosofului de literar-cultural și afundarea în sistem, speculația sistemică opunîndu-se filosofului scriitor. Așadar, încă o dată, actele despărțirii spectaculoase de Noica (mai ales în cazul d-lui Al. Paleologu) pledează cauza filosofiei ca artă, respingînd aplecarea spre filosofia speculativă sistematică de care s-a făcut "vinovat" Noica. De fapt, crede dl. Mircea Flonta, filosofia ca speculație ultimă și filosofia ca reflecție liberă sînt ipostaze ale aceleiași culturi filosofice, încadrate în tradiția culturii umaniste.

DINTR-O altfel de perspectivă, cam aceeași chestiune fundamentală e discutată în studiul *Eclectismul ca maladie filosofică*. Aici apare, în prim plan, ideea că istoricii filosofiei nu sînt, de fapt, filosofi. Filosoful de catedră e asimilat cu situația unui ghid de muzeu. De aici primejdia cameleonismului filosofic, profesorul expunînd detașat toate operele filosofilor. Ba chiar P.P.Negulescu, unul dintre descendenții lui Maiorescu, socotea, într-o carte a sa (la origine un curs universitar) că istoricul obiectiv al ideilor trebuie să renunțe deliberat la evaluare critică atunci cînd înfățișează marile construcții filosofice. Critica e admisă, din această perspectivă, numai atunci cînd se constată inconsecvențe la un gînditor de primă mărime. De fapt însă istoricul filosofiei are totdeauna propria sa filosofie, încît opinia lui Negulescu este o aspirație iluzorie. Expunînd opera altor filosofi mari, o face din perspectiva propriei filosofii. Dar, neîndoielnic, există primejdia (asemenea unei maladii) a eclectismului filosofiei de catedră, deși, adesea, (cum a fost cazul lui Maiorescu) opțiunea se petrece chiar în alegerea acelor filosofi înfățișați de la catedră. În sfîrșit, apropiat ca zonă de preocupări este studiul *Cultură filosofică și gîndire filosofică*. Aici reapare marea antinomie dintre cele două școli filosofice românești, cea a lui Maiorescu și cea a lui Nae Ionescu, întrucît adversarii filosofului interbelic au fost descendenții maiorescianismului. (Am citit recent al patrulea volum din jurnalul lui C. Rădulescu-Motru, cuprinzînd însemnările sale din 1946. Aici mărturisește: "în intima mea convingere, cursurile ținute la Universitate de Nae Ionescu nu erau originale, ci luate după diferiți filosofi germani pe care el însă nu-i cita"). Reacție postromantică față de filosofia academică, cu ecouri ale vitalismului și ale nietzscheianismului, Nae Ionescu a considerat filosofia autentică o reflecție liberă, opusă raționalismului și scientismului. Studiarea operelor filosofice ale antecesorilor, în scop de exegeză și comentare, era contestată și repudiată, ca și apelul la exegezele unor autorități în materie. Încuraja și practica reacția spontană a unei minți proaspete, eliberată de idoliile culturii filosofice convenționale. Pornind de la mărturisirile lui Mircea Vulcănescu, autorul nostru amintește că Nae Ionescu a refuzat să scrie cărți de filosofie nu numai din comoditate sau datorită angrenării în alte activități (de la jurnalistică la politică) ci datorită unei atitudini fundamentale. Nu există, șocotea el, filosofie ci numai filosofare. În fond, precizează dl. M. Flonta, Nae Ionescu a transportat chestiuni complexe și dificile ale filosofiei teoretice din mediul lor propriu, pe tărîmul filosofiei ușoare și populare.

Cursurile sale erau, desigur, seducătoare, creînd în mintea auditoriului impresia că gîndurile și observațiile atunci se nasc, ca o improvizație inspirată. Primejdiile erau inevitabile. Întrebarea e "dacă prima obligație a profesorului nu este totuși de a exersa gîndirea analitică și critica a celor ce-l ascultă și nu de a cîștiga adeziunea acestora la credințele sale personale prin puterea de antrenare a spectacolului pe care îl oferă exercițiului viu la gîndirii, putere ce o poate depăși pe cea a celei mai rafinate retorici". Și: "Învățătura lui Nae Ionescu ne apare drept problematică nu prin aceea că-i cere celui ce se interesează de filosofie să gîndească și să regîndească totul cu propria lui minte, ci în măsura în care respinge din capul locului sugestia că evoluția gîndirii filosofice nu este doar o succesiune de lumi închise ci poate să reprezinte și o înălțare în care rezultatele analizelor întreprinse de antemergători fac posibile noi inițiative, care se sprijină pe ele și le înglobează oarecum, într-o formă corectată... Nici un om activ din punct de vedere filosofic, nu se poate dispensa fără sancțiune de aceste instrumente". Păcat că dl. Mircea Flonta nu amintește de sistemul plagiatului practicat de Nae Ionescu, intuit de Rădulescu-Motru, și dovedit, în ultimii ani, prin clasică metodă a așezării textelor pe două coloane, de d-l Alexandru George și d-na Marta Petreu. Oare nu de aceea, întreb, a evitat Nae Ionescu să-și publice cursurile sale, apărute postum, și acum reeditate în ritm susținut?

IN SFÎRȘIT, mult bogat în înțelesuri este studiul *Ambiția sistemului*. Aici se pune în evidență faptul că trei gînditori, situați pe postamente filosofice atît de deosebite, Lucian Blaga, Constantin Noica și Mircea Florian au ambiționat să-și închidă cugetarea într-un sistem. Evident, se prezintă, în originalitatea lor funciară, cele trei sisteme, reținînd observația judicioasă că sistemul lui Noica, spre care a aspirat ardent, a rămas neîncheiat. Blaga, spirit eminent artistic, a fost atras de sistem și datorită prestigiului de care se bucura în ochii săi, simetria propusă de estetic. Iar Noica știa bine că filosofii majore sînt, toate, sisteme. De aceea și-a intitulat al doilea volum din *Devenirea într-o ființă, Tratat de ontologie*. De o bună prezentare are parte tendința sistemică a lui Mircea Florian, intruchipată în cartea sa postumă *Recesivitatea ca structură a lumii*, cu căutarea unei formule a universului, exprimată prin cuplurile conceptuale atît de diversificate, care au parte, în studiul d-lui M. Flonta, de o atentă analiză.

Dl. Mircea Flonta a publicat o carte de filosofie care se citește cu mult interes. De aceea, tocmai, o recomand călduros.

POLIROM

NOUTĂȚI
aprilie '99

Documente de bază ale Comunității și Uniunii Europene

Fundamentele gîndirii politice moderne

Antologie comentată

Mihai Coman (coordonator)

Manual de jurnalism

Tehnici fundamentale de redactare (volumul II)

Émile Zola

Prada

Roman

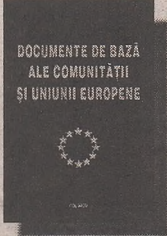
În pregătire:

Jacques Le Goff

Omul medieval

Miguel de Unamuno

Jurnal intim

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Brașov, str. Toamnei nr. 7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

DE AMORUL ARTEI

ÎN numărul 15 al *României literare*, Nora Iuga a publicat o tabletă omagială închinată Mariei Banuș cu ocazia împlinirii vârstei de 85 de ani, intitulată *O Doamnă a poeziei românești*. Mă alătur acestui omagiu cu convingerea că peste numele Mariei Banuș nu se poate trece, așa cum se întâmplă în ultimul timp, și îi urez *La mulți ani!* celei care a deschis un drum prin *Țara fetelor* și ne-a dăruit unele dintre cele mai frumoase traduceri din Rilke. Spre deosebire de Nora Iuga, eu n-aș spune totuși că ne-am afla într-o țară a doamnălor poeziei, unde adevărata Doamnă a poeziei ar fi, de fapt, cea uitată datorită notei proaste de la purtare și nu vreuna dintre cele care i-ar fi uzurpat locul. Dacă nu pentru altceva, pentru că, în raport cu Poezia, cuvântul doamnă e mic și nu înseamnă absolut nimic. Marile poete nu au fost îndeobște niște doamne mai mult sau mai puțin adevărate, ci niște ființe care nu prea și-au găsit locul în lume și cu atât mai mult în societate. Nu știu dacă a spus cineva despre mine, sau despre Nora Iuga, care se enumeră și pe sine printre uzurpatoare, că am fi niște doamne ale poeziei, dar nu cred că asta ne-ar avantaja. Măcar pentru că, în cultura de piață către care ne îndreptăm, o doamnă mai găsești dar o poetă ba.

Dacă intenția Norei Iuga a fost nobilă, întrucât ea nu a pledat pro domo, ci dimpotrivă, o altă doamnă a poeziei românești, pe numele ei Angela Marinescu, s-a plîns atît pe micul ecran cît și la ziarul d-lui Sorin Roșca-Stănescu că s-ar fi săturat să tot accepte rolul de *amantă-nici-măcar-oficială*, în vreme ce mie mi-ar fi fost acordat cel de *soție*. Cațavencii au rugat-o să se liniștească, fiindcă soția nu sînt nici eu, nu e nici ea, ci Blandiana, dar nu știu dacă a reușit s-o convingă. Poate că *amanta* a fost o iubită mai credincioasă decît *însăși soția*, așa cum spune cu tristețe Angela, dar nu e nimeni de vină că n-a fost să fie. Nu cele mai

credincioase iubite sînt luate îndeobște de soție. Ca să-i dau totuși o satisfacție, aș adăuga că eu nu joc rolul acesta nici la mine acasă, necum în literatură. Nu sînt nici măcar cea mai mare poetă de la cafe-nea, așa cum este ea.

Dar, să mai lăsăm întrecerea asta socialistă... Să le lăsăm și pe cele două poete adevărate, care, la urma urmei, nu au făcut nici un rău nimănui gîndindu-se la rolul de *singură adevărată Doamnă a poeziei* sau de Soție, și - pentru a-l parafraza pe Gorică Pirgu - *să mai vorbim și despre bărbați*. Fiindcă, oricît ar fi evoluat veacul, n-am ajuns să trăim într-o țară a doamnălor literaturii și nici măcar într-una a domnilor ei. Spun asta gîndindu-mă că *un domn al poeziei*, care a fost așezat în vîrfurile ierarhiei pe motiv că nu ar fi doar poetul *nepereche* al iepocii, ci și o instanță morală de necontestat, a fost în stare să scrie niște note informative de neimaginat. Și că *un domn al criticii*, care a făcut ordine tunînd și fulgerînd împotriva colaboraționiștilor, pus în fața *acestui caz*, nu accepta că ordinea sa, făcută pe criteriul dosarului, s-ar putea clătina. Dimpotrivă, ar vrea să ne convingă că între colaborarea cu Securitatea a marelui poet Ion Caraion și colaboraționismul altora nu ar exista nici o legătură. Pentru că el ar fi fost deosebit de curat după ce se spală pe mîini ca Pilat din Pont și trecea de la notele informative înapoi, la literatură.

În absența unei legi a accesului la dosare, dezvăluirea unor cazuri flagrante, cum e cel la care m-am referit, va mări și mai mult suspiciunea și apăsarea legată de ea. Între altele și pentru că, așa cum se știe, hoțul are un singur păcat, iar păgubașul o mie. În ce mă privește, mărturisesc că, aflînd cum întreabau fel de fel de securiști despre mine cînd pe la mansardă, cînd pe la subsol, multă vreme l-am suspectat că ar avea o legătură cu asta pe un *domnișor* al poeziei din cauza căruia îmi dădusem demisia dintr-o

redacție oarecare. Abia după vreun deceniu, mi-am învins sila și am stat de vorbă cu unul dintre vecinii care le dădeau informații. Și nu mică mi-a fost mirarea cînd mi-a spus că *tovarăși* s-au interesat dacă mă vizitează un domn care umblă în baston și dacă ne-a auzit vorbind nemțește. Fiindcă nu am voie să primesc straini în casă și așa fi încălcat legea.

Semnalmintele *străinului* erau ale prietenului meu Aurel State, care era născut într-un sat cu mine. Își petrecuse vreo 20 de ani mai întîi prin lagărele rusești de prizonieri și apoi prin închisorile românești. În 1959, cînd a fost arestat, era student la Facultatea de limbă germană. L-au luat din cămin și apoi i-au adunat pe toți prietenii și cunoscuții săi cu care se vedea pe vremea aceea și s-a format astfel ceea ce avea să se cheme *lotul State*. În speranța că *lotul* acesta ar putea fi eliberat dacă dispăre *obiectul* cercetărilor, el s-a urcat pe scara de incendiu și s-a aruncat de pe acoperișul închisorii. Deși făcuse 24 de fracturi, între care una de bază de craniu, a fost salvat pentru a fi judecat și condamnat. Avea o parte din craniu și una din bazin înlocuite cu metal. Cînd mergea, oasele atingeau metalul și avea dureri îngrozitoare, dar nu se plîngea. A făcut tot ce era omenesc posibil ca să-și țină coloana vertebrală dreaptă, oricît de mult suferea.

Rămasă fără slujbă, nu-mi găseam locul și ne-am apucat să-i traducem împreună pe Hans Magnus Enzensberger și pe Ingeborg Bachmann. N-aș putea spune că asocierea cu el a constituit un act de eroism. Nu mi-am imaginat ce va urma. Și cum data la care am început să ne vedem zilnic pentru a lucra era aproape de a demisie, am crezut că eram urmărită din alte motive. Pentru a mă apăra, într-o zi am spus în Consiliul Uniunii că înțeleg că un scriitor este o valoare națională și trebuie să fie păzit, dar aș vrea să mi se repartizeze un tovarăș mai calificat, ca să nu mai aud

cînd umblă pe urmele mele și să mai pot lucra și eu în timp ce lucrează el. Întîmplarea e consemnată în jurnalul d-lui profesor Mircea Zăciu, dar nu și în documentele apărute în *Cartea albă a Securității*, de unde aveam să aflu despre dosarul de urmărire care mi-a fost întocmit cu cîțiva ani mai tîrziu, după demisia dată de la Viața Românească pentru a protesta împotriva cenzurării revistei. Văzînd ce conține delatiunea, mi-a fost clar de cine a fost făcută. Dar asta nu a constituit ceva neașteptat. Nu am însă nici o îndoială că accesul la dosare ne va produce și surprize care ne-ar putea duce la disperare. Aceasta a fost spaima cu care m-am abținut un timp să deschid *Cartea albă*... Apoi am citit-o și am constatat cu uimire că unele pagini nu erau opera unor analfabeți. Cu puțin efort ai fi putut descifra în ele stilul unui critic literar ori al unui scriitor.

După ce am parcurs și notele informative kilometrice apărute sub titlul *Dosar Caraion*, care m-au făcut să mă îndoiesc încă o dată de tot - inclusiv de mine, de vreme ce nu înțeleg cum a putut să se coboare cineva pînă la ele de la marea înălțime a *Cimitirului din stele* - cred că nu mă voi grăbi să-mi văd dosarul, chiar dacă această posibilitate va exista. Dar, în cele din urmă, probabil că voi ceda încă o dată ispitei de a afla. Nu în speranța că prin asta s-ar putea limpezii lucrurile, ci măcar așa, *de amorul artei*. Fiindcă dacă nu ne putem permite să-l judecăm pe marele Caraion pentru aceste note ce constituie un adevărat roman ai cărui eroi principali sînt prietenii săi Monica Lovinescu și Virgil Ierunca - și în care sînt creionați în treacăt, dar cu aceeași mîna sigură și cu același umor, toți scriitorii români de valoare comentați în emisiunile lor - eu cred că nu mai putem judeca după dosar pe nimeni altcineva.

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Arte, Știință vă invităm să ascultați:

• Miercuri, 28 aprilie, pe Canalul Radio România Cultural (CRC), la ora 9.50 - Poezie românească. Dimitrie Stelaru. Versuri în interpretarea actriței Ileana Iordache. *Redactor Ioana Diaconescu.*

• La ora 20.45, pe CRC - București, istorii scrise și nescrise. Micul Paris - dincolo de etichete; Itinerar bucureștean cu desenele lui Alexandru Olian. Colaborează Duduța Olian. *Redactor Victoria Dimitriu.*

• Joi, 29 aprilie, pe CRC, la ora 9.50 - Poezie românească. Gheorghe Tomozei. Versuri în interpretarea actriței Magda Popovici.

• Vineri, 30 aprilie, pe CRC, la ora 21.30 - Dicționar de literatură universală. Jean Racine - eroul tragic între patimă și rațiune (300 de ani de la moartea marelui dramaturg). *Redactor Titus Vîjue.*

• Sâmbătă, 1 mai, pe CRC, la ora 9.50 - Poezie românească. Gellu Naum. Versuri în interpretarea lui Ștefan Sileanu.

• La ora 16.30, pe CRC - Artele spectacolului. Invitatul emisiunii: Ion Lucian la 75 de ani; Omul de teatru Jean Racine (300 de ani de la moarte). Colaborează Ioana Mărgineanu. *Redactor Julieta Țintea.*

• La 23.50, pe CRC - Poezie universală. Paul Claudel: din ciclul "O sută de fraze pentru evantai". Lectură: actorii Mariana Buruiană și Răzvan Ionescu. *Redactor: Dan Verona.*

• Duminică, 2 mai, pe CRC, la ora 12.00 - Meridianele poeziei. Pagini din lirica românească. "Căutătorul" de Al. Philippide. *Redactor Liliana Moldovan.*

• La ora 17.15, pe CRC - Revista literară radio. "Iașul literar" - ediție specială. *Redactor Maria Urbanovici.*

• Luni, 3 mai, pe CRC, la ora 12.30 - Metamorfozele romanului în secolul XX. Dino Buzzati. Invitați: Alexandru Balaci și Rodica Locusteanu. *Redactor Silvia Blendea.*

• La ora 21.15, pe CRC - Diaspora literară. Un scriitor al exilului, Sergiu Grossu într-o înregistrare-document cu Pan Halippa, realizată în anul 1969. *Redactor Ileana Corbea.*

• Marți, 4 mai, pe CRC, la ora 9.50 - Poezie românească. Ioanid Romanescu. Versuri în interpretarea actorului Ovidiu Iuliu Moldovan.

• La ora 21.20, pe CRC - Lecturi în premieră. "A patruzeci și șasea parte", povestire de Silviu Lupășcu (frag).

• La ora 23.45, pe Canalul Radio România Actualități - Scriitori la microfon. Ion Horea. *Redactor Liviu Grăsoiu.*

Primim:

Scrisoare deschisă către Ministerul Culturii al României

Pe ziua de 7 aprilie 1999 s-a inaugurat la Roma, sub auspiciile Vaticanului, o expoziție de artă plastică românească contemporană, organizată de Ministerul Culturii al României, în legătură cu iminenta vizită a Papei Ioan Paul al II-lea la București.

Inițiativa culturală a părții române trebuia să se înscrie în spiritul ecumenic de apropiere a celor două biserici, ortodoxă și catolică, atât de importantă astăzi. Dar nu a fost așa. Bunele intenții ale organizatorilor au fost compromise de însăși alegerea comisariatului acestei expoziții, cu consecințe morale pentru prestigiul țării. În această situație, sunt dator să vă informez asupra unui fapt care nu poate fi ținut sub tăcere.

Venind la București nu de mult, l-am întâlnit pe Dl. Sorin Dumitrescu la Fundația Anastasia, pentru a-i propune o colaborare între tineretul creștin italian și grupul său de tineri ortodocși. I-am vorbit despre mișcarea "Comunione e Liberazione" din Italia, care de peste treizeci de ani militează pentru apropierea între cele două biserici, transmitîndu-i invitația ca un grup de tineri ortodocși să participe la "Meetingul Prieteniei" care se desfășoară în fiecare an la Rimini (în a doua jumătate a lunii august) unde se adună sute de mii de tineri din lumea întreagă. I-am propus o întâlnire cu grupul său de tineri, pentru a le transmite direct această invitație. M-a lăsat să vorbesc, după care mi-a răspuns textual: "În momentul în care veți pronunța cuvîntul Papă, tinerii mei se vor ridica și vor ieși din sală". Erau de față și alte persoane. Întrebîndu-l dacă aceasta este și atitudinea Domniei-sale, mi-a declarat cu înflăcărare că de nepotrivit și de periculos ar fi acest contact direct cu lumea catolică, pe care a criticat-o vehement. Mi-a explicat cu amănunte teologice în ce constă abisul care desparte cele două biserici, afirmînd că nu poate fi vorba "deocamdată" de niciun fel de apropiere. Am luat act și m-am întors la Roma, fără să spun nimic, de rușine, celor care făcuseră această generoasă invitație.

Anul acesta Dl. Sorin Dumitrescu a fost numit comisar al expoziției românești la Vatican cu ocazia vizitei Papei în România.

Vă întreb: cum a fost posibil ca unul dintre cei mai înverșunați dușmani ai catolicismului, al Papei și al ecumenismului - fapt bine cunoscut nu numai la noi - să fie tocmai el trimis pentru a organiza expoziția românească în Sala Bramante a Vaticanului? Cum a fost cu puțință o asemenea gafă? Evident, Domnul S. Dumitrescu are tot dreptul să conteste catolicismul și pe Papă, dar o podoarea elementară ar fi trebuit să-l împiedice a se contrazice, demonstrînd oportunitate și lipsă de consecvență.

Numai credința profundă în ecumenism poate onora evenimentul istoric al întâlnirii celor două biserici. Nu servesc la nimic abilitățile de conjunctură, ipocriziile și ambițiile personale.

Camilian Demetrescu

19 aprilie 1999, București

CALENDAR

- 2.V.1893 - a murit *George Barițiu* (n. 1812)
- 2.V.1928 - a murit *George Ranetti* (n. 1875)
- 2.V.1936 - s-a născut *Valentin Tudor*
- 2.V.1937 - s-a născut *Rodica Dumitrescu*
- 2.V.1940 - s-a născut *Ion Lotreanu* (m. 1985)
- 2.V.1979 - a murit *Letiția Papu* (n. 1912)
- 2.V.1987 - a murit *Elvira Bogdan* (n. 1904)
- 2.V.1991 - a murit *Virgiliu Monda* (n. 1898)
- 3.V.1906 - s-a născut *Paul B. Marian* (m. 1998)
- 3.V.1907 - s-a născut *Eugenia Cioculescu* (m. 1988)
- 3.V.1915 - s-a născut *Corneliu Bărbulescu*
- 3.V.1921 - s-a născut *Simion Alterescu*
- 3.V.1954 - s-a născut *Silvia Chițimia*
- 3.V.1971 - a murit *Sidonیا Drăgușanu* (n. 1908)
- 3.V.1992 - a murit *Emil Giurgiuca* (n. 1906)
- 4.V.1893 - s-a născut *Endre Karoly* (m. 1988)
- 4.V.1902 - s-a născut *Elena Iordache-Streinu* (m. 1995)
- 4.V.1922 - s-a născut *Vlad Mușatescu* (m. 1999)
- 4.V.1928 - s-a născut *Leon Baconsky*
- 4.V.1940 - s-a născut *Anton Cosma* (m. 1991)
- 4.V.1977 - a murit *Dragoș Vrâncanu* (n. 1907)
- 4.V.1981 - a murit *Iosif Cassian-Mătăsaru* (n. 1896)

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI PIAȚA UNIVE'SITĂȚI

Reforma pactada

(II)
CÎND d-l Ion Iliescu mărturisea că decembrie 1989 l-a prins cînd o carte despre mecanismele unei revoluții, multă lume a trecut peste sau pe lîngă această declarație cu un zîmbet. Bine era să nu se fi întîmplat astfel. Nu neapărat d-l Iliescu trebuia luat foarte în serios (deși, chiar și asta ar fi fost bine să se întîmple), ci ideea în sine că între a dori o revoluție și a ști să folosești mecanismele declanșate de ea în tranziția spre democrație este o diferență substanțială. Luînd în deridere politicul, s-a afirmat că, la urma urmelor, nici d-l Iliescu nu a tras mai multe foloase din starea sa de veghe teoretică decît faimosul om din Tecuci despre care poetul spune că "avea un motor". E o părere. Eșecul d-lui Iliescu se datorează fundăturii spre care s-a orientat. Eșecul României s-ar putea datora și faptului că, pentru o bună vreme, d-l Ion Iliescu a avut mai degrabă dușmani pe măsură, decît adversari politici redutabili. Lucrurile s-au schimbat. Rămîne de văzut cît de tîrziu și cu ce efecte.

Reforma pactada este o "înțelegere negociată între forțele democratice și interesele vechiului regim." Printre cazurile pomenite curent în literatura de specialitate se numără Spania (postfranchistă) și Chile (fără Pinochet). Pentru o vreme, după decembrie 1989 în România s-a invocat mai ales cazul Spaniei. și asta legat de chestiunea unei posibile revenirii a țării la monarhie. Slăbiciunea unei asemenea similitudini forțate era dată de omiterea a două din elementele fundamentale. Primul - în vreme ce în Spania franchistă s-a conservat într-o măsură substanțială sentimentul promonarhist, în România comunistă a rezistat mai degrabă o simpatie pentru Regele Mihai, decît nostalgia după monarhie. Organizatorii referendumului din 1991 privind forma de stat în România au imitat foarte mult exact pe diferența între simpatia față de o instituție (Spania) și cea față de un monarh (România). Cauza republicanilor

români a fost ajutată nu doar de lipsa de răgaz oferită concetățenilor de a avea acces la informații scoase din circulație pentru mai bine de patru decenii, ci și de amatorismul multora din structurile promonarhiste în a căror activitate devotamentul a fost cu mult mai pregnant decît priceperea politică.

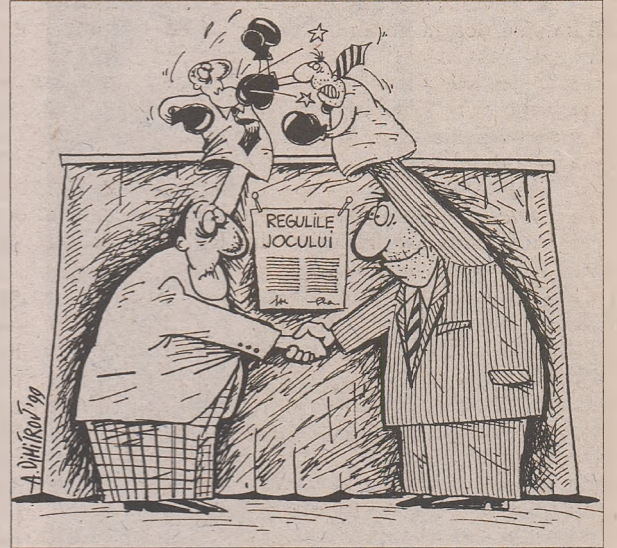
Al doilea - în vreme ce la începutul Spaniei postfranchiste era limpede cine reprezenta interesele fostului regim și cine pe ale forțelor democratice, începuturile României post-Ceaușescu s-au remarcat prin nesfîrșite substituiri de identitate. De aceea, pînă la urmă, puterea a fost preluată de la fostul regim de foști membri ai fostului regim, abandonată la un moment sau altul de o dictatură de familie. Vărsarea de sînge a exclus din start orice formă de *reforma pactada*. Substituirile de identitate au desăvîrșit acest proces. Cu toate acestea, datorită carnavalului politic, uneori sîngeos, în care măștile treceau de pe un obraz pe altul fără încetare, mulți adepți ai fostului regim au continuat să se simtă în nesigurăranță. În vreme ce Spania avusese *Los Pactos de la Moncloa* (în cadrul cărora economicul prevala în fața politicului), România se alegea cu tiranicidul de la Tîrgoviște care lăsa totul în coadă de pește.

Urmările celor două scenarii nu aveau cum să nu fie foarte diferite. Căci, mai presus de orice, diferite au fost tocmai rolurile asumate în procesul realizării tranziției de secesioniștii din cadrul dreptei spaniole și nemulțumiții, cîndva nomenclaturiști ai stîngii comuniste românești, de felul d-lor Silviu Brucan, Ion Iliescu, Nicolae Militaru etc. ori a ranchiunarzilor (pe motive de familie) de felul d-lui Petre Roman. În Spania, observă Giuseppe Di Palma ("To Craft Democracies, An Essay on Democratic Transitions", 1990), grație rolului jucat de secesioniștii de dreapta, au avut loc amîndouă - *reforma și ruptura pactada*. În România n-a fost vorba nici de una, nici de cealaltă, căci între secesioniștii de stînga și celelalte părți nu a avut loc nici un contact

semnificativ, darămite semnarea unor *Los Pactos de la Cotroceni*. În aceste condiții, practicarea consensului spre binele tranziției ar fi fost o minune. Așa a și rămas.

La aproape trei decenii după apariția *Poliarhiei*, ceea ce a fost numit *Axioma lui Dahl* continuă să fie deseori invocat în literatura de specialitate. Una din premisele democrației ar fi crearea unui *regim competitiv*, în care toleranța și diversitatea sînt apărute de un sistem de coexistență și în care părțile angajate în procesul politic recunosc necesitatea acceptării și respectării unor garanții de securitate reciprocă. Dar iată cum sună această axiomă a tranziției: "Nu te poți aștepta ca oponenții aflați în conflict să se tolereze unul pe celălalt, dacă unul din ei crede că tolerarea celuilalt va conduce la propria sa distrugere sau la suferințe grave. Este mult mai probabil ca toleranța să se extindă și să reziste doar între grupurile de la care nu este de așteptat să producă un altuia daune grave. Deci, costurile toleranței pot fi micșorate prin garanții reciproce eficiente împotriva distrugerii, coerciției extreme sau producerii de daune grave. Prin urmare, o strategie a liberalizării cere căutarea unor asemenea garanții."

Așadar, democrația nu este văzută drept o vatră armonioasă, ci drept o competiție plină de obstacole. Glosînd pe ideile lansate de Robert A. Dahl, Giuseppe Di Palma subliniază că democrația sporește sursele de conflict tocmai prin tolerarea diversității de poziționare doctrinară. În fond, întrebarea cheie la care încerca să răspundă autorul *Poliarhiei* era: care costuri sînt mai piperate? cele ale suprimării toleranței sau cele ale încurajării ei în pofida sporirii con-

flictelor în competiția politică? Firește, Dahl consideră că o tranziție spre democrație are șanse cu afit mai mari cu cît actorii politici înțeleg mai bine că oricît de ridicate sînt costurile diversității, ele nu vor fi niciodată atît de exorbitante ca prețurile presupuse de suprimarea toleranței. Unii dintre cei care au preluat discuția lansată de autorul *Poliarhiei* se întrebă cîtă diversitate suportă, *totuși*, "societățile obiectiv marcate de conflicte"? Uneori (este și cazul lui Di Palma), unei asemenea întrebări i s-a răspuns printr-o alta: Poți să-ți permiți lipsa coexistenței?

Un sistem de garanții (reciproc acceptat și mai ales reciproc respectat) poate asigura, printre altele, exact *transferul de loialități* al oamenilor fostului regim (autoritar, dictatorial etc.) spre democrație. Este nevoie de stimulente pentru ca o asemenea trecere să fie reală și să devină definitivă, este nevoie ca deținătorii acestor pachete de loialități să se convingă că merită să meargă pe mîna noului context politic. Stabilitatea ori instabilitatea unui asemenea transfer constituie un element cheie al tranziției. În România continuă să se speculeze prea mult pe marginea motivelor unui asemenea transfer de loialități. Regula jocului este încă suspiciunea și nu investiția în încredere. "Actorii politici care subscriu la regulile democratice", scrie Di Palma, "pot avea motive diferite să o facă, dar au și un lucru în comun: au scris la reguli." De aceea, regulile la care s-a convenit trebuie să fie imuabile. Din nefericire, dacă pe plan economic România reușește în continuare să țină la distanță investitorii strategici prin confuzia și, mai ales, prin instabilitatea cadrului legislativ, "investitorii" politici interni sînt descurajați exact de prea frecvența schimbare a unor reguli la care, chipurile, ar fi convenit afit de imprezvizibili actorii politici majori. În aceste condiții, cacofonia doctrinară constituie doar partea "amuzantă" a impasului tranziției, incapacitatea respectării regulilor competiției rămînd partea neliniștitoare.

Oricît de diferite ar fi nuanțele pe care pun accentul, comentarii tranzițiilor sînt de acord cu importanța respectării regulilor jocului politic democratic. Di Palma crede că, dacă rezultatele acestui joc pot fi nesigure, regulile trebuie să fie stabile. După el, conflictul între interesele competitorilor va rămîne, dar ideal ar fi ca el să nu se extindă și asupra regulilor la care s-a convenit. Un alt analist al tranzițiilor, Adam Przeworski, prevenea și el încă din 1986 ("*Some Problems in the Study of the Transition to Democracy*") că imprezvizibilul caracterizează rezultatele competiției politice, nu regulile asumate. În ceea ce-l privește pe Robert A. Dahl, în *After the Revolution?*, el indică fără echivoc felul în care ar trebui să gîndească jocul politic într-o democrație participativă fiecare din actorii politici: "Nu pot să-mi ating scopurile în mod satisfăcător, dacă nu accept ca și ceilalți să aibă o șansă egală de a-și urmări propriile țeluri." Lucruri elementare, o să mi se spună. Da, așa cred și eu.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

"Citate dușmănoase"

SCRIND, cu o săptămînă în urmă, despre secțiunea documentară din volumul dedicat împlinirii a 50 de ani de existență a Institutului de Lingvistică din București, arătăm că ar merita o atenție specială "analizele" politice la care sînt supuse în anii 1949-1952 citatele din dicționarele academice precum și sumarele revistelor de specialitate. Lectura cenzurii politice se dovedește, încă din acei ani, extrem de inventivă, descoperind în texte mai multe posibilități subversive decît și-ar fi imaginat chiar autorii lor. Citatele de dicționar - a căror selecție strict științifică depindea de adecvarea la definiție, de capacitatea de a ilustra sensuri contextuale, ca și de aceea de a reprezenta distribuția istorică și geografică a unui cuvînt -, sînt supuse unei examinări cantitative, dar și unei lecturi decontextualizate, în care fiecare citat poate conține un mesaj subversiv; în fine, unei re-contextualizări, în care succesivitatea lor se construiește un nou text. Cum am văzut deja, cenzura politică era iritată de abundența citatelor vechi, mai ales a celor din texte religioase sau - în sfera oralității folclorice - a celor reflectînd tradiții populare, credințe și superstiții. Noul criteriu al distribuției cantitative era reprezentarea politică, astfel încît era condamnată, previzibil, citarea din scriitori reacționari precum Maiorescu sau Arghezi și neglijarea unor progresiști ca I.C.Frimu și I. Păun-Pincio. Utilizarea ca material lingvistic a textelor "corecte politic" ale vremii a fost totuși o eroare a începuturilor; curînd se va ajunge la concluzia că e mult mai prudent ca textele oficiale să nu formeze în nici un fel obiectul vreunei analize lingvistice, căci rezultatele ar fi riscat oricum să devină subversive. Dacă rămîneau corecte, acestea nu puteau fi publicate; dacă erau supuse falsificării, contrastul cu realitatea ar fi fost afit de mare încît ar fi părut sarcastice. În 1952, cuiva îi putea trece prin minte să propună ca obiect de studiu și ca material ilustrativ limbajul lui Gheorghiu-Dej: "noi știm că limba folosită de conducătorul iubit al partidului nostru este o limbă bogată, o limbă variată, o limbă frumoasă și simplă, de o deosebită claritate, care-și trage seva din limba vorbită de popor" (83); în anii 180, a inițiat o cercetare oficială despre limbajul lui Ceaușescu ar fi fost inimaginabil. Ca discurs independent, citatul e judecat strict pentru conținutul său, care poate fi din extrem de multe puncte de vedere defăimător, dușmănos, subversiv. În demascările vremii, conținutul "necorespunzător" e considerat în mod automat produsul unei intenții, și condamnarea dicționarelor nu diferă prea mult de retorica proceselor pentru sabotaj: e identi-

ficată astfel, "sub masca nevinovăției înregistratorilor pasivi de cuvinte - cea mai nerușinată contrabandă de idei șovine și cosmopolite" (80). "Dicționarul abundă în cuvinte și sensuri ieșite din uz, în citate date intenționat cu scopul de a calomnia lupta pentru socialism a oamenilor muncii, la care s-au adăugat, pentru ochii lumii, doar cîteva citate din clasicii marxism-leninismului sau ale conducătorilor Partidului Muncitoresc Român" (78). Instructive sînt ilustrațiile concrete: una din ele permite analogii cu excesele anumitor militanțisme feministe ulterioare: "În țara noastră sunt astăzi nenumărate frunze în producție, nenumărate stahanoviste. Femeile, la rînd cu bărbații, construiesc socialismul. Și Iorgu Iordan nu găsește alt citat mai potrivit decît acesta că «cine crede la mușiere, bage-i-se dracu-n piele»" (82). Culmea umorului involuntar și eliptic mi se pare însă atînsă în constatarea: "La cuvîntul *cretin* am suprimat la corectură o trimitere care era direct o provocare" (78).

Un referat "strict confidențial" din 1952, reprodus în același volum (p. 95-97), oferă interpretări și mai interesante, vizînd succesiunea de exemple, de citate și chiar de articole cuprinse în revistele de specialitate. Și în acest caz, textele se pot dispensa de comentarii; mai ales că distanța asocierilor și a presupuzițiilor le face să alunece repede în absurd. Din comentariile indignate înțelegem că sînt subversive și dușmănoase în primul rînd asocierile termenilor din sfera politică deja sacralizată cu cuvinte banale și vulgare; faptele se agravează dacă între noțiunile aflate în contact într-o listă se pot stabili analogii sau dacă ele se pot combina în vreo ipotetică frază ori narațiune. O alăturare nepermisă apare în exemplele de prescurtări dintr-un proiect de ortografie: *PCR, UTM, ICAS* (serie în care ultima instituție "se ocupă cu stringerea gunoaielor"). Ca la fel de periculoasă apare înșirarea "*codri, mîndri, miniștri, ciocli, simpli, noștri*" (unde, pentru a recunoaște eroarea, efortul de imaginație al cititorului e considerabil mai mare). O impietate impar-donabilă stă în a face ca unui text de Stalin să-i urmeze articolul cu titlul "Obraznic" ("chipurile despre originea acestui cuvînt"). În fine, în revista *Studii și cercetări lingvistice*, "găsim unul după altul (despărțite doar de un articol) trei articole: unul despre noțiunea «copil nelegitim», altul despre cuvîntul latinesc «venalis» (*corupt*), al treilea despre termenul *slugărnicie*". Concluzia e inechivocă și abruptă: "considerăm că nu poate exista îndoială cu privire la intenția contrarevoluționară a redactorilor volumului" (p. 97).

“Nici iertare, nici milă”.

Sofocle

C ÎNDVA, Benjamin Fondane (B. Fundoianu) i-a spus soției sale Geneviève (născută Tissier), el - mozaic, ea - catolică:

- Dacă Hitler ar ști că exist, atunci ar dispune să mă aresteze de îndată.

Va fi mult mai rău decît atît! Hitler, prin interpuși, îl va ucide. Ca pe mulți alții, milioane de oameni: “Trebuie să creăm o tehnică a depopulării... am în vedere nimicirea unor unități rasiale întregi... o consider, ca să spun așa, misiunea mea. Natura este crudă, așadar putem fi și noi cruzi”. Venit în capitala Franței la 24 de ani, unde-l aștepta Lina, soră mai mare, căsătorită Pascal, iată-l obținînd cetățenia franceză abia după 15 ani. Între timp a scris și a publicat sub numele de Benjamin Fondane (totuși, în 1931, actul de căsătorie consemnează numele lui Fundoiano, pe semne operat în documentele de stare civilă, ceea ce ar echivala cu schimbarea numelui patronimic, acela de Vexler ori Wechsler). Ciudățenia va face, însă, ca peste ani, în *Konzentrationslager-ul Auschwitz-Birkenau*, un deținut - André Montagne - să-l cunoască pe Fundoianu-Fundoiano sub vechiul nume de... Wechsler, cu care acesta s-ar părea că figurează în evidențele lagărului. Astfel apare întrebarea: oare autoritățile franceze (vezi Prefectura de Poliție, ori Drancy-ul) să-l fi obligat a-și relua numele patronimic, la care renunțase în favoarea altuia mai puțin comun, mai expresiv? Dr. Lazăr Moscovici - deținut și el - va susține că l-ar fi găsit în fișele și actele medicale, ca fiind Fundoianu. Oricum, sub ambele nume de Wechsler-Vexler și Fundoianu-Fondane ar urma să fie căutat în documentația pe care - peste decenii, în 1978 - a întocmit-o și a publicat-o Serge Klarsfeld, cu titlul “Memorialul deportării evreilor din Franța”, recuperînd nu mai puțin de 75721 nume de evrei deportați de către francezi, în strînsă colaborare cu organisme germane specializate, de tip *Gestapo*.

Deocamdată, bucurîndu-se de obținerea cetățeniei franceze, trăiește cu intensitate segmentul de timp respectiv, anii contradictorii în care locuiește la Paris, pe strada Charles Rollin numărul șase, firește cu Geneviève, dar și cu Lina, văduvă din 1930. Deceniul al patrulea consemnează câteva evenimente care întunecă, însă, orizontul de așteptare al omeniilor. Viitorul pare să nu constituie o șaradă pentru Fondane. Depune mărturie Emil Cioran: “după ce a enumerat tarele abisale ale lui Hitler, mi-a descris cu intuiție vizionară prăbușirea Germaniei...”

RECONSTITUIRE

O DUPĂ-AI

Obsesia

LA 1 septembrie 1939 a izbucnit cea de-a doua conflagrație mondială. “Războiul ciudat” (din cauza imobilității fronturilor) i-a secționat brutal - lui Fondane - existența, modificîndu-i-o substanțial. Se păstrează o imagine fotografică în care omul nostru apare îmbrăcat militar. Pe petlițele mantalei de postav gros se citește indicativul regimentului din care face parte (pe semne codificat): 216. Soldatul e mulțumit de travesti. Expresie cenzurată. Doar boneta e pusă pe-o parte, ștregărește, ca atunci cînd cătana e în permisie și se plimbă în pas de voie pe rue Rivoli, pe Boul. Mich ori chiar pe Champs-Élysées. De regulă, proaspeții “combatanți” se immortalizează în grup. Al nostru-i singur, cu nelipsita țigară aprinsă (mai mult ca sigur ostășească “Gauloise”) între degete. Mobilizatul din 1940, cu umbra lui Hitler pe urmele sale, nimerește... în captivitate. La 14 iunie același an armata germană ocupă Parisul.

Peste opt zile se încheie armistițiul franco-german, semnat la Compiègne. Fondane evadează. Prins din nou, scapă de internare grație sănătății precare (ulcer gastric? - atunci de ce fumează atît de mult?). Găzduit pentru tratament la Val de Grâce. Din 1941 regăsește Parisul, unde locuiește tot în rue Rollin numărul 6.

Modul de viață adoptat de Fondane - pînă în 1944 - pare a fi fost acela al unei autoclustrări. În pofida condițiilor defavorabile, a legilor rasiale, discriminatorii, el a continuat să scrie intens, fiind “obsedat de deznodămîntul unui destin tragic”. El “nu putea să stea multă vreme locului, se plimba în sus și în jos ca un animal în cușcă” (*Boris de Schloezer*). Neîndoielnic își va fi păstrat obiceiul, inclusiv acela de a “răsuci țigară după țigară”, mai cu seamă în perioada neagră a Ocupației, atunci cînd germanii, dar și francezii pro-Pétain, trăgeau cu urechea la tot ceea ce se vorbește, urmînd cîine cu cîine se întîlnește, în sfîrșit cînd ei instauraseră și în Paris rigorile rasiste. Nervozitatea lucidului gînditor îi întreținea, pe semne, ulcerul gastric pe care i-l diagnosticase prietenul său Stéphane Lupasco, detectîndu-l “dintr-o ușoară crispare ce-i apărea în colțul buzelor după cîteva ceasuri de conversație, conversație întotdeauna pasionantă...” Și, totuși, era vremea speranței: aliații debarcaseră de șase luni în Italia, acum erau așteptați pe coasta franceză... “Fundoianu nici nu-ți dădea răgazul să-ți scoți paltonul. Auzai imediat un: «Ei?», care-ți solicita ultima știre, ultimul comunicat de la Londra, ultimul zvon de pe stradă, ultima aiureală... din fiecare informație își construia, cum am spus, sistemele uimitoare din care decurgea în mod fatal sfîrșitul apropiat al nazismului... La vremea aceea nu mai ieșea aproape deloc din casă. Putea fi întîlnit din ce în ce mai rar pe străduțele din jurul Pieței Maubert, răscolind în frig tarabele amărite ale buchiniștilor din cartier...” Lupasco îl socotea, într-o oarecare măsură, imprudent...

Denunțul

DENUNȚUL, pare să-i fi aparținut portarului din rue Rollin numărul șase, însă alții vorbesc despre un denunț adresat *Gestapo*-ului de către un vecin, ori de către un confrate. “Ridicarea” de la domiciliu o deținem din descrierea rămasă de la Dorothea Morgenstern, tot din Paris: “Pe la orele 11 noaptea, în ușa noastră s-au auzit bătăi. «Poliția!» N-am deschis. Vreo cinci minute am rămas nemîșcați, fără să deschidem. Cei de la poliție au strigat: «Știm că sînteți aici și, dacă nu deschideți, vă spargem ușa». Atunci ne-am decis să deschidem,

fiindcă știau că sîntem înăuntru și cu siguranță nu s-ar fi dat înapoi s-o spargă. Am deschis ușa. În dreptul ei, doi bărbați, unul cu un revolver în mînă. Soțul meu, Henri și cu mine am înălțat brațele. Micuțul Jackie zăcea alături, avînd febră. Eu am leșinat pentru cîteva clipe... Atunci, soțul meu și-a luat rucsacul, în timp ce Henri (de 9 ani - *n.n.*) era gata îmbrăcat de plecare. Își ținea bocceluța în spinare...”

Polițiștii își transportau prada cu autobuzul, deci mergeau la mai multe adrese și culegeau oamenii, indiferent de vîrstă, hărăziți prin dispozițiuni secrete sau publice, deportării. Cei adunați sînt duși, ca infractorii de rînd, direct la Prefectura de Poliție, loc în care - a doua zi de dimineață - Stéphane Lupasco se va afla, pentru a-și îndeplini datoria de prieten devotat: “În martie 1944, într-o cămaruță, la capătul unui lung coridor al Prefecturii de Poliție din Paris... sub ochii opaci ai unor tineri polițiști care se plictiseau pe bănci, l-am văzut pentru ultima oară pe Fundoianu. Alături de sora lui, arestată și ea cu o zi înainte, în același timp cu el - denunțat ca evreu autorităților franceze...” Prietenii săi i-au obținut eliberarea, dar el n-a vrut - nici în ruptul capului - să-și părăsească sora, pe Lina, în voia soartei și a diabolicului mecanism exterminator.

Preselecția

DUPĂ popasul la Prefectură, cei ridicați de-acasă (inclusiv minorii) luau drumul “lagărului” colector de evrei, situat la Drancy, foarte aproape de capitală, la nord-est, în vechiul departament al Senei, din vecinătatea gării Bourget-Drancy, care va fi punctul de îmbarcare al viitorilor deportați. Aici aveau să rămîna, timp de aproape două luni, din martie pînă în mai '44, Benjamin și Lina. După durată îndelungată a rămînerii lor la Drancy ar putea să însemne și altceva decît timpul necesar întocmirii actelor de deportare: la Paris funcționa cel mai mare spital evreiesc din Franța, “Hôpital Baron de Rothschild”, loc în care mulți dintre prigoniiți își găseau un sprijin, un refugiu temporar, benefic, o șansă de aminare a “soluției finale”... Nu se știe nici pînă astăzi dacă B. Fondane și Lina Daniel s-au bucurat - în acest interval - de tratament medical, poate chiar de internare, în amintitul meșamînt (ar fi de investigat registrele de intrări-ieșiri). La fel cum nu se știe dacă Geneviève, rămasă pe loc, în rue Rollin numărul 6, le va fi adus celor doi - frate și soră - la Drancy, valize cu cele necesare unei călătorii ucigătoare, mai îndepărtate. Oricum, Benjamin corespundea cu Geneviève și iată ce-i scria el în ultima epistolă expediată de-aici: “Tu știi, eu și-am mai spus-o, există în chipul destinului nostru lucruri pe care nu le poți schimba”. Așadar, ȘTIA încotro îl duc pașii.

Un alt membru al familiei pariziene Morgenstern, Jacqueline, copilă în vîrstă de 12 ani, este deportată - cu ai săi - la data de 20 iunie 1944, îmbarcîndu-se în gara Bourget-Drancy; cu alte cuvinte, străbate aceeași distanță de aproximativ 1500 de kilometri în linie dreaptă, pînă la *Konzentrationslager-ul Auschwitz-Birkenau*, la vreo trei săptămîni după B. Fondane și Lina Daniel. Transportul din care face parte Jacqueline poartă numărul 74 în scriptele torționarilor, cuprinzînd 1388 persoane. Călătoria cea mare ține trei zile și trei nopți. Știind că personajul de care ne ocupăm a pus piciorul pe rampa *KL*-ului *Auschwitz* în ziua de 30 mai 1944, deducem lesne faptul că el și Lina au fost îmbarcați - la Bourget-Drancy - fie în 26 mai, fie în 27 mai... “Călătorisem în vagoane închise - relatează *Gisa Landau*, tot de 12 ani - îngheșuiți și aproape sufocați (ferestruică zăbreliată - *n.n.*). Cu toții ne-am luat rămas bun unii de la alții, deoarece ȘTIAM (*subl.n.s.*) că acolo ne așteptau cuptoarele și camerele de gazare.

- Cum a fost gazat

Vorbiserăm adeseori despre aceste lucruri, nimeni nu-și putea imagina cum arată în realitate. În seara în care am ajuns la Auschwitz am fost mînați la Birkenau (la 3 km. dist. - *n.n.*). Încă de departe se zărea cerul roșu la un incendiu. Deși pătîmiserăm cu destul, nu ne puteam închipui să fie oameni în felul acesta. Din coșuri nu ieșea fum, ci numai o ploaie de foc. Oamenii întreat ce arde acolo, iar răspunsul a fost acolo trebuie să se coacă piine, ziua noaptea. Dar noi știam că nu acela e adevărul”. Dacă ȘTIAU pînă și copiii, at ȘTIA - indiscutabil - și Benjamin Fondane. Convoiuil Gisei L. cuprindea 565 bărbați, femei, 191 copii. La sosire, direct de rampă, 188 bărbați au fost îndrumați stînga, către camerele de gazare... Toate acestea - și cite altele! - le-a trăit și Fondane. Garnitura de tren a pătruns în incinta *KL*-locomotiva și-a încetinit mersul, oprind apoi la rampă, situată prea jos, la un met jumătate față de podeaua vagoanelor de căroră soldații germani le deschid u strîmbîndu-se din pricina duhoarei inundă peronul.

- Geamantanele rămîn pe loc, toata lu coboară cu bagajul de mînă.

Selecția

GLASUL care ordonă e răstit vermos. S-o fi ajutat *Miel* (pentru cei apropiați *n.n.*) pe l luînd-o în brațe, pentru a ajunge și ea pe c Larmă și forfotă indescritibile, ca și mi dulce-amărui al acroelinei. Cadavre. Apoi mișcarea se temperează, oameni aliniază cu spatele la tren. *Lagerführer*-i Fritsch rostește, de fiecare dată cînd le “livrat” un nou transport, pretinsul “cuvî întîmpinare”, conceput din proprie iniți

- Va anunț că n-ați venit într-un sanati ci într-un lagăr de concentrare german unde nu există altă ieșire decît coșul de fi

Vine la rînd prima selecție “adevăr despărțirea pe sexe (copiii intră, se înțeleg grija femeilor). Separarea de Lina trebuie fost, pentru *Mielușon*, echivalentă cu o tură de grație, deoarece anula, feroce, de lui de a-și însoți - în pofida riscurilor mă funeste - sora în deportare. În sfîrșit, iată *Lagerartz*-ul, ofițer *S.S.* cu cizme de lac zetă de aur și brasardă cu însemnul C Roșii. Dr. Mengele e un bărbat deosebit frumos, elegant în mișcare, cu o expresie titoare, angelică; doctorul activează în *K* un an, găsindu-se pe rampă la sosirea fie tren, în vederea “selecției materialului ur ceea ce nu-l împiedică să întreprindă și j doexperiențe științifice cu gemeni, și infirmi, pe care-i pîndește cu atenție ma: selecționîndu-i spre propriu-i interes. A pe rampă indiferent dacă este sau nu rînd să fie acolo și să-și exercite atribuțiile “selecționer”. Insul e binecunoscut în fiind poreclit “Îngerul Morții”. Are o as nea experiență încît, într-un răstimp n triază mii de oameni, hotărîndu-le s printr-o simplă mișcare a mîinii: stîr bătrîni, schilozi, debili, femei, copii su ani; dreapta - cei în stare să muncească.

Dar, deocamdată, B. Fondane a niu prin voia hazardului și a mîinii care vrea - și este! - o prelungire a fatalității, în f dreaptă. Pe Lina o mai fi zărit-o? În ce f Tulburătoare ipoteză (care ne aparține “întîlnirii” fără voie Fondane-dr. Me pare a se confirma prin depoziția, de tîrziu, a unui fost *Häftling* de la *KL* discuție; în instanță, la Nürnberg, el a po doar numele doctorului Josef Mengele. judecătorul l-a întrerupt intempestiv:

- Mengele nu putea să fie întotd acolo! (pe rampă)

LAZĂ ÎN INFERN

Benjamin Fondane -

Martorul i-a replicat tăios:

- După părerea mea, întotdeauna. Noaptea ziua.

Așadar, pentru Fondane urmează calvarul 125 de zile și de nopți - supraviețuite. Prima noapte: "Am înnoptat într-o sală mare...Nu ni s-a dat de mâncare, dar nici nu ne era foame. Ce să fi mâncat, dacă tot trebuia să murim? Poi ne-au triat (din nou? - n.n.). A fost cum-va. Trebuia să ne dezbrăcăm pînă la piele. În sală stătea dr. Mengele și hotăra cine urmează să trăiască și cine să moară... Ne-au dus la o masă, unde am fost tunse zero și ni s-au tatuat numerele. Eu am primit numărul A 26098. Se spune că-i bine dacă primești un număr, atunci ești ca și salvat..." (Gisa L.) Să fi fost și Benjamin Fondane tatuat? Dar Lina? Momentul tunării cu mașina zero era primit cu risete de către femei, deoarece brusc se producea "depersonalizarea": "Toate semănam între noi. Nu știam că părul nostru dădea atita personalitate" (A 55 908). Și Fondane nu mai era Fondane, ci un altul oarecare? Bărbații păreau să fie mai nepăsători decît femeile, atunci cînd se tundeau complet podoaba capilară. Diferențele sînt diferențiate: pentru femei - pentru bărbați. Urmează carantina de două, trei săptămîni. De dormit se doarme fie de-a dreapta fie pe dușumea, fie pe priciuri, pe saci umpluți cu paie, fără așternut, fără pernă. Într-un grup pat se înghesuie mai mulți deținuți, fiind la dispoziție doar două pături. Atît.

Măștile subnutriției

DUPĂ carantină, B. Fondane este repartizat la un Kommando - Huta - extrem de dur, în cadrul căruia se execută lucrări de terasament. Plecarea la muncă, precum și întoarcerea în lagăr, sînt însoțite de o orchestră a *Häftling*-lor, compoziții din autentici virtuozii. De dimineață, în vremea, o găsim instalată lîngă poarta de ieșire a căreia stă scris: *ARBEIT MACHT FREI*. Ei cîntă pentru a le insufla celor din terasamentele de muncă un ritm mai alert, în jocurile cotidiene. Scena se repetă și pe seară, însă mărșăluitorii sînt storși acum de oboseală, insingerați, își duc în spinare viclenele zilei, ori, cu ajutorul cărucioarelor cărășoare, aparurile camarazilor asinași prin epuizare. Conform regulamentului din *KL*, și morții trebuie să fie prezenți, fizic vorbind, la apelul de seară. B. Fondane va fi îndurat chinul, jocurile, afișînd o "privire resemnată, sferică și surizătoare" (cum notează un deținut, doctorul Lazăr Moscovici). Același André Montagne precizează: "El nu era destul de rezistent pentru o asemenea muncă, și două săptămîni mai tîrziu, bolnav, slăbit, a izbutit să se termine în ceea ce noi numeam spital *Krankenbau* - n.n.)... La această epocă Fondane se restabilea încet, hrana nefiind îndestulătoare pentru ca el să poată recîștiga rapid în greutate". Altminteri risca să fie "selecționat" pentru vederea lichidării. Dacă hrana zilnică a unui om care efectuează o muncă forțată trebuie să fie de peste 4800 calorii, *Häftlingii* primeau 1675 calorii. Rezultatul: *Distrophia alimentaris*, provocată de lipsa și de epuizarea organismului, insul în greutate devenind un *musulmanizat*. De regulă, în două luni și jumătate greutatea se "musulmanizează": pielea pe os, febră, febrili, paloare, lipsă de fizionomie, de energie, de individualitate, de caracter distinct, mișcă din ce în ce mai puțin, într-o lume de

măști ale subnutriției. Datorită martorului ocular (*André*) aflăm că B.Fondane are, încă, un moral excepțional, ținînd piept vicisitudinilor începute odată cu debarcarea din vagon și prima selecție, adică despărțirea de Lina. "Îmi amintesc foarte limpede cum se plimba printre șirurile de pături, vizitîndu-și prietenii francezi internați ai domnului; el, cu o pătură azvîrlită în spinare peste o cămașă urîtă (nu reușise să-și facă rost de niște izmene). Rămînea, totuși, foarte demn, împărtășindu-și amintirile literare, discutînd despre situația internațională, exact așa cum ar fi făcut-o găsindu-se la Paris, într-un salon, în mijlocul amicilor...La sfîrșitul lunii septembrie 1944, doctorul care-l îngrijea pe Fondane socoti că acesta e destul de restabilit și-l declară «externat» din spital, lăsîndu-l să-și regăsească Kommandoul și munca dură. Or, Fondane era doar puțin mai slăbit..."

Musulmanizarea era premeditată, dorită de tortionari, căci elimina una dintre "operațiuni", rentabilizîndu-se astfel omorul. În plus, conta drept o "moarte naturală" (justificare invocată mai tîrziu, de către vinovați, în cadrul proceselor umanitare).

Anticamera morții

DOCTORUL-DEȚINUT Lazăr Moscovici, din același *KL*, va povestea istoria cîndva, referîndu-se la ultimul segment de viață trăit de Benjamin Fondane: "...M-am îndreptat imediat spre patul său, unde am găsit un trup scheletic, slăbit, îmbătrînit, dar cu o privire vie, ochi albaștri, adînci, înconjurați de gene mari încărunțite, obraz ascetic cu pomeți proeminenți, o voce caldă, atrăgătoare...i-am mărturisit că nu mi-e necunoscut (alt mister, căci înseamnă că purta numele Fundoiano - n.n.), că-i urmărisem activitatea literară încă din România... (iar el) îmi zise cit de reconfortant putea fi pentru sine să descopere că, aici chiar, în acest infern al *Auschwitz*-ului, sub domnia ignoranței și a bestialității, se mai află oameni... dăduse (aici) peste prieteni care se interesau de el, poetul, filosoful, obiect al bătaii de joc, al glumelor proaste... Am reușit să-l păstrez acolo (la *Revier*, adică dispensar - n.n.) pe Fondane citeva săptămîni, fără prea multe incidente. Începuse să se remonteze, să cîștige în greutate și mă gîndeam să-i procur chiar o oarecare îndeletnicire, mai puțin penibilă, la infirmerie, amînînd reîntoarcerea sa la Kommando, ceea ce ar fi echivalat cu o condamnare la moarte..."

Häftlingsarzt-ul mai explică faptul că, lunar (sau de două ori pe lună) apărea la *Revier* o așa-zisă "comisie medicală", împuțernicită să-i trieze pe cei vindecați, în puteri, din grămada de deținuți neviațabili:

- *Alle Kranken antretten!* (Toți bolnavii, adunarea!)

Printre doctorii *S.S.* deosebit de activi se afla și un anume maior Fritz Klein. El și ai lui ascultau prezentarea "cazului" de către un medic-deținut, apoi puneau de-o parte documentele celor condamnați, tacit, la... dispari-

ție. A doua zi apăreau și autocamioanele, în fiecare mașină fiind înghesuți peste 50 de oameni. Un drum scurt și...*S.S.*-ul trebuia acum să lichideze lagărul, deoarece rușii înaintau, "selecțiile" se înmulțiseră, în curînd venea și rîndul infirmeriei, iar dr. Moscovici înțelesese că, de astă dată, va fi vorba de un control extrem de serios și n-ar mai fi fost posibil să-l "ascunzi" pe vreun *Häftling*-pacient. Starea lui Fondane fiind socotită drept mulțumitoare, se decisese externarea lui. Dar la baraca-dormitor doi subofițeri *S.S.*, feroși, au triat toată noaptea *Häftlingii* epuizați de muncile prestate în *KL*, întocmind tabele cu numele a peste 1000 de persoane. A doua zi, la infirmerie, dr. Klein selecționă și el 1000 de pacienți care mai aveau doar o săptămîna de tratament. Același dr. Klein - după un fals examen medical - hotărî și soarta celor aleși a fi lichidați, peste noapte, la baraca-dormitor. Deci, omul nostru n-ar fi scăpat, oricum, de "selecționarea" lui pentru moarte! Cu înfățișarea sa ascetică și bătrînicioasă, Fondane urma să fie înghesuit într-unul din autocamioane: "Am văzut în acea zi sufocantă de vară poloneză (de mirare: era luni 2 octombrie 1944 -n.n.), defilînd... întregul șir de nenorociți, aproape cadavre, implorînd mila cu priviri disperate. Am continuu înaintea ochilor capul de apostol, privirea împăcată, mîndră și surizătoare a lui Fondane, căutînd-o pe a mea în semn de adio. Era într-însa vreo mustrare?" (dr. Lazăr Moscovici).

La rîndu-i, *André Montagne* povestește ca martor ocular: rușii erau la 130 de kilometri de *KL-ul Auschwitz-Birkenau*, selecția fusese mai aspră decît oricînd, lagărul trebuia evacuat în pripă, rămîneau vîi doar aceia care puteau să parcurgă pe picioare un drum cît mai îndelungat: "Noi știam că ei pleacă la gazare. Fondane o știa de asemenea", *S.S.*-iștii îi mințeau că vor merge cu trenul într-alte lagăre din interiorul Germaniei. "Fondane nu se lăsase înșelat. Dar se arăta a fi curajos, păstrîndu-și întreaga demnitate, deplina luciditate". Luni 2 octombrie venîră autocamioanele să-i ia, ploua mizer, li se striga numele și ieșeau din grup unul cite unul, urcîndu-se în mașini: "Îl văd încă pe Fondane ieșînd din baracă, trecînd trufaș pe dinaintea *S.S.*-iștilor, ridicîndu-și gulerul hainei pentru a se feri de frig și ploaie, săltîndu-se în autocamion... "Încărcate peste măsură, demarînd în trombă, mașinile iau calea care duce, în zece minute, către sfîrșit. Peste două ore, un camion plin, de astă dată, cu boarfe și încălțări, ne aducea proba: "camarazii noștri erau morți gazați".

"Caută focul în cenușă"

LUNI 2 octombrie 1944. Ploaie de toamnă, îndărătnică, devoratoare de gînduri, de anxietate, o după-amiază în infernul imediat. De departe, *Häftlingii* selecționați de către drul. *S.S.* Fritz Klein apucă să vadă fumul și limbile de foc urcînd pînă la 8-10 metri. Clădirea are două etaje: jos - sala de gazare, sus - crematoriul, între ele - lifuri pentru cadavre. La subsol, o firmă mincinoasă (în patru limbi): BAIE ȘI DEZINFECȚIE. Itinerariul morții ține de ritualul macabru instaurat aici, în universul concentraționar nazist. O întrebare "punere în scenă": li se ordonă deținuților de ambele sexe, indiferent de vîrstă, să se dezbrace complet și să-și atîrne îmbrăcămintea în cîierele numerotate, dîndu-li-se totodată "sfaturi binevoitoare", adică să memoreze numărul cuierului folosit, și să-și lege încălțările, pereche, cu șireturile. Tertip "psihologic" cu efect liniștitor, sugerînd implicit ideea că, da! vor ieși, totuși, întregi și igienizați din sala dușurilor... Pătrund, așadar, dincolo de pragul ușii masive, de stejar, stăpîniți de un dubiu letal: oare vor mai trece acest prag înapoi, vîi? Cînd sala se umple răsună decapitant comanda:

- *S.S.*-iștii și *Sonderkommando*-ul părăsesc sala!

Ușa de stejar se închide cu zgomot. Brusc, lumina se stinge (din exterior). Afară, acolo unde sînt "gurile de aerisire", doi *S.S.*-iști cu măști de gaze dau de-o parte placa de beton și golesc o cutie de "Giftgas! Ziklon B." La fel procedează și la celelalte trei "aerisiri". Granulele cad prin niște tuburi de tablă perforate ca o strecurătoare, pînă jos, în sala cufundată în beznă; în contact cu aerul granulele degajă acid cianhidric. Rudolf Franz Ferdinand Höss, fost comandant al *KL*-ului *Auschwitz-Birkenau*, avea să declare la procesul său, c-a supravegheat printr-un vizor montat în ușa de stejar, "etapele" gazării (va fi spînzurat, conform sentinței din 1947, în chiar incinta *KL*-ului în cauză); mai întîi se aude un murmur, cîteva strigăte izolate "Gaz!", succedate de un răcnet teribil, ca și de batai deznădăjduite în ușa iadului. După numai cincisprezece minute se pornesc ventilațiile. Treaba e ca și gata. Lumina s-a reaprins. *Sonderkommando*-ul care pătrunde în sală poartă măști de gaze, pentru orice eventualitate. Piramide de trupuri, straniu clădite, se înalță pînă la plafon, fiindcă - biciuiți de instinctul de conservare - oamenii s-au repezit spre "răsuflători". La baza piramidelor se află întotdeauna - explica meticolos Höss - cei bătrîni, plîpînzi, copiii mici, femeile, iar spre vîrf bărbații cei mai vînjoși. Cuptoarele din sala de incinerare erau gata să preia transportul, în total peste 2000 de victime. Fără doar și poate, trupul lui Fondane se va fi aflat la baza unei piramide. Cenușa lui, după incinerare, amestecată cu a celorlalți camarazi de suferință, va ajunge - în aceeași după-amiază - în Vistula, acolo unde fluviul face un cot, unde va aproape de *KL-ul Auschwitz-Birkenau*. "Caută focul în cenușă", zise Elie Wiesel, fost *Häftling*-copil în lagărul de tristă aducere-aminte (Premiul Nobel pentru pace - 1986).

Scurt epilog

DOCTORUL Josef Mengele a murit "liber", aproape septuagenar, deși este răspunzător de moartea a 400.000 de oameni, selecționați de el. Pe capul său s-au pus premii în valoare de 3.400.000 de dolari. S-a "evaporat" din lagăr pe la sfîrșitul lui 1944. Tîrziu a făcut un stop cardiac pe cînd inota în Oceanul Atlantic. Alt medic *S.S.* implicat în existența lui Benjamin Fondane, cel care l-a selecționat pe *Mieluson* pentru exterminare, drul. *S.S.* Fritz Klein era "una din figurile abjecte ale lagărului, cu miinile mînjite de sînge" (A 8450). Pe cînd dr. Mengele susținea, sus și tare, că: "Am făcut totul din ordin", confratele său dr. Klein se justifică astfel, atunci cînd va fi întrebat cum crede el că se împacă *Jurămîntul lui Hipocrate* cu activitatea de selecționare al prizonierilor, în vederea gazării lor:

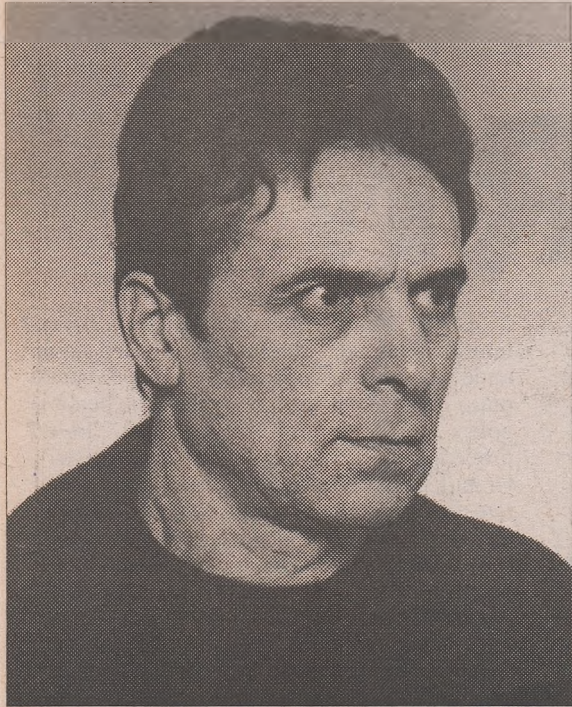
- Desigur, sînt doctor și trebuie să apar viața. Și dincolo de respectul pentru viața umană, am vrut să înlătur un accesoriu gangrenos dintr-un trup bolnav. Evreul e accesoriul gangrenos din trupul speciei umane.

Cercetînd arhivele am dat peste fotografia d-rului. Fritz Klein, făcută în timpul procesului unor medici criminali nazisti, la Nürnberg. În boxa acuzațiilor, discipolul lui Hipocrate răspunzător de trimiterea lui Benjamin Fondane la moarte prin gazare, poartă pe piept un pătrat mare de pînză cu cifra 2, ca un schior care participă la un concurs fatal, la fel cum poartă și ceilalți inculpați de aceeași profesiune, și cu vini asemănătoare (nouă dintre ei dețineau titlul de profesori universitari). S-au ales cu o condamnare la moarte prin spînzurătoare patru *Lagerartz*, printre care și *Kriminaldoctor* *S.S.* Fritz Klein, direct responsabil pentru soarta celui ce-a fost B.Fondane: umbra lui, din lipsa de mormînt, își caută adăpost în memoria noastră ultragiată.

Mihai Stoian

„... nu există altă ieșire decît cosul de fum”

«SAULE»

pul mi-e rău: vrea vodcă, femei, tutun! Trupul a luat-o razna!”

“Ai demon! Ești stăpînit de demon!”

“Încerc să-l aflu pe Dumnezeu, părinte; mi-l tot ascunzi, reducînd totul la Isus! La sfinți! De ce nu spui că Porunca dintii: *Să nu ai alți Dumnezei în afară de mine*, e călcată prin proslăvirea, aproape exclusivă, a Fiului? Și că Porunca a doua: *Să nu te închini la chip cioplit ori zugrăvit*, e la fel de nesocotită: Evangheliile nici nu o mai pomenesc! Au fost ciopliți Isuși, sfinți, Papi și cardinali, ŋgeri și mitropoliți; s-au pictat icoane. Se adaugă chipuri noi; tot vin comenzi... De ce nu e urmată voia Domnului?”

Preotul a făcut un gest de neputință; poate însemna altceva.

“Vin generații tinere, părinte. Dacă Biserica, indiferent de rit, nu-și revizuieste sistemul, o vor sili acestea. Ceva e putred... Și vîrstnicii, tot mai mulți, s-au luat de gînduri. La Vatican, unul dintre secretari e homosexual cunoscut și recunoscut...”

“Ai citit în ziar! Mincuni!”

“De ce nu apar dezmințiri? Acum un an, doi, din pricini tainice, un caporal din garda elvețiană și-a împușcat comandantul... Bătrînul o să moară, de-abia mai vorbește; s-ar putea să vină în locul său un Borgia: un alt Papă Alexandru, care să umble, cîrd, cu metresele; să stea de orgii, să ucidă. Sau va fi uns un Papă tînăr, în putere, curat și îndrăzneț; o mînă de fier care să facă ordine. Să pună Biserica în pas cu viața, cu timpurile; să nu-i mai socotească pe ortodocși drept frați rătăcitori; să facă o pace adevărată, nu formală, cu protestanții. Să dovedească logic, nu dogmatic, existența lui Dumnezeu, să îl dezvăluie oamenilor. UNIC; INDIVIZIBIL, ca în vremea Genezei; cel creștin - Tată, Fi, Duh - vorbește din trei guri diferite. Alah din una singură. Iahve la fel. Asiaticii - o parte - ascultă de Buddha, mai mult un filozof. Credincioșii din cele trei semînții domină, de fapt, lumea!”

Preotul își privea unghiile; nu mai era atent; sau încerca să se stăpînească. Nu terminasem.

“Europa tot îi dă cu valorile morale, dar e roasă de viciu... Zidește catedrale și stabilește norme. Pe dedesubt, aprinde fitile. Stîrnește ortodocșii împotriva musulmanilor, ateii împotriva evreilor, sataniștii împotriva lui Isus!”

Am trecut, imediat, oceanul.

“Și America!... Mătușa noastră tot mai arțăgoasă! Cînd visează urît, apucă repede Iornionul cu laser și trimite, scurt, vaporășele: «Acolo! Acolo! În Golf! Iute în Golf! Și avioanele, se pîruiesc unii în Balcani! Și pe Soros, în Asia, au făcut colți tigrișorii!» Și Europei îi pregătește ceva! O sperie Uniunea! Moneda unică! Germania! Germania! Cine a născut un Bismarck și l-a urmat pe Hitler e în stare de orice!... Vor fi mutații mari, părinte... Islamul cîștigă teren: e necruțător cu hoții, socotește curvia crimă, beția la fel... Biserica e tolerantă pentru că tot mai mulți dintre slujitorii ei tocmai de aceste păcate sînt cuprinși!”

“Dumneata vorbești de puritate?” nu a putut să mai rabde Preotul. “Dumneata?! Care teții cu tot soiul de femei? Care ești mai mult cu mina pe pahar decît pe condei? Și cînd scrii așterni doar vorbe otrăvite! Ce drept moral ai pentru a pune în discuție lucruri pe care nici cei mai cuvioși nu și le permit?”

Preotul avea dreptate; și eu aveam.

“Ce tot ai cu părintele?” m-a luat în primire Hardtmut. Așa face: cum vine - și mi calca deș pragul, de la o vreme - începe tare. Îl voi da afară într-o bună zi;

n-ar fi prima oară. Se va întoarce.

“Eu? El se ține de capul meu!” am zis. “Și ce încredere să mai am într-un preot care a încălcat *sigillum confessionis*? A rupt pecetea mărturisirii, e capabil de orice! M-a numit Anticrist, or eu nu am nimic - știu - cu Isus; țîn Paștele, Crăciunul... nu pe douăzeci și cinci decembrie, e drept... Pe șase ianuarie, atunci s-a născut Cristos: creștinii din Ierusalim au cinstit această zi vreo cinci sute de ani: aveau motive. Pe douăzeci și cinci decembrie era o sărbătoare păgînă. *Saturnaliile*! Carnavalul Fiarei: Roma! Nu soldații ei îl ridicaseră pe Isus pe cruce?”

“Preotul i-a spus unchiului meu că o să ajungi în Iad!” m-a anunțat, sec, Hardtmut.

“Ezechil - tot preot e, se roagă pentru mine...”

“Cu Biserica ți-ai găsit?...”

“Trebuie regîndită...Primenită...”

“Ești idiot!” a țipat Hardtmut. “Nu vezi? Clerul conduce lumea! Țese! Hotărăște desenul! Papa a surpat Estul! Un polonez!!! Pînă să ajungă la Vatican, un test: un film c-un Papă slav! Cineva a gîndit bine! A fost de fapt, o intoxicare! A prins! Un Papă pornit din gulag! Clasa lui Anthony Quinn a fost hotărîtoare!... Ridicarea cardinalului din Cracovia în Sfîntul Scaun a fost, pe urmă, doar o chestie de așteptare... Pontiful în exercițiu încă nu murise...”

Am vrut să spun că totdeauna s-au tras sfori, dar Hardtmut nu mai era de oprit.

“Polonia!...Vecina ei Rusia o umilise destul. Unsul lui Dumnezeu trebuia să schimbe lucrurile; Vestul l-a găsit pe cel potrivit. Și Roma, cîndva, l-a folosit pe Isus pentru a-i dezbină pe iudei: așa susține Mentorul.”

Hardtmut, cu indexul la tîmplă, a pomenit de Mentor doar din perfidie; îi citisem, într-o seară, un capitol care îl iritase; de atunci, tot încearcă să mă descoasă. Să mă provoace, de fapt.

“E un personaj; nu știu cum va gîndi mai tîrziu...” am zis evaziv.

Hardtmut a continuat, fără să mă ia în seamă.

“Roma a sfîrșit creștină; Vestul are soarta ei. În ipostază modernă; postmodernă, se poartă termenul ăsta. După amintita victorie papistașă, puterea în Occident a revenit mai mult stîngii! De-ar fi știut, Apusul ar fi lăsat rezervația estică într-o carantină nesfîrșită. Un Vest creștin-comunist! Nici măcar diavolului nu i-ar fi dat prin minte! Lucrarea lui de vîrf fusese drăcovenia cu drepturile omului! Hoțul e scăpat de către avocat, criminalul e ferit de ștreang, pe străzi poliția, înarmată cu mitraliere, e umilită de puști care aruncă bolovani, curvele intră în parlamente, bărbații se căsătorec între ei, copiii își ucid părinții!... Drogații își primesc doza de la farmacie!... Știi vreo cațialma mai mare decît asta cu *drepturile omului*? Doar tirania mai așază lucrurile!”

“Te-ai smintit!” am strigat. “Ai urît teroarea! Acum o invoc!”

“Dacă tot haosul ăsta se numește libertate” - a urlat Hardtmut - “atunci să vină fascismul! Comunismul! Generalii! Despoții! Vreau Ordinea; mîini de fier care să salveze lumea! Planeta!”

“Te țicnești din zi în zi!” am urlat și eu.

“Eu vreau tiranie?” a răcnit Hardtmut și mai și. “Sau mulțimea? Mulțimile! Parcă au căpiat! Vocea străzii! Forța străzii!! Bizdîcul străzii!!! Plebea atrage pumnul!!! Nu mai supooort!!! Omorîtmăă!!!”

A tăcut doar cît a tușit.

“Te gîndești numai la romanele tale! Să nu vină, idiotule, iar un Bau-Bau, că o să le îndeși la loc în sertare! O să le pui singur pe foc, să te încălzești! Sau o să le agăți la budă, să te ștergi cu ele la cur!”

“Ești un împuțit!”

“Hidrocefalule!”

Casa era plină de răgetele noastre; scoși din minți, nu mai găseam criterii. Trăiam, în felul nostru, criza generală.

Simțeam că trebuie, pentru o vreme, să mă întorc pe Insulă.

...Era vremea ploilor. Oceanul izbea, ritmic, în malul stîncos. Insula, ridicată cîndva din adîncuri, urma, poate, să se scufunde la loc. Prea multă apă, din toate părțile.

Cei doi Isuși, prinși de răceală, făceau bai fierbinți și beau ceai de cimbru. Cînd Iosif era plecat, gemenii schimbau fiertura cu vinul: Proximus avea un burduf. Sorbeau licoare rubinie - nesinchisindu-se prea mult de Maria - și lumea li se infățișa altfel. Proximus vorbea despre femei. Pe față îi aparuseră broboane, slăbise; probabil, noaptea, se liniștea singur. Excesul îl vlăguia.

Celălalt Isus asculta inocent; și fața lui se brobonise. Caldura vinului îi stîrnea mai mult gîndul decît trupul. Uneori zîmbea.

Iosif îi învățase scrisul și cititul după Scriptura cea nouă; de mici aflaseră, de la el, că sînt Isuși, tatăl lor le repetase asta zilnic; Maria întărise vorbele lui. Crescuseră convinși că viața lor trebuie să fie precum în carte; erau pregătiți să pătîmească.

“De ce sîntem doi, cînd în Scriptură e vorba doar de unul?” se întrebau uneori.

Dacă ar fi dat peste însemnările Mentorului - Iosif, cum îl știa eu - ar fi găsit acolo că unul dintre ei era numit Proximus, iar celălalt T. Primul născut - Proximus; dar T.?

De la Toma; Toma Geamănul. Isus mai avusese un frate, născut cu un an înaintea sa. Cînd ajunseseră amîndoi bărbați, nu-i mai deosebea nimeni. Doar după glas, dar nu totdeauna. Cel mic, Toma - căruia i s-a zis Geamănul, vorbea mai stîns, dar și așa, cîteodată, erau confundați. Mentorul aflase ceea ce trebuia să rămînă de-a pururi taină. Știa și alte lucruri de necrezut, așa zicea. Poate unele erau născocite. Cum era, de pildă, Evanghelia pe care o scria în ascuns. Despre Toma, urma, la timpul potrivit, să vorbească lumii întregi; fusese, sigur, fratele lui Isus; dintre toți apostolii, doar el se arătase gata să moară pentru Învățător. Asta numai în Scriptura lui Ioan. În celelalte Evanghelii era amintit doar pentru că nu se putea să fie omis: la numărătoare trebuia să iasă doisprezece ucenici. Nici un cuvînt, în afara numelui; despre ceilalți unsprezece destule: de unde veneau, cu ce se îndeletniceau, cine le erau părinții. Cum l-au slujit pe Isus. Ce au spus. Toma parcă nici nu ar fi existat! Nu cumva să răzbată ceva despre frăția lui cu Mesia! S-ar fi năruit, astfel, întregul. Începînd cu începutul. Cu Buna-Vestire. *Immaculata conceptio* ar fi fost o imposibilitate; nimic nu ar fi readus Mariei virginitatea pierdută. Mentorul se străduia să schimbe istoria; popoare întregi se hrăneau dintr-un mit. Se simțea, uneori, copleșit: el, nevolnicul, era sortit să îl redea oamenilor pe Dumnezeu... Uitate cuvîntele spuse lui Moise de către EL: *EU SÎNT*.

Mă dor ochii, capul. Nu mai scriu, vreau să ies. Rămîn. Mă întind, cu capul spre nord. Respir, adînc, de cîteva ori. Cineva sună prelung, cît o expirație. Sau expiere, pentru că eram aproape mort. Cred că uneori traversez stări cataleptice. Aproape năuc, deschid. Un bărbat îmi întinde o hîrtie. Statul trimite, periodic, tot felul de tipi să-mi ceară bani. Nepoftitul a nimerit rău. La plecare, m-a amenințat că-mi va opri curentul.

Crezusem că a venit Preotul. Nu ne înțelegem, dar ne căutăm. A mai trecut în cîteva rînduri. Pentru a mă trage de limbă. Să afle - printre altele - ce zice confratele său Ezechil despre erezia mea. Și pentru a-și vîri, dacă se poate, nasul în manuscris. Mă tot întrebă dacă Mentorul a existat cu adevărat și unde se găsește Insula, a tot căutat-o pe hartă.

„E un complot!” mi-a zis, ieri, Preotul. “Sigur! Unul mondial!”

Mă privea atent. Era agitat. Amîndoi eram.

“Eu ce rol am?”

“Ești imprezvizibil”, a spus. “O conspirație are nevoie de oameni disciplinați și lucizi. Ești un exaltat! Un mistic! O să ajungi la nebuni!”

“Poate că nu o să ajung!”

“O să te vîr eu!” s-a oferit. “Să nu mă vîri dumneata pe mine! Crezi că mai suport mult insolența? Blasfemia? Porcăriia asta?”

S-a ridicat, strigînd:

“M-ai acuzat de toate fărădelegile, criminal nu m-ai făcut încă!”

“O să-mi dai cu ceva în cap, e vreme”, l-am asigurat.

A încercat să ridă.

“Complotul!” și-a adus iar aminte. “Îl simt! New Age! Sectele! Profetii mincinoși! Televiziunea! Televiziunea, mai ales!”

Nu se îngrijora degeaba, dar disputa noastră avea alt obiect.

“Și ordinatorul, nu?” am întrebat insidios. “Dacă Sfîntul Pavel - să ne închipuim - ar fi zărit unul, ar fi țipat: «Diavolul! Anticrist!» Ar fi făcut mașinăria bucați, era un țip violent. Vaticanul, azi, e plin de computere. Papa urmărește mersul lumii pe ecran, apasă pe taste; o mulțime de clerici elaborează programe. Dumneata ai video și casete cu pipițe - am aflat - și tot îi dai zor: Conspirație! Conspirație! E doar o spaimă, părinte: simți că se duc privilegiile. Tot mai multă lume s-a săturat de promisiuni, de zorzoanele și de mitrele papale, de mitropoliți și de episcopi vînduți iadului; de preoți trăind mai lumește decît ultimul păcătos! De rîvna Bisericii, care strînge - cu amîndouă mîinile - aur, în numele lui Isus! Asta a vrut el? Cristos i-a alungat pe zarafi cu biciul! *BANCA RELIGIILOR!!!* Cine nesocotește Scriptura, pe care o tot citești credincioșilor? Serie acolo să nu dai bani cu dobîndă? Ai cont, acțiuni. De ce nu te mulțumești cu salariul? E mic? Al tuturor a mic. Și al miniștrilor, nimeni nu e mulțumit. Or dumneata, în altă zi, îi învești pe enoriași, după *Carte*, să nu-și strîngă averi că le vor mînca moliile. Viermii; vor fi furate. Așa a zis Isus, le spui oamenilor. În buzunar ai un card. Viri carteluța într-o deschizătură și încep să-ți curgă banii. Cît ai dat de pomană pînă acum? Milogul din colț zice că nici o dată!”

“Prea mulți cerșetori!” Aproape că a țipat.

“Vor fi și mai mulți!” l-am asigurat.

“Dumnezeu îi iubește pe oropsiți!” m-a încredințat la rîndul său. “A lor va fi Împărăția!”

“M-am săturat de predici!” am zis. “De sofismele dumitale. Totdeauna ai dreptate, eu niciodată. Nici o dată! Pentru că asta vrei să-mi dovedești!”

“Ce tot faci pe sfîntul?” a strigat, înțepînd aerul cu degetul. “Ești un stricat!”

“Sufletul mi-e curat!” am sărit. “Tru-

SAULE... »

"E absurd ceea ce faci", mi-a zis de-unăzi. "Nu îl afli pe Dumnezeu ignorând Fiul..."

"Nu-l ignor..."

"Atunci?"

"Dumnezeu când a făcut lumea a fost singur... Isus se trage din Set; femeia lui Set cobora din... Cain... Maria, părinte, și-a purtat fiul în pîntec, l-a hrănit cu sîngele ei. Isus nu a stat într-o eprubetă. Din Cain se trage discursul său violent! «Nu pace am venit să aduc, ci sabie!...» Mielul a fost Abel!"

"Cain a fost un ales!" a zis, perfid, Preotul.

"Pînă să-l ucidă pe Abel, avea în urma lui milioane de morți!" am spus. "Frații săi pe care i-a întrecut în cursa spre uter! Porniseră împreună... Clerul vrea, acum, să interzică avorturile. Dumnezeu a fost mai categoric. Este!"

"Amesteci lucrurile!" m-a repezit.

"Nu pot fi separate!" am spus, încercînd să nu mă enervez.

"Confunzi sămînța cu fructul! Vibronii aceia microscopici nu erau ființe!" a zis Preotul, expert. "Nu sînt!"

"Microscopicii poartă informație, realizează! Au memorie, părinte! Se zbat disperată! Ne-am ucis frații! Acesta e prețul venirii noastre pe lume! Egoismul și spaima că nu vom ajunge în pîntec ne-au împins înainte! Și tot din egoism și spaimă ne ducem zilele! S-a ridicat cineva împotriva folosirii prezervativelor? Îți dai seama, părinte, ce tragedii se petrec înăuntrul lor? Ce agonii? Urmări ale plăcerilor noastre! Mai este, așadar, avortul, o problemă? Numai ținte false, unii doar cu asta se ocupă!..."

"Comunicăm din ce în ce mai greu!" m-a oprit Preotul.

"Nu am comunicat niciodată! Avem, uneori, impresia!"

"Vrei pe Dumnezeu-Unicul!" a ridicat Preotul glasul. "Poți să-mi spui de ce l-a ferit pe Cain de pedeapsă? Pe ucigașul de frate? De frați, cum zici! «Dacă va omorî cineva pe Cain, Cain să fie răzbutat de șapte ori!» Ce Dumnezeu este acela care rostește asemenea vorbe? Pe acesta îl vrei?"

Preotul a izbucnit în plîns. Hulise; și-a dat seama. Luase în deșert numele Tatălui. Din dragoste pentru Fiul. Și din ura pe care mi-o purta. Mi s-a făcut milă. Niciodată nu am fost mai bun. Mai iubitor; umil. Înalt în ochii mei. Mi-am revenit imediat și am rostit apăsător:

"Apostatul!"

Mă făcuse în toate felurile la tv, nu uitasem; datorită lui, unii mă arătau cu degetul; mă îndepărtase de iubita mea; acum se bucură că stau cu o țîrfa...

C U Hardtmul se întîmplă ceva. E mereu agitat. Cel mai bine ar fi să nu îl mai primesc. Mă tulbură. Și așa, aproape orice mă deranjează. Mă doare, tot mai mult, capul. În zori, ceafa; la asfințit, fruntea; înăuntru, probabil, se învîrte ceva împreună cu soarele. Cu luna: noaptea e cel mai rău. Cred că pe lună plină se sinucid mulți oameni.

De cum a venit, aseară, Hardtmul m-a luat în primire. Nici nu se așezase bine. În alte vremuri, s-ar fi făcut, poate, orator. Ar fi fost omorît repede.

"Ce tot îi dai cu Dumnezeu?" a început. "Cu Scripturile? Ai devenit un mistic!" (Preotul zicea că un ateu.) "Ai plonjat într-un mister care nici măcar nu e mister! O aberație! Ca o construcție geometrică imposibilă! Știi, cînd eram puști, cum ne-am chinuit, luni de-a rîndul, să desenăm o mizerie de cerc împărțit în cinci, cam așa, fără să ridicăm creionul de pe hîrtie! Sau să nu trecem de două ori peste aceeași linie! Simplu al dracului! Ne-am repezit toată clasa, toată școala; tot cartierul, la un moment dat! Nimeni, cred, nu mai făcea altceva! Se apucaseră - deștepti - și tații, și bunicii; mamele plîngeau... Cel mai prost tri-

mestru, mereu erau chemați părinții la cancelarie...Cine venise cu cerul ăla pocit? Văzuseși pe cineva - în tramvai - cum încerca să-i dea de cap - ori numai se juca - și... ne-ai zăpăcit pe toți! Vrei, acum, să-l redai oamenilor pe Dumnezeu!!! Ai înnebunit de tot!"

"Lumea are nevoie de Dumnezeu chiar dacă - să zicem - acesta nu există... Dar ESTE, știu..."

"Autosugestie", a găsit Hardtmul, într-o clipă, explicația.

"Și e puțin?"

"Atunci de ce te certî cu Preotul pentru Isus?"

"Exagerăm uneori..."

"Un extraterestru!" Isus a fost un extraterestru!" a hotărît Hardtmul. "Toți sîntem nepămînteni! O colonie uitată... Un talmeș-balmeș... Chestia cu omul din maimuță e pentru copii. Și aia cu Creația. Fă un cocoloș mare de căcat, lasă-l trei zile la soare și uită-te, pe urmă, la el cu lupa! Să vezi viermuială! Larve mai mari, mai mici, oxiuri, miriapode escaladîndu-l; uneori aterizează fluturi... Pînă vine un căscat și calcă-n el. Talpa lui Dumnezeu! Cataclism! Palneta-scato e apoi măturată de ploaie, vine noaptea, fulgeră, trăneste! Locuitorii cocoloșului - atîta cît a mai rămas din el - se roagă, pentru că nu înțeleg nimic. Tu pricepi ceva? Pentru ce ți-a murit un copil? Nu-ți place subiectul... Rabdă un minut, două!... Era inteligent, frumos, vesel! Crezi că Dumnezeu a vrut așa ceva? Ori Diavolul? Habar nu aveai de urmașul tău... Disputa cu Preotul e inutilă... Sînteți comici... Mai bine uită-te în jur, să vezi ce bestii se ridică! O să mă contrazici, că-ți place. O să-mi vorbești despre mătusa ta, despre Prințesa, gagică aia din tinerețe, despre Ezechiel. Numai ființe exemplare! Despre Prințesa mi-ai tot zis; și despre tipa care te-a cîntat popii ai început să vorbești de bine! De ce nu ai iertat-o? Și Dumnezeu iartă! Sau să-i fi tras cîteva scatoalce și să fi adus-o tîrîș înapoi! I-ar fi plăcut, crede-mă. Acum stai cu fufa asta, tot cartierul a călărit-o!"

"Important e să fii ultimul", am zis.

"Cred că ești tembel!" a spus Hardtmul, aproape resemnat.

I sușii își duceau viața în rugăciune; în taină, uneori, vorbeau despre cele lumești. Prevăzător, Mentorul i-a mutat în odăi mai depărtate una de cealaltă; se temea, printre altele, ca nu cumva fiii săi spirituali să cadă în sodomie. Nu știa că Proximus e cu ochii pe Maria; ar fi fost și mai îngrijorat. Că se masturbau, era sigur, și el trăise în izolare. Nimeni nu-i spusese, atunci, dacă obiceiul era bun sau rău; se ferise de ceilalți monahi.

Isușii aveau veșmintele mereu pătate și scortoașe, de la pîntec în jos; miroseau a țapi, slăbiseră, uneori erau agitați, Proximus, mai ales. Mentorul a simțit că trebuie să grăbească lucrurile. Isușii lui erau oameni: trupurile lor tînjeau, tulburîndu-le mințile, și așa prinse în vârtejul unei credințe peste puterile lor. Se gîndea, mai ales, la fiul cel mare, trebuia temperat. Dacă mezinul - într-un moment de extaz - își străpunsese singur mîinile și picioarele c-un piron, chiar și între coaste și-l răsucise o dată, era bine ca Proximus să primească și el semnele cristice.

Fără să piardă vremea, Mentorul a scos din ascunziș rădăcini de mandragoră și le-a fierat la foc mic. Aburii l-au amețit. Lui Proximus terciul i s-a părut puțin amar; se mai întimplase: din pricina umezelii, merindele mucegăiau. Și de la șoareci prindeau gust rău. Cînd a deschis ochii, după două zile, și-a privit, năuc, palmele străpunse, picioarele... Sub cămașă avea o rană adîncă.

"Semne ale cerului", i-a zis Mentorul. "Se apropie vremea..."

(fragment din romanul *Sigma*)

Editura Allfa

Vlad Zografi, *Regele și cadavrul*, Piesa în două acte după SOMA-DEVA, Prefață de Dan C. Mihăilescu

VLAD ZOGRAFI

„Godot” este numele bine ales de Editura Allfa pentru colecția ei de teatru, (îngrijită de C.C. Buricea-Mlinarcic), deși este sau tocmai pentru că este cam pesimist. Fiecare autor român publicat aici ar putea fi, pentru publicul nostru care tot speră cu disperare, mult așteptatul Godot. Candidatul cel mai serios, de azi, la „rolul” de dramaturg este Vlad Zografi, considerat de doamna Monica Lovinescu „o șansă în teatrul nostru”.

Născut în București, la 18 iunie 1960, Vlad Zografi a absolvit Facultatea de Fizică și și-a susținut doctoratul la Universitatea Paris-Sud (Orsay). Este redactor la Editura Humanitas. Dan C. Mihăilescu îi face, în prefață, un portret neconvențional, pus sub semnul unui *destin febril*. „Tip coleric, drăcos, fără astîmpăr, chiar dacă sentimental și cu aburoase deschideri către reveria sapiențială (cum o dovedește din plin *Regele și cadavrul*) Vlad Zografi s-a lepădat - cel puțin deocamdată - de garderoba prea puțin spectaculoasă a epilogului psihologic și s-a dăruit integral adevăratei vestimentații, adică histrionismului pluridialogal (...): s-a apucat să scrie teatru. Și încă teatru de succes” (p. 6).

Regele și cadavrul, jucat la Naționalul bucureștean în stagiunea 1998-1999, în regia Andreei Vulpe, este în același timp și o piesă care ține la lectură. Ea pornește de la cele 25 de povești ale spectacolului din cadavru, operă clasică a culturii sanscrite, aparținînd lui Somadeva, pe care autorul mărturisese a-l fi descoperit prin intermediul lui Heinrich Zimmer, de la care a împrumutat și titlul, după un bine stabilit obicei postmodernist. Remarcabil este faptul că jocul Regelui cu Cadavrul subîntinde toată gama ludicului literar-dramatic: jocul (adesea răsturnat de istorie) dintre supus și stăpîn, cel dintre învingător și învins, dintre călău și victimă (cu legătura afectivă care ia naștere aici), dintre maestru și discipol, jocul filosofic, cel de inițiere, cel politic ori cel temporal. Cei doi glisează permanent între roluri. Nu lipsesc, la nivelul ludicului „tehnic”, teatrul în teatru, intertextualitatea, subtile jocuri de cuvinte și aluzii la lumea imediată, ușor de recunoscut. Așa sînt, de pildă, scenele simetric plasate la începutul și la sfîr-

șitul piesei, în care Regele ascultă o mulțime de cereri și de pretenții aproape baroce ale celor din jur. Scena nu trebuie plasată neapărat în context politic. Fiecare din spectatori ajunge cîndva în rolul Regelui neputincios, cu precarele lui soluții pentru problemele care îl asaltează. Totul este pus însă sub enorm simbolicul joc cu moartea și abia punerea în scenă poate împinge (a și făcut-o) înțelesurile spre o zonă insuportabil de gravă sau spre cea a unei acceptări senine. Coperta (Dominic Cernea) pare să se înscrie într-o tendință actuală a exhibării desenului macabru. Tocmai pentru că titlul este *Regele și cadavrul* mi se pare o soluție mult prea comodă.

Radu Macrinici, *A! Frica!*, text penitență

Deja din lista de personaje a textului „penitenței” dramatice pe care o face Radu Macrinici (sau la care-și supune cititorul) se pot deduce cîteva caracteristici ale piesei sale: un puternic filon politic, intertextualitatea, eclecticismul procedurilor dramatice și al spațiilor tematice care intră în joc, de fapt un postmodernism *second hand*. O cităm selectiv: Onuk, un tînar african; Inge, o tînară săsoaică, Par-dailan, un tînar țigan; apoi trei vrăjitori, trei elefanți indieni contrarevoluționarul, poezii germani, pionierii, milițienii, femeia în alb și cea în roșu, preotul ortodox etc. Tema, generoasă, s-ar zice, pentru un spectacol teatral (fie el și numai imaginar, din fotoliul de acasă), frica, nu reușește - dacă cumva își propune - să cristalizeze în jurul ei elemente atît de variate ori măcar să le facă atrăgătoare în voita dezordine și să salveze piesa de subțirime. În privința subtitlului autorul nu se înșeală: textul său, deși are pe-alocuri umor, nu de puține ori vulgar,

Radu Macrinici

rămîne o penitență. O prefață consistentă, datătoare de zadarnice speranțe și cu pretențiosul titlu *TRISTAE-PONTICAE REPLICAE CARPATICAЕ SAU DESPRE POLIMORFISMUL DRAMATURGIEI LUI RADU MACRINICI* se grăbește să acuze critica literară în general și critica teatrală în special de a fi leneșe și tari de ureche. Nu știm însă cine e criticul harnic și cu auz ascuțit care o spune, întrucît, vai, a uitat să semneze.

Al. Ioanide

Noe nu mai are Arcă

UN MOMENT important al Galelor UNITER este și acela al anunțării câștigătorului Concursului *Cea mai bună piesă românească a anului*. De-a lungul timpului, printre premiați s-au numărat dramaturgi cunoscuți ca Dumitru Solomon, Matei Vișniec și Iosif Naghiu, dar și nume noi ca Radu Macrinici, Alina Mungiu, Razvan Petrescu etc. N-a câștigat concursul și nici nu s-a numărat printre autorii opriți în selecția finală, la ediția la care a participat, Vlad Zograf, o apariție interesantă în peisajul dramaturgic, revelată într-un mod paradoxal tot de acest Concurs. De fiecare dată, piesa câștigătoare este tipărită de Editura UNITEXT, adusă deci la cunoștința publicului. Concursul, Premiul și tipărirea cărții sint finanțate de *Fundația Principesa Margareta a României*, implicată serios și ea în stimularea și promovarea dramaturgiei românești. Cîteva din textele premiate și-au urmat drumul firesc, pînă la capăt, adică pînă pe scenă, cîteva dintre autori bucurîndu-se și de colaborarea cu regizori valoroși. Alții au avut destule motive să se mihnească de intrupări scenice abracadabrante, prețioase și kitschoase în același timp. Ca în orice, chestiune de șansă.

Articolul de astăzi are ca subiect

Piesa anului 1998: Noe care ne străbate memoria e o femeie de Ion Mircea. Mi s-a părut o coincidență faptul că, după ce am terminat să o citesc, am răsfoit ultimul număr din revista *Scena*, iar la rubrica *Puncte de vedere*, Dumitru Solomon pune în discuție cîteva probleme acute legate de "dramaturgia nedramatică". Întreaga teorie și demonstrație, un demers lucid, analitic și critic susținut de o argumentație a lui Caragiale la piesa *Răzvan-Vodă* de Bogdan Petriceicu-Hasdeu, s-a pliat pe multe din gîndurile și îngrijorările mele legate de ce se publică și ce se joacă ca text românesc, ce se întîmplă la nivelul scriiturii, al construcției replicii, al relațiilor între personaje, al existenței *story*-ului și al tensiunii dramatice. "Nu orice poveste e dramatică, adică se poate constitui în piesă de teatru.[...] Trebuie să recunoaștem că noi, dramaturgii români contemporani, cădem adeseori din planul de dramă în planul de poveste, înșirînd boabe de mătânie independente, interschimbabile și căzătoare, piesa de teatru fiind cu totul altceva", conchide Dumitru Solomon.

Piesa lui Ion Mircea, poet al generației '70, membru fondator al grupării și publicației *Echinox*, redactor-șef al revistei *Transilvania* din Sibiu, eseist, traducător, mă face să descopăr exis-

tența unui nou, posibil dramaturg. Nu am mai citit nimic scris de domnia-sa aparținînd acestui gen literar. Construit mai degrabă cinematografic, textul cucerește prin vervă și fantezie, prin spirit ludic și tăietura precisă a replicii, printr-o abilitate neconvențională a condeiului și a proprietății cuvîntului. Spectacolul stă în partea predominantă a piesei: la nivelul său fabulatoriu, într-un discurs manevrat cu știință în planul dialogului, născător de imagini supra-realiste, onirice, absurde.

Noe care ne străbate memoria e o femeie este un text parabolă: grija față de trecutul care nici nu moare, nici nu te lasă să trăiești. Recunosc că mi-e greu să povestesc pur și simplu piesa, să împărtășesc cititorilor ei subiectul (hibă de care suferă, așa cum observa și Dumitru Solomon, multe piese autohtone). Aș putea însă să-i tentez spunîndu-le că vor intra într-un joc cu nerv și vervă spirituală care le va stimula starea de creatori de imagini și stări fantastice. Citînd-o, descoperi noi și noi premise ca să se transforme într-o piesă eliberată de granițe și conjuncturi, plecată clar pe drumul universalității. Din păcate, *Noe...*, deși bine scrisă, este tributară contextului geopolitic românesc, obsesiilor naționale și conjuncturale, datate și perimate în

multe dintre cazuri (de ex.: deținutul 1201 face aluzie la *Recomandarea 1201*, lucru ce mi-a scăpat complet din vedere, fisa căzîndu-mi absolut din întîmplare). Apoi, pasaje întregi sint scrise în grai ardelenesc, fapt care va îngreuna, dacă nu cumva va face imposibilă, traducerea într-o altă limbă de circulație. Sint cîteva piedici importante pe care autorul și le ridică singur și care vor face ca piesa să rămînă descifrabilă doar în cod românesc, deși problematica îl făcuse pe Ion Mircea să treacă frontiera. Ți-e ciudă, aproape, că zborul piesei nu se înscrie pe un culoar absolut liber, dincolo de frămîntări... provinciale, românești.

Marina Constantinescu

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

Arta ca rememorare

LAZLO BEKE, unul dintre cei mai cunoscuți critici și istorici de artă ai acestui moment, a prezentat luna trecută la București două expoziții care au tot atîtea puncte comune pe cît de multe sînt elementele care le diferențiază. Prima dintre ele a fost organizată la Galerile Catacomba și aparține sculptorului Mamikon Yengibarian, iar cea de-a doua s-a deschis la Muzeul Țăranului Român, cu sprijinul Ambasadei Finlandei în România și, în mod special, cu susținerea D-lui ambasador Mikko Heikinheimo, și cuprinde fotografie semnată de Peter Korniss. Cele mai evidente elemente comune ale celor doi expozanți sînt atît faptul că ambii reprezintă arta maghiară, dar nici unul dintre ei nu este născut în Ungaria, cît și acela că amîndoi aduc, prin stilistica sau prin fondul artei lor, forme de civilizație și reflexe ale unor lumi care nu au legături nemijlocite cu spațiul pe care ei îl reprezintă acum. Cee ce îi mai unește de asemenea, de această dată însă într-un mod subtil și fără nici o retorică ajutătoare, este interesul lor pentru o anumită arhaicitate a lumii pe care au luat-o în posesiune, pentru formele ei ceremoniale și aparent încremenite. De separat îi separă, evident, în primul rînd limbajul, tehnicile și materialele. Îi mai separă apoi, într-un plan care scapă iarăși observației nemijlocite, o foarte particulară înțelegere a spiritului pe care forma artistică încearcă să-l surprindă și să-l comunice. Sculptorul contemplă o realitate imuabilă, o suită de semne care au atins varianta absolută a manifestării lor, în vreme ce artistul fotograf se confruntă voit cu dinamica temporală și cu relația imperceptibilă dintre forma ritualizată și permanentele somatice ale adaptării.

Sculptorul Mamikon Yengibarian ex-

pune la Catacomba două categorii de lucrări care ilustrează, implicit, și două modalități de a înțelege sculptura și de a se raporta la spiritul și la istoria ei. Ciclul *Pisicilor* constituie un joc al memoriei prin care artistul mai încearcă să păstreze o legătură istorică și culturală cu tridimensionalul de tip apusean, iar celelate cicluri (*Cactușii*, *Sugiucurile* etc.) sînt încercări decisive de negare a ponderabilității sculpturii europene și de reînțoarcere, la fel de necruțătoare, la rădăcinile orientale, semitico-bizantine, ale gîndirii în spațiu și ale înțelegerii corporalității. Dar pentru a determina mai exact natura artei lui Yengibarian și spiritul pe care formele sale se sprijină direct, trebuie amintit un fapt de o importanță extremă. Deși artist maghiar, sculptorul este de origine armeană, fiind născut chiar în capitala Armeniei, la Erevan, în 1963. Așadar, civilizația în care el s-a format este, din punct de vedere teologic, una monofizită, iar din punct de vedere artistic, al expresiei plastice, una austeră, codificată, schematică. Apărut în climatul religios al Bizanțului, ca o reacție vehementă la nestorianism, care separa foarte net firea lui Iisus, pînă la identificarea în natura lui duală a două persoane perfect individualizate, monofizismul radicalizează natura divină, căreia-i atribuie un statut de exclusivitate, socotînd că cea umană a fost resorbită prin însăși nașterea dumnezeiască a lui Hristos. Esențialmente transcendent și acorporal, echivalent, din punct de vedere morfosenzorial, cu Dumnezeuul Vechiului Testament, Iisus nu poate fi, în cîmpul monofizit, sursă a unei manifestări corporale, a unei apariții în substanță. Or, prin natura ei spirituală profundă și prin începuturile ei istorice, sculptura este tocmai comentariul material și sensibil al

unei corporalități. Din această pricină, în toate spațiile culturale care aparțin confesional Orientului sculptura este o achiziție tîrzie și ea suportă permanent un proces de adaptare la gîndirea, la normele de reprezentare și, finalmente, la toate topourile specifice. Adaptarea sculpturii la modelele mentale bizantine și la rigorile gîndirii de tip ortodox au încercat-o, de pildă, Mestrovici și Paciurea prin transferul stilisticii drăpajului din bi- în tridimensional, adică din pictură în sculptură. Și exemplele ar putea continua și cu alte forme de adaptări. Dar dacă în spațiul ortodox mai există un minimal reper corporal, în cel monofizit el este complet sublimat. Privită în această perspectivă, sculptura lui Yengibarian este una radical acorporală ca masă, minimalistă ca semn plastic și monofizită ca resort spiritual. Fără a fi abstracte, formele sale sînt un fel de elogiu al vidului, de grafică în eter, și ele conturează în absolut realități neîndoielnice dintr-o lume a esențelor, a propozițiilor încremenite în hieroglifă. Roată, sabia, peștele, silueta umană și orice altă formă care poate fi descifrată în aceste sculpturi sînt, în același timp, concepte plastice și semne elementare într-un posibil repertoriu simbolic: Soarele, Coloana, Arborele, Crucea etc. De un giacomettism radicalizat în expresie, brăncușian prin atitudine și de o mare autenticitate în ansamblul gîndirii sale artistice (și nu numai), Mamikon Yengibarian vorbește într-o formă nouă și eliptică despre ceva imemorial și indescribibil.

Cel de-al doilea artist, fotograful Peter Korniss, este născut în România. Ca și la Yengibarian, reperatele sale artistice sînt desprinse tot din spațiul, ca să-i spunem așa, originar. De altfel, expoziția sa se numește *Inventar - imagini transil-*

vănene. Așa cum spune și titlul, Korniss face în satul transilvănean, atît în cel locuit de romîni, cît și în cel cu populație maghiară, un „inventar” de imagini care se desfășoară, în timp, în două episoade: anul 1969 și după 1990. Artistul urmărește, cu precădere, acele elemente care pot constitui bazele unei adevărate monografii a comunității tradiționale. Concentrată esențialmente asupra omului concret, asupra individului, a cuplului, a vîrstelor, a grupului mic, în care identitățile se sprijină reciproc și nu se subminează, privirea artistului desprinde două coordonate majore ale lumii rurale: coordonata stabilă, stereotipă, ritualizată, și coordonata fluidă, instabilă, dinamică. În cea dintîi sînt integrate marile evenimente ale vieții cotidiene și ceremoniale: munca și odihna, reculegerea și sărbătoarea, nunta și înmormîntarea. Prin cea de-a doua se manifestă presiunile istoriei, agresiunea factorilor de civilizație, intruziunea culturii consumului într-o economie cvasinaturală și inevitabilul derapaj către o iconografie ambientală kitsch. Însă dincolo de analiza sociologică implicită și de mărturia asupra degradării unor repere cu valoare muzeală din viața satului, Korniss recuperează o adevărată mitologie. Arhetipurile sale, chiar dacă aleargă sprinten către o lume eclectică, au întreaga demnitate a unei epopei în plină desfășurare. În care recipientul de Coca-Cola și carpeta turcească încearcă, alături de forma neolitică a oalei de pămînt, să dea camerei curate un sens mult mai înalt decît simplul ei inventar ar lăsa să se întrevadă. Iar Peter Korniss a surprins această lume, zdorită literalmente între două civilizații, cu melancolie, cu admirație, cu ironie tandră și cu o impecabilă acuratețe artistică.

Sofia Loren, un mit intact

S-A VĂZUT, la ceremonia ultimelor Oscaruri, că Sofia Loren a rămas de o splendoare fără vîrstă (deși împlinește, în septembrie, 65 de ani). Spre deosebire de alte superstaruri, peste care timpul, în ciuda liftingurilor, a trecut răvășitor, Sofia Loren iradiază armonie... Anul trecut, Planeta Cinema a aflat, cu stupeoare, că pînă și Sofia Loren are o inimă vulnerabilă (la propriu). În plin festival venețian, în loc să vină să-și ridice "Leul de aur pentru carieră", Sofia Loren era imobilizată într-un spital american (cu diagnosticul "aritmie paroxistică").

Într-un recent interviu apărut în "Paris Match", Sofia Loren povestește prin ce a trecut atunci: "Mi-a fost frică să nu mor. Plîngeam și-mi spuneam: o să sfîrșesc singură, aici, la New York!"... La cine s-a gîndit cel mai mult cînd a traversat perioada de suferință? "La Maica Tereza. Am avut, tot timpul, la mine, un mic talisman, o medalie, pe care mi-a trimis-o pe vremuri"...

Un serios sprijin moral i-au fost scrisorile de încurajare, primite de la o mulțime de necunoscuți: "Pur și simplu m-au amețit... Era ca și cînd aș fi băut ceva. E o senzație plăcută să știi că există oameni care se gîndesc la tine... Am obiceiul să dramatizez, să fac din țîntar armasar; apoi, după ce m-am

convins că diagnosticul nu e fatal, am început, din nou, să rîd și să am poftă de mîncare" (apropos, urmează să apară o carte de bucate "Rețete și memorii", scrisă de Sofia Loren).

Traseul lung și ascendent parcurs de Sofia Loren a pornit dintr-o periferie mizerabilă din Napoli (unde Sofia Scicoloni a fost un "copil nelegitim"), a trecut prin cîteva concursuri de frumusețe și a ajuns la Roma (unde, la 16 ani, Sofia a început prin a face figurație în *Quo Vadis*, alături de mama ei). Avea să crească și, după zeci și zeci de apariții în filme ne semnificative, să devină "Loren", apoi să demonstreze lumii că are nu numai o frumusețe senzuală ieșită din comun, dar și un temperament ardent, și inteligență, și talent. I-a datorat mult lui De Sica, dar Pygmalionul ei a fost Carlo Ponti (mai în vîrstă cu 21 de ani decît ea), care a remarcat-o încă din '51 ("era săracă, dar nobilă", își amintește el acum), și care avea să-i devină soț (în '66, în Mexic, după multe tribulații, Ponti fiind căsătorit). "Căutam un tată, un amant, un soț, un ghid. Carlo a fost toate la un loc"... Treptat, bruna plină de sex-appeal s-a retopit într-o elegantă "frumusețe neoclasică", paradoxal și "populară" și "s sofisticată", exploatabilă pe orice piață cinematografică (inclusiv hollywoodiană).

În ciuda tuturor speculațiilor, "feri-

cirea familială" a Sofiei Loren a fost și este o realitate. În '68 i s-a născut primul fiu, Carlo, (care e un dirijor cu har), iar în '70 al doilea fiu, Eduardo, care vrea să devină regizor. În prezent, de dragul lui Eduardo în primul rînd, la chemarea lui Antonioni, în al doilea rînd, Sofia Loren se întoarce pe platouri. Marele Antonioni, deși bolnav, pregătește un nou film, iar condiția sentimentală a Sofiei este ca fiul ei să-i fie asistent de regie!

Reședința actuală a Sofiei Loren e la Geneva. Secretul frumuseții? "Mă culc la 8, mă trezesc la 6, merg pe jos o oră și jumătate în fiecare zi". Ce îi lipsește cel mai mult? "Prezența mamei. Cînd ieșeam la plimbare cu ea și cu sora mea, Maria, arătam ca trei surori. Ne-a iubit și am iubit-o atît de mult..." Cum vede, azi, fericirea? "Să fiu cu băieții mei. Cu ei rîd, mă înflăcărez, simt că

viața e frumoasă".

Și iată cum răspunde Sofia Loren la o întrebare cheie: "Credeti că ați reușit în viață sau că v-ați reușit viața?" - "Marea reușită e un echilibru între cele două. Cred că l-am atins."

Eugenia Vodă

MUZICĂ

JUDECÂND simplu, chiar simplificator, anume aspecte ale vieții noastre de concert nu poți să nu observi faptul, potrivit căruia pianistii protagoniști, muzicienii care apar în prim-planul activității artistice publice se grupează în două categorii distincte. Mă refer, spre exemplu, la pianistii soliști, la cei care frecventează aproape în exclusivitate marea literatură concertistică clasică-romantică. Este o cantonare comodă în zona spectaculosului de sportivă atracție, instrumentul solist, pianul, situându-se în centrul discursului simfonic, în relația sa de competiție cu marele aparat orchestral. Pe această direcție a existat la noi o anume tradiție, o tradiție singulară ce continuă pe parcursul a trei sau patru decenii pînă în zilele noastre.

Ce înseamnă, însă, a fi un pianist, un artist care să poată răspunde exigențelor vieții de concert în acest sfîrșit de secol, în prag de nou mileniu, în condițiile de accentuată globalizare a vieții muzicale artistice internaționale?

În mod indiscutabil, figura emblematică în acest sens, imaginea apropiată nouă, este cea a pianistului Radu Lupu. Cîntul său revelează un univers spiritual bazat pe o cultură a stilurilor celor mai diverse, de la muzica barocă, de la Bach și pînă la contemporani, la muzica secolului nostru, de la recitalul solistic, de la introspecția, de la rostirea intimă prilejuită de frecventarea genurilor camerale, și pînă la marele spectacol în care pianul apare în compania organismului orchestral. Cultură, înțelegere, comunicare personalizată, înțelepciunea trăirii întru muzică...; este portretul acestui consistent artist ce lasă o urmă inconfundabilă în viața muzicală a deceniilor din urmă.

Care sunt exigențele acesteia? Nu sunt greu de deslușit. Mă gîndesc, în primul rînd, la frecventarea tuturor marilor stiluri ale literaturii pianului pe o perioadă de mai bine de trei secole. Este un teritoriu nepuizabil.

Astăzi în mod special pianistul muzician are obligația de a-și înnoi în permanență propriul repertoriu. O solicită dinamica vieții de concert. O impune legea concurenței ce guvernează marea piață a valorilor. Sunt cercetate vechi arhive. Se descoperă și sunt lan-

sate lucrări noi. Unele case de discuri inițiază colecții ce prezintă lucrări în primă audiere absolută. Ies la iveală lucrări și autori, fapte de muzică pomenite doar în memorialistica perioadelor anterioare de cultură. Curiozitatea vie, iscoditoare, aparține nu numai cercetătorilor, muzicologilor, nu numai muzicienilor de concertistică performantă. Curiozitatea ne caracterizează pe noi înșine.

În ultimele stagioni de concerte pianista Dana Borșan demonstrează o etalare pe cât de dinamică, de spectaculoasă, pe atît de temeinică, cu o direcționare evidentă spre fapte de muzică dintre cele mai importante. Cu ani în urmă, ca tînără muziciană, Dana Borșan era apreciată pentru prospețimea cîntului, pentru rigurozitatea jocului pianistic. Cucerise laurii unor distincții importante în tot atît de importante competiții la Varșovia, la Zwickau, la Viena. Astăzi este un tînăr maestru ce are răgaz ca să gîndească. Are răgaz să se împlinească pe măsură. Este laureată a prestigiosului premiu conferit de Uniunea Criticilor Muzicali. În urmă cu trei luni, pe parcursul unui mare recital bucureștean, Dana Borșan a demonstrat o dată în plus că dispune de mijloacele unor introspecții lămuritoare de adîncă semnificație. Construiește cu claritate, cu fermitate, cu acea sensibilitate ce dă viață sunetului considerat a fi - prin valorile sale de transparentă, de culoare - drept esențial mijloc al comunicării. Așa se întîmplă în sonata beethoveniană supranumită "Furtună", op. 31 nr. 2, așa se întîmplă pe parcursul etapelor acelei drame psihologice pe care o dezvăluie în acest caz, Sonata în fa minor de Johannes Brahms. Jocul pianistic însuși este atent îngrijit, dispune de o anvergură dinamică amplă axată pe cea strălucire sonoră ce luminează marele spectacol interior al muzicii lui Frederic Chopin, spre exemplu, în Concertul în fa minor, lucrare prezentată recent în compania Orchestrei Naționale Radio, sub bagheta maestrului Ludovic Bacș. În aceeași seară, pe parcursul aceluiași program, realizarea Concertului pentru pian și orchestră de Moszkowski, atrage atenția asupra vocației de cercetător a unor teritorii deloc bătătorite, vocație pe care Dana Borșan o etalează și în imprimările discografice.

PIANIȘTII

Cu prilejul aceluiași concert-maraton au fost lansate cele două discuri în variantă CD, realizate de casa "K.U. Classics", din Germania, mari opus-uri schumanniene, pe de-o parte, și, pe de alta, creații ce aparțin pianistului și compozitorului german Hanns Wolf, importantă personalitate a primei jumătăți a secolului. Puțin interesanți prin creația lor propriu-zisă, atît Moszkowski cît și Wolf conturează în schimb imaginea unor importante epoci de muzică vest-europeană din secolul trecut, din secolul nostru, pagini repuse în lumină în baza unui efort pianistic uriaș susținut de o curiozitate profesională, de o prospețime a comunicării ce revitalizează aceste momente ale trecutului. Deși au șanse să rămână în trecut, am avut și noi curiozitatea dar și bucuria de a le cunoaște. Alte momente pianistice ale lunilor din urmă în viața muzicală bucureșteană? O reorientare de semnificație distingem în cîntul lui Viniciu Moroianu. Mai puțin în Concertul de Robert Schumann și în mod evident pe parcursul recitalului său susținut la Ateneul Român, elocvența adresării capătă gravitate și spectaculozitate; în Suita "În aer liber" de Bela Bartok, disocierea, personalizarea culorilor timbrale sprijină definirea unui întreg sistem de imagini a căror sugestie muzicală poetică este coordonată de Viniciu Moroianu în egală măsură cu claritate, cu noblețe.

Alături de pagini aparținînd lui Frederic Chopin și Johannes Brahms, Sonata în fa diez minor de George Enescu, este inclusă în programul primului CD realizat de pianistul Vlad Dimulescu în colaborare cu o casă poloneză de discuri. Și este de constatat faptul că tinerii maștri își asumă răspunderi dintre cele mai importante față de destinul în actualitate al creației enesciene; Vlad Dimulescu o face cu distincția elegantei sprijinite de frumusețea tonului pianistic.

O colaborare perfect coordonată între solist, dirijor și orchestră am putut să distingem în realizarea Concertului în fa, de George Gershwin; Orchestra Națională Radio s-a întrecut pe sine în compania pianistului Mihai Ungureanu, a dirijorului Ovidiu Balan, iar muzica a dispus de swing, de culoare, de un cultivat farmec jazzistic bine structurat pe parcursul evoluției simfonice concertante.

Fapt rar întîmplat în viața noastră de concert, la distanța de doar cîteva luni, pianistul Csiky Boldizsár jr. reia Concertul în fa diez minor de Alexandr Scriabin, mai întîi la Radio, apoi la Filarmonica bucureșteană; o face conciliind sentimentul romantic al comunicării cu introspecția calmă, revelatoare a unor nebanuite zone de muzică, de spiritualitate. Referindu-mă la oaspeții sosiți de peste hotare, nu exagerez afirmînd că evoluția pianistului Andrei Vieru se înscrie în zona interesului major pe care-l reprezintă realizarea Concertului pentru mîna stîngă de Maurice Ravel; gravitatea comunicării este argumentată de responsabilitatea definirii rostuite, deloc grăbite, a unui climat poetic pe care țîl poate dezvălui muzica însăși. Andrei Vieru caută și găsește; ne rămîne dator cu un recital care urmează a ne dezvălui întreaga sa statură actuală de muzician, de gînditor. Tot muzică de Ravel, anume Concertul în sol major, a fost prezentat publicului nostru prin strădania pianistului portughez Adriano Jordao, în compania maestrului Iosif Conta, a Orchestrei Naționale Radio; s-a cîntat cu precauție, cu o tatonare reciprocă a intențiilor. Iar atenuarea dimensiunii de strălucitoare expansiune a muzicii nu a redus farmecul discret fluent exprimat, al cîntului solistic.

În sfîrșit, un program de recital dedicat în întregime creației chopiniene se constituie el însuși într-un element de sportivă atracție; în mod special în acest an în care lumea muzicală aniversează un secol și jumătate ce a trecut de la dispariția marelui muzician polonez. Pianistul francez Desire N'Kaoua deține toate datele stilului pianistic chopinian. Este un gînditor matur iar ciclul celor patru Balade dispune de o încărcătură poetică filozofică pusă în valoare cu inteligență, cu un farmec al simplității nesofisticate, întotdeauna sensibile.

Regretabil rămîne faptul că aceste inestimabile comori ale cîntului pianistic, oferite cu greu în actualele condiții ale vieții noastre de concert, găsesc o modestă rezonanță în cugetul, în sensibilitatea marelui public animat în primul rînd de atracțivitatea spectacolelor de sunet și lumină. Păcat.

Dumitru Avakian

PREPELEAC

de Constantin Toiu

FARMECUL VORBIRII

TOTDEAUNA m-a impresionat felul cum vorbesc călugării și călugărițele întilniți în toate ținuturile țării pe la munte sau la șes. Venind de la oraș, unde limba suferă influența neplăcută a atitor activități nu îndeajuns de bine întemeiate, educate sau conduse, de unde și exprimările incorecte, plus acțiunea periferiei prezentă în orice comportament, contactul cu monahii, pe lângă înțelepciunea lor naturală, îmi prilejuiește momente de incântare lingvistică, - să-i spunem, - o vorbire a limbii române cum rar se mai aude pe teritoriul nostru cutureat de atâtea barbarisme pe care nu am avea timp să le numim.

Doamne ferește, să se creadă că am fi niște puriști și că nu am înțelege întrepătrunderile fatale de vocabulare și de expresii. Ce nu are unul, împrumută cu secolele de la altul, și astfel, se întregeste, uneori, fără a fi recunoscută pe față, o comunitate umană bazată pe înruderile, lucrute, de cuvinte, noțiuni, expresii...

În nordul Moldovei, mai ales, am petrecut ceasuri întregi ascultând pe gravele și cuviincioasele noastre de măicuțe, și tinere și mai în vârstă, totdeauna minunându-mă de frumusețea și de corectitudinea absolută a graiului lor. Deși cele mai multe nu frecventaseră școli înalte. Citind zi de zi și seară de seară, iar uneori și noaptea, în chiliile lor vâruite, unde *Uci-gă-1 toaca* încearcă să pătrundă măcar în subconștientul, și-așa încărcat, al logodnicelor Bunului Isus.

Nu pot să afirm cu o deplină sinceritate că aș fi un credincios de rutină. Cinstit să fiu, mă copleșește totdeauna exprimarea celor retrași sau retrase din lume; mă fac să mă minunez de sintaxa, de topica, de vocabularul și de toate elementele culte ce alcătuiesc firea unei limbi.

Cunoașteți cum arată cărțile sfinte, evangheliile pe care preoții, în clipele solemne ale slujbelor, le înalță sus deasupra capului. Ele capătă cu timpul aspectul, mai mult decât al unor cărți, - al unor făpturi peste care trecerea anilor pune o anumită uzură începând cu hirtia, cu literele, negre sau roșii, plus copertile deseori legate și avind pe ele și lucrături de metale nobile... Oricât am fi unii de sceptici, trebuie să recunoaștem că limba română modernă cum se vorbește ea astăzi, când se vorbește bine, se datorează acestor tipărituri rezistind din generație în generație, pînă ce apărură, mult mai târziu, formele culte de învățămînt o dată cu exersările alfabetului. Am mai spus odată, - noroc că ne ocupară romanii. Astfel, azi, oricît de ignari

am fi fost secolele trecute, dominați de existența unor semne de scriere străine naturii noastre reale, putem să ne legitimăm lumii cu un grai, universal, în esența lui, ca o șosea romană precis croită sau un apeduct. Că mulți dintre noi, folosind această limbă nobilă gîndesc aiurea sau scriu aiurea, este altceva, - pădure fără uscături nu există.

Am în fața ochilor o ediție foarte veche, o cărtică apărută în anul 1896 în colecția *Autori români vechi și contemporani* la Editura Librăriei Socec, București. Este, cum se menționează, chiar Ediția II. Prețul - 15 bani. Nu lei. 15 bani. Una din băncuțele vremii care poate că doar la muzeul Băncii Naționale mai există, dacă ea are vreunul complet. Titlul, - CORESI, PSALTIREA, acea piatră nestemată a limbii și culturii române montată pe graiul viu românesc, la Brașov, în Schei, în anul 1577.

Cartea, de fapt, - cumpărată mult mai târziu, - provine de la un anticariat unde a fost achiziționată cu suma de 5 lei. Ea are aplicată o stampilă cu cerneală violet, indicînd prețul. Ca să vedeți rava-giile timpului. De la 15 băncuțe, la cinci lei, grei, cu acoperire în aur, monedă în schimbul căreia Al. Rosetti, în pantaloni scurți și însoțit de tatăl său, plătea un prînz pe vremuri la Capșa.

Deci PSALTIREA a apărut cu patru ani înainte de încheierea secolului al nouăsprezecelea. Pe coperta a doua a cărtuliei, excelent tipărită și foarte bine păstrată, se poate citi o listă care cuprinde ce mai apăruse pînă atunci în *Edițiunea școlară a Autorilor Români*.

Iată cuprinsul: Alexandri Vas(ile), Alexandrescu Gr., Bălcescu, Biblia din 1688, Bolintineanu, Cantemir, Coresi, Costin Miron, Donici și alții, Dosoftei, Ivireanul Antim, Kogălniceanu Enaki, Milescu Spătaru, Neculcea Ioan, Negruzzi Const., Odobescu Alex, Poesii populare, Ureche, Varlaam.

Tot Coresi Ion, "originar din insula Hio", a mai imprimat, tot la Brașov, - unde nu știu dacă are un bust ca al lui Honterus de lângă Biserica Neagră, - *Omliarul*, tot în 1577, ca și *Tetravangelul* în 1560-'61.

Ca să fiu drept, nu-l compar cu Honterus, marele cărturar german, pe Ion Coresi. Dar zic...

OCHEAN

de Paul Miron

O damă energică

TANTI Cleopatra, soția unui prieten, reprezintă pil-duitor suma personalităților din orașul nostru. Este președinta multor cluburi și asociații. Serile le petrece cu diversii coechipieri, joia la Rozalia cea amputată de un picior. După Rusalii a întrerupt travaliul la club ca să se ocupe de educația morală a fiicei sale adoptive, Bița, în vîrstă de 15 ani. Cînd copila lua parte la vreo întrunire pe lângă programul anunțat, se auzea în sală glasul limpede al Cleopatrei, consolidînd conștiința și călînd caracterul fetei cam așa: "Bițișor, draguță, așează-te pe scaunul de la ușă! Nu, fetiță, am spus: scaunul de la și nu cel de după ușă"; sau:

"Bița, scoală-te de pe taburet, nu vezi că împiedici oaspeții să intre?"

"Nu, acolo, Biți! Nu se stă cu spatele la televizor. Doamne ferește, te atinge vreo undă magnetică și știi tu..."

"Ține-te dreaptă! Așa. Scoate pieptul afară, că, pe cîntea mea, ai ce arăta." Bița se incovoia mai cumplit și se rușina privind confuză bogăția pieptului virgin.

"Zimbește la domnu'!", ordona vitrega mamă cînd le ieșea în cale cineva bănuț că ar fi holtei. Un sfat prețios era și:

"Deschide ochii, gîscă, să afli pe ce lume trăiești."

Cleopatra poseda un fler sigur în alegerea temelor în ședințele săptămînale. Aici se remarcă și influența inginerului șef Nae, răbdarea sa și discreția. La un 1 Mai, chiar în sala aceasta, participam ca trimis special al primăriei de ziua primăverii. Pedepsit de director, căruia cuvîntarea mea la înmormîntarea lui Labiș nu i-a plăcut, mă așezasem mai 'la umbra', dar tanti Cleopatra mă descoperi: "Însuși musiu P. ne onorează cu prezența sa. Cu ce ai venit? Ce ne aduci?" Era în elementul ei ca peștele în apă. Mă mîngîie pe obraz: "Ești cam palid, nu spune nimic! Suferi cu ovarele." Un deget de sîdef indică locul acestor organe. "Mi le-a scos profesorul pe toate cinci sau șase cite am avut. Eram slabă, distrusă cum pari tu acum." Mă pipăi pe abdomen. "Să nu fac un păcat, poate scapi netăiat." Mă infuriai: "Ascultă, cu-coană, eu sînt un mascul, măruntaiele mele au altă configurație." - "Nu face nimic. Vorbesc eu cu profesorul. E un as în anatomie". Ședința care trebuia să fie una politică a deraiat în discuții aprinse, garnisite cu lozinci. În seara aceea, Cleopatra ne-a ținut un discurs de patru ore. Nimic interesant deci, doar oferta unui medic astenic să-mi scoată pietrele de la ficat și, dacă nu voi fi mulțumit, se obliga să le pună la loc. Ședința nu s-ar fi terminat niciodată, dacă distinsa damă n-ar fi avut o criză de apendicită. Fu dusă de urgență la spitalul Sf. Spiridon. Trebuia să treacă prin cuțitul chirurgilor. Afară, pe coridor, o așteptam împreună cu soțul ei și cu alți prieteni. Trecu un ceas, trecură două; la al patrulea, anestezistul crăpă ușa puțin... puturăm s-o vedem pe Cleopatra așezată poponeț pe masa de operații. Povestea de-ale ei medicilor care o ascultau fermecați. Anestezistul își scoase masca: "Patru ore o așteaptă colegii, sculele-s ascuțite. Cum face o pauză din povestit, o operăm imediat. Nu degeaba sîntem noi 'urgență'".

În lumea muzeelor

cu sentimentul răspunderii, noul redactor-șef evocă dificultățile cărora publicația a trebuit să le facă față de-a lungul anilor, omagiind totodată eroismul discret al predecesorului său:

"Despre toate acestea și despre multe alte necazuri, dintr-o puțin apreciată delicatețe, d-l Gavrilă Sarofolean, redactorul-șef al revistei, pînă de curînd, înainte de ieșirea sa la pensie, nu a destăinuit nimic cititorilor."

Fără să se descurajeze, Virgil Ștefan Nițulescu a reușit în scurt timp să relanseze *Revista muzeelor*, constituindu-și și

o mică echipă redacțională, din care fac parte în momentul de față Aurelia Cosma, Mircea Dumitrescu, Tiberiu Vasilescu, Aurel Bulacu.

Unul dintre numerele de dată recentă care merită toată atenția este 3-4/1998. În primele pagini este publicat mesajul, de un sobru patetism, al istoricului J.Y. Marin, care îi îndeamnă pe conducătorii actuali ai României să nu confunde muzeul cu un depozit de relicve:

"Autoritățile politice ale României trebuie să înțeleagă că păstrătorii istoriei sale sunt ceva mai mult decât protectorii trecutului: ei conservă materia primă necesară constituirii unei societăți moderne."

În continuare, tot ca o prefață, este produsă *Recomandarea 1283 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei cu privire la istorie și la învățarea istoriei în Europa*. Frazeele apodictice, desprinse parcă dintr-o constituție a disciplinei, consfințesc, printre altele, libertatea opțiunii:

"Oamenii au dreptul la trecutul lor, tot așa cum au dreptul de a renunța la el."

Dezbaterea revistei, la care participă șapte muzeografi din diferite localități ale țării, se referă la relația dintre muzeul

de istorie și muzeul de arheologie. În mod frecvent, aproape obsesiv, participanții la dezbateri insistă asupra necesității ca în muzeele de istorie să fie prezentată pe larg istoria contemporană - aceea falsificată sau ocultată de regimul comunist.

Numeroase alte articole din sumar - semnate de Crișan Mușățeanu, Tiberiu Vasilescu, Mirela Luminița Murgescu, Herman Schäfer, dr. Tiberius Bader - dezvoltă tema importanței muzeului de istorie, din unghiuri inedite, inclusiv din punctul de vedere al muzeografului din Occident.

În sfârșit, în acest număr de o remarcabilă densitate culturală, iubitorii de literatură pot și ei găsi o secvență care să-i intereseze în mod special. Este vorba de articolul *Casa memorială "C. Negruzzi" de la Hermeziu* de Olga Rusu. Reproducem fotografia care reprezintă edificiul încărcat de amintiri, ca și un fragment din articol:

"În mijlocul unei grădini ca din povești, cu întunecimi și luminișuri, cu Prutul care curge într-o coastă, răsare, dintre pomi, o bătrână casă boierească, veche de o sută și mai bine de ani.(...) E așezarea lui Dinu Negruți, a fiului Costache și

a nepotului Iacob.», menționa memorialistul C. Gane. Este casa în care au fost oaspeți, de-a lungul anilor, domnitorul Mihalache Sturdza, A.I. Cuza, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, P.P. Carp, alți importanți oameni politici, Alecu Donici, scriitorii junimiști, actorii ai Naționalului ieșean între care N. Luchian, Matei Millo, Didița Mavrocordat, Natalia Șuțu, alături de care jucau aici în diverse spectacole membrii familiei Costache, Iacob, Leon, Gheorghe, împreună cu P.P. Carp, muzicieni ca Eduard Caudella, în prezența căruia cei doi frați, Leon și Iacob, cântau la pian și flaut."

Alex. Ștefănescu

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● **Actualitatea editorială** ●

MOARTEA LA OXFORD

DUPĂ *Inimă atât de albă*, romanul lui Javier Marias pe care l-am prezentat cititorilor *României literare* cu un entuziasm ce va fi părut poate suspect anul trecut, o nouă traducere din opera scriitorului spaniol îmi prilejuiește a-proape aceeași încântare. *Romanul Oxfordului* apare de această dată la Editura Univers, într-o colecție cu selecții foarte eteroclitice și uneori arbitrar, după părerea mea, așa-numita "Cosmopolis". Traducerea îi aparține tot Tudorei Șandru Mehedintzi, fiind ca întotdeauna impecabilă, cu soluții stilistice gratifiante, ca să folosesc un eufemism, pentru un lector care nu ar avea acces la textul în spaniolă. Acest nou roman semnat de Javier Marias poate trece, înșelător, drept o parodie a mediului academic de la Oxford: o carte populată de personaje-profesori plictisiți, exasperați de lenta trecere a timpului pe care și-l mai omoară și ei cum pot, cu birfe nevinovate sau trecătoare crize de identitate ori angoase metafizice. Însă mie Marias nu mi se pare defel a fi un ironist, căci satira îi alunecă totdeauna în meditație serioasă, iar ridicolul se convertește inevitabil în cel mai bun caz într-un tragic-comic. Între universul eroilor lui David Lodge, de pildă, care și el scrie despre lumea universitară anglo-saxonă, și cel al lui Javier Marias diferență e enormă. De unde se vede că orice aplecare asupra alterității nu poate genera parodie, ci meditație fundamentalmente non-parodică (parodia presupune un anumit intimism, cred eu, o familiaritate care ia multe drept de la sine înțelese, care face prezumții, mizează pe implicit, comentează fără să precizeze, identificând deci un Altul foarte apropiat, foarte asimilat Sinelui), oricât de infuzată, subtil și elegant, de umor și ironie. Folosesc deliberat și serios termeni precum Sine ori Alteritate, nu din vogă, pentru că vreau să propun cititorului să descopere în *Romanul Oxfordului* nu o satiră a universității britanice (deși motive ar avea berechet), ci o impresionantă reflecție pe tema identității și a felului în care se re-structurează ea prin intermediul întâlnirii cu Celălalt. Părerea mea este că la Marias indiciul legitimității unei asemenea lecturi există în chip explicit, și pentru a-l argumenta voi cita, cum nu fac de regulă, destul de generos din roman.

Protagonistul lui Marias este un profesor de literatură spaniolă invitat să predea la Oxford pe o durată mai lungă. Pentru acest meridional atipic (nu clasicul ins pasional ori impulsiv, ci mai curând un contemplativ cu accese melancolice, deci, în chip paradoxal, un britanic structural!), Oxfordul este o ciudățenie, un univers plasat undeva în afara timpului. Ceilalți colegi ai săi îl transformă într-o enciclopedie ambulăntă a limbii și literaturii spaniole, invitându-l la cursurile lor și punându-i întrebări la care el nu ar putea în nici un caz să le răspundă

pe loc, așa că inventează soluții năstrușnice, uneori de un neverosimil stupefiant, spre a se amuza dar și spre a experimenta până unde poate merge credulitatea englezilor în fața unui *native speaker*. Englezii însă nu numai că îl cred, dar chiar ajung să reacționeze la fantasticele etimologii, de pildă, cu minunarea pe care și-o provoacă un oracol, ale cărui vorbe nu numai că nu le pui la îndoială, dar de la care chiar te aștepti la ceva cât mai de necrezut. Există, în felul acesta, o ramă foarte interesantă a întâlnirii dintre Străinul sosit în această lume, și băștinașii ei: fiecare reprezintă, pentru celălalt, o ciudățenie, și cumva un mic miracol, ori o enigmă de neînțelese, pe care nu îți rămâne decât să o contempli, la care te uiți cu maximă mirare, dar și cu secretă admirație și încântare totodată. În engleză există un cuvânt pentru acest sentiment care califică întâlnirea dintre cele două lumi, care nu știu sigur în ce măsură se regăsește în alte limbi, în spaniolă sau română: *awe* (admirație stupefiată). Mi se pare un cuvânt foarte nimerit pentru postura romanescă a eroilor lui Marias, și totodată cheia stării de spirit a acestei cărți, justificarea faptului că într-o asemenea carte nu poate fi vorba de parodie.

Fără îndoială, însă, Oxfordul, așa cum îl descrie scriitorul spaniol, nu e foarte departe de Academia din Lagado a lui Swift, măcar ca potențial de ridicol dacă nu din alt punct de vedere. Fiindcă e un loc unde nimeni nu face, cu adevărat, nimic, unde toți se plictisesc teribil și încearcă disperat să își justifice lor înșiși ori celorlalți prezența, ocuparea unui anumit post academic, așa-zisele interese de cercetare. Oxfordul e o lume în esență moartă. Dar imposibilitatea și inactivitatea ei ajung să declanșeze scriitorului nu rictusuri ironice ori glume pentru inițiați (ca la Lodge, de exemplu), ci, printr-o translație literală cumva, reflecții despre moarte. Nu fantoșă intelectualului depășit ori a profesorului cu morgă, priviri goale și vid interior reprezintă subiectul romanului, ci moartea, în sens grav și absolut. De altfel, așa se deschide *Romanul Oxfordului*, ca un memorial explicit: "Doi din cei trei au murit de când am plecat de la Oxford, și asta mă face să mă gândesc, în chip superstițios, că poate m-au așteptat să sosesc acolo și să-mi petrec timpul pe care-l aveam de stat ca să-mi dea prilejul să-i cunosc și pentru ca acum să pot vorbi despre ei". Acest tip de descindere în trama evenimentelor ce vor urma e foarte importantă, căci ea introduce un personaj-narator cu un anume profil identitar: cronicarul, cel ce a sosit într-un loc pentru a-i descoperi o structură interioară secretă, pe care o va divulga. Mai mult decât atât, cronicarul, care e necesarmente un outsider, pentru că numai lui i s-ar revela cu adevărat această lume ciudată și ascunsă în ciudățeniile ei, este cel ce garantează ontologic viabilitatea uni-

versului pe care îl descoperă, de fapt instituie, povestindu-l. Eroul lui Marias se întreabă, de la începutul romanului, dacă nu cumva există o coincidență semnificativă între moartea acestor două personaje (din trei care sînt importante pentru el pe durata șederii la Oxford) și propria lui plecare. "Dacă m-aș mai fi aflat în viața lor și la Oxford (dacă m-aș mai fi aflat în viața lor de zi cu zi)", își spune cu recunoscută vanitate acest protagonist, "poate că ar mai fi trăit încă". Vanitatea lui este vanitatea auctorială, evident: existența personajelor a căror cronică o vom citi în continuare este proiectul acestei *veghi* auctoriale, a acestei prezențe supraviețuitoare în viața lor cotidiană. Încă un motiv pentru care un roman scris sub asemenea premise nu ar putea fi parodie: între narator și personaje se țese urzeala unei afecțiuni constitutive care nu poate lăsa loc pentru ironii destabilizatoare.

Cine sînt cele trei personaje importante, dintre care două mor odată cu plecarea povestitorului? Doi bătrâni *dons* ai Oxfordului, Cromer-Blake și Tom Rylands, care vor juca fiecare, deși de la distanță, un rol important în experiența oxfordiană a naratorului. Mai greu mi se pare însă să răspund la cealaltă întrebare, cea implicită: cine este supraviețitorul? Nici nu știu sigur dacă există un răspuns ferm, căci el ar presupune să stabilim cu certitudine care sînt cele trei personaje importante, și într-un fel chiar care este cel mai important dintre toate, cel suficient de auto-determinat încât să nu necesite prezența însuflețitoare a povestitorului. În măsura în care cartea nu oferă un răspuns cert, ambiguitatea e esențială: căci acest al treilea nenumit este, cred eu, însăși vocea narativă, așa cum s-a modificat ea în întâlnirile cu toate celelalte personaje. De fapt, de la începutul romanului cel ce scrie avertizează că folosirea persoanei întâi e o simplă convenție: "Dacă mie însumi îmi spun *eu*, sau dacă folosesc un nume care m-a însoțit de când m-am născut și cu care unii își vor aminti de mine, sau dacă povestesc fapte ce coincid cu cele pe care alții mi le-ar atribui, sau dacă numesc *casa mea* casa ocupată înainte și după mine de către alții, dar unde eu am locuit vreme de doi ani, este numai fiindcă prefer să vorbesc la persoana întâi, și nu pentru că așa crede că *facultatea memoriei e suficientă pentru ca cineva să fie mai departe același în epoci diferite și în spații diferite. Cel care povestește aici nu este același om care a văzut și căruia i s-a întâmplat, și nici nu este o prelungire a sa, ori umbra sa, nici moștenitorul, nici uzurpatorul său*" (sublinierea mea). Vanitatea de la început, a autorului care își conține eroii ca proiecții ale sale, este anulată brusc, transformată în extremă instabilitate a înșuși acestui autor, el de fapt fiind o proiecție, o formă ce se poate umple cu diverse conținuturi, în funcție de experiențele sale. Discontinuitatea dintre "cel care povestește" și "cel căruia i s-a

întimplat" nu se cuvine redusă, cred eu, la simpla distincție dintre un individ așa cum era el înainte și după consumarea unor evenimente. Ci e o discontinuitate esențială, o ruptură identitară pe care Oxfordul o scoate în relief, așa cum anumite substanțe chimice descoperă, prin reacțiile pe care le dau, natura substanțelor cu care vin în contact.

Acestei fragilități identitare – personajul lui Marias este cumva volatil, spațiul și timpul îl alterează sau îl redimensionează – este contrapotențată de însuși spiritul Oxfordului, tern dar și etern, de o stomatică exasperantă și în același timp reconfortantă. Simbolul desăvârșit al acestei lumi este bătrînul portar Will, un nonagenar cu privire limpede, îmbrăcat mereu în aceeași salopetă albastră, care pur și simplu nu știe în ce zi trăiește. În fiecare dimineață el decide, după o logică necunoscută celorlalți, ce zi urmează să trăiască, reluându-și astfel la nesfârșit experiențele trecute. Astăzi este ziua din 1962, în care i-a murit soția, mâine poate fi dimineața de după bombardamentele din 1940, iar ieri a fost o după-amiază din 1930, sumbră și plină de îngrijorările sărăciei. La fel cum își reciclează propria viață, retrăind-o la infinit, bătrînul Will reciclează oameni: nimănui nu i se adresează după numele său adevărat, ci după unul pe care și-l aminteste, și care a aparținut cuiva din trecutul său. Într-o bună zi, speră naratorul, pe care Will îl salută în fiecare dimineață politicos adresându-i-se cu apelativul fals "Mr. Trevor", poate că va apărea un alt profesor care să îi poarte lui numele, Mr. Branshaw. Will nu e plasat în afara timpului, lui nu îi scapă evenimente sau persoane, ci mai degrabă le receptează altfel, conform unei ordini sau logici personale, nu celei firești, cronologice, evidente pentru toată lumea. Pentru el nu există prezent, căci acesta nu se poate produce decât tardiv și în afara referinței sale reale. Dar e foarte important faptul că într-un necunoscut viitor va exista un Mr. Bradshaw, chiar dacă acesta nu va fi "realul" Mr. Bradshaw. Senilul Will intruchipează pentru străinul sosit la Oxford, cel ce scrie această carte, o făptură nepămînteană cumva, care are capacitatea de a se deplasa în timp, nu numai în trecut, ci poate și în viitor.

Dacă Will este constanta Oxfordului, *memoria* locului, deși una îndărătnică și plină de capricii, cei doi *dons* de care vorbeam adineauri sînt figuri tragic efemere. Venerabili profesori, fără de care nimeni nu își poate imagina universitatea, în final amîndoi mor, unul dintre ei după o lungă și epuizantă maladie. Moartea lor nu e subită, treptată, gradualitatea fiind exprimată cu o pregnanță tulburătoare, prin felul în care se retrag din viețile celorlalte personaje, dispărînd pe furiș din ficțiune. Ceea ce îl nedumerește cel mai puternic pe Cromer-Blake, de pildă, în legătură cu propria sa

Javier Marias, *Romanul Oxfordului*, traducere de Tudora Șandru Mehedintzi, Editura Univers, București 1999, 167 pagini, preț necunoscut.

moarte, este tocmai faptul că ea presupune o sustragere a lui din viețile celorlalți. Cumva, personajul nu își poate închipui cum ar arăta viața unui coleg de-al său în clipa în care el nu va mai fi prezent, dispus deci să o observe, să o constate. Aceeași vanitate ca și în cazul naratorului, care la început se întreba dacă nu cumva moartea celor doi prieteni ai săi s-a suprapus în chip semnificativ cu plecarea lui. Dar e tot o vanitate tragică și conștientă de sine, trecătoare deci, mai curînd un reflex al frustrării de a pleca, al obligației de a-ți recunoaște propria evanescență. Moartea le îngrozește pe personajele lui Marias: cei rămași în viață se bucură pe față, chiar dacă îngrijorați că le va veni rîndul. Singura consolare nu poate veni decât din acceptarea (invitarea) unei precarități identitare imanente, pe care moartea nu face decât să o confirme.

Tragic este contrastul dintre Oxford, ca spațiu constant simbolizat de Will cu ciudata lui memorie, și acești bătrîni profesori, care se îmbolnăvesc, își pierd vlagă, curajul, resursele, și mor singuri, ascunși ca niște animale sălbatice. Însă acest contrast nu face decât să reconstruiască un Altul, esențial: cel dintre Sine și Alteritate: primul se conservă, pentru că el e principiul ordonator, în vreme ce al doilea e conștient și epuizabil. Interesantă mi se pare, în această dialectică, poziția naratorului, care reprezintă, semnificativ, Străinul prin excelență. Impresia mea este că acest Străin va sfîrși însă prin a fi asimilat locului, și că odată cu asimilarea el își pierde privilegiul de a fi o privire venită de undeva din afară, deci echivalentul unui Sine auto-determinat.

Sînt foarte multe amănunte narative și personaje interesante pe care nu am avut răgazul de a le invoca sau include explicit în scenariul meu de lectură. *Romanul Oxfordului* crește însă dintr-o poveste complicată, și tocmai de aceea pasionantă. Nu vreau să îi descurajez pe cei ce ar putea căuta, eventual, ironia sau umorul în această carte, mai ales că ele există. Îi pot doar avertiza, sperînd că astfel le sporesc curiozitatea, că Marias e un ironist melancolic.

Heidegger în stil dîmbovițean

ESTE evident că, în cultura română actuală, traducerea profesionale din autorii clasici sînt absolut necesare. Filosofia, și cu atît mai mult autorii fundamentali recentî din domeniu, resimt dureros acest vid. Numele filosofului german Martin Heidegger este tot mai invocat în viața culturală românească. Pentru ca această invocare să capete teme, referirea la niște scrieri fundamentale, traduse acurat și într-o limbă română firească, se impune de la sine. Ca atare, nu ar putea decît să ne bucure o nouă traducere din Heidegger, presupusă inițial a respecta standardele impuse de versiuni anterioare.

Este vorba de un volum cu titlul *Timpul imaginii lumii*, care include traducerea prelegerii *Die Zeit des Weltbildes*, din volumul *Holzwege*, căreia i se adaugă un aparat critic intenționat strivitor. Traducerea, studiul introductiv și notele i se datorează d-lui Andrei Timotin, iar publicarea acestui volum Editurii Paideia.

Prima impresie a cititorului binevoitor este pozitivă. Suspiciuni ușoare apar cînd caută să surprindă mai atent curgerea textului în limba română. Dar, după cum o știm cu toții, Heidegger e un gînditor dificil și, conform opticii comune, limba lui e, în consecință, la fel de inaccesibilă. Am fi tentați să credem, de aceea, că ininteligibilitatea acestei versiuni are ca sursă pe Heidegger însuși. Cel care își revine din nauceală și se gîndește că autorul german nu putea fi, totuși, atît de confuz, va apela, firește, la textul original - text care, în paranteză fie spus, e una din lucrările heideggeriene accesibile și cunoscătorilor medii ai limbii germane și mai puțin familiarizați cu opera gînditorului.

Ajuns în acest punct, va fi victima unui șoc de proporții.

Va fi asaltat din toate părțile de un șuvoi de erori ce privesc toate aspectele unei traduceri: cunoașterea limbii din care se traduce, a limbii în care se traduce și a regulilor minimale de traducere; e vorba de greșeli semantice și de sintaxă, ca și de încălcări ale logicii elementare. Întrucît spațiul nu ne permite, enumerăm doar cîteva greșeli tipice, ce abundă pe tot parcursul "traducerii", cu mențiunea că ele nu sînt simple accidente datorate neatenției, dată fiind proporția lor covârșitoare. Le putem clasifica în trei categorii:

Erori semantice inadmisibile:

- *Übel*, care în orice dicționar înseamnă "rău, necaz, boală" devine, printr-un mecanism de nepătruns, "rest" ("ea nu este numai un rest necesar", p. 41, par. 2);

- Ni se povestește, la un moment dat, despre un cercetător care, pe lângă faptul că nu mai are nevoie de nici o bibliotecă la el acasă, mai e și tot timpul pe drum pe deasupra ei; cel puțin așa ne asigură versiunea în cauză: "Cercetătorul nu mai are nevoie, acasă, de o bibliotecă. El este permanent pe drum deasupra ei" (p. 43, par. 1). Această survolare, la care se vede silit bietul cercetător, ia naștere dintr-o survolare inconștientă a traducătorului pe deasupra textului; căci, *er ist überdies ständig unterwegs* n-a însemnat nici pentru Heidegger decît că "pe lângă asta, el (cercetătorul) e întotdeauna pe drum". Iată cum confuzia între un adverb (*überdies*, în plus, pe lângă aceasta) și un pronume (*überdies*, deasupra acesteia, peste aceasta) îl transformă

pe Heidegger într-un insolit autor de science-fiction.

- *das bessere Ohr für... hat* care, pentru orice cunoscător de germană, are sensul de "are un simț/ auz mai dezvoltat/ fin pentru" e redat, în textul românesc, de (bizarul) "deține ceasul cel mai potrivit pentru" (p. 56, par.3);

- pe aceeași pagină și la același paragraf, *Einzelwissenschaft*, care, atît conform uzanței limbii, cît și a înțelegerii heideggeriene, înseamnă "știință particulară", devine prin "traducere", "știință unică";

- un paragraf mai jos, *das rechte Ansehen einer Wissenschaft erlangen*, adică "a dobîndi aspectul/ înfățișarea proprie unei științe" ni se prezintă ca "a reclama privirea corectă a unei științe";

- simpla sintagma germană *von etwas Besitz ergreifen* (a intra în posesia a ceva) ne-a fost redat într-o presupusă limbă română și printr-o interpretare "mai catolică decît papa" ca "a concepe posesiunea din" (în contextul în care știința modernă "concepe posesiunea din propria și deplina ei esență" - *sic!*, în loc de, cum ar fi fost normal, "știința modernă intră în posesia propriei și deplinei ei esențe" -, p. 42, par. 1);

- *Auseinanderstreben der Wissenschaften*, aici cu sensul de "tendența de dispersie/ autonomizare a științelor" ajunge să semnifice, prin domnul Timotin, contrariul, anume "dorința de comuniune a științelor" (p. 43, par. 2);

- Autorii de dicționare nu s-au gîndit nici o clipă că *wirklich* (real, efectiv, concret, adevărat) ar putea să însemne "eficace", după cum nici Martin Heidegger nu s-a gîndit la asta, pasajul e de altfel destul de limpede în această privință. În schimb, s-a gîndit domnul Timotin, vajnic inovator în limbă (*ibidem*);

- *Betriebsamkeit*, "zel/ rîvnă organizator(ică)", se transfigurează de nerecunoscut în "capacitate de organizare" (p. 55, par. 2);

Și lista ar putea continua pînă la disperarea traducătorului - traducător care nici în sintaxă nu are unul din punctele lui forte, deși impozantul său studiu introductiv, de altfel neautorizat de Editura Vittorio Klostermann, cuprinde un capitol întreg rezervat sintaxei heideggeriene a lucrării. Prin ce mecanism de întemeiere își poate aroga un necunoscător cras al sintaxei comune privilegiul de a discuta despre sintaxa (altminteri nerelevantă) a unei asemenea scrieri, e o întrebare la care nu am primit și, probabil, nici nu se poate primi vreodată un răspuns.

DUPĂ ce iese răvășit din lupta simplă cu semantica, traducătorul e rănit mortal de sintaxă, nici ea prea complicată. Iată un scurt inventar al bătăliilor cu textul niciodată cîștigate de domnul Timotin:

"Caracterul eficient al unității și prin acest fapt, realitatea universității, nu se epuizează, cu toate acestea în ea însăși, deoarece apropiată și adăpostită de ea se află puterea spirituală a unificării originare a științelor" (pag. 43, par. 2).

"Der wirkende Einheitscharakter und somit die Wirklichkeit der Universität liegt jedoch nicht in einer von ihr ausgehenden, weil von ihr genährten und in ihr verwahrten geistigen Macht der ursprünglichen Einigung der Wissenschaften."

Domnul Timotin reușește, printr-o iscusință ce se întoarce împotriva propriului meșteșugar, să ne prezinte o ametoare frază fără nici cea mai mică legătură cu gîndul, de altfel limpede, al lui Heidegger. Căci pretinsa și misterioasă "epuizare în ea însăși" a universității, deși neexprimată în nici un chip de Heidegger, e pusă de dl. Timotin în seama acestuia. Iată o posibilă *traducere* a textului: "Însă caracterul eficient dător de unitate și, în consecință, realitatea universității, nu rezidă în puterea spirituală (ce se naște din ea, fiind de ea hrănită și adăpostită) a unificării originare a științelor". Lăsăm la latitudinea cititorului dacă ceea ce a tradus dl. Timotin este interpretare sau nu.

"În măsura în care ea se apropie de disciplina istoriei publicisticii, se schimbă unitatea de măsură a acestei critici" (p. 41, par.1).

"In dem Masse als sich die Historie der Publizistik annähert, ändert sich die Maßstäbe dieser Kritik."

Heidegger și soția sa în anii '60

Asistăm iarăși la o răstălmăcire, care transformă, datorită unei necunoașteri, de acum consacrate, a limbii germane, o propoziție simplă într-una ce aruncă îndoiele asupra lui Heidegger însuși. Propoziția sună astfel: "În măsura în care istoria se apropie de /devine publicistică, criteriile acestei critici se schimbă". Dl. Timotin introduce într-o propoziție cu subiect evident, în exemplul de mai sus e vorba de "Historie" (istorie), un alt subiect inexistent atît gramatical, cît și din punctul de vedere al lui Heidegger, în speța "ea". (Lăsăm la o parte, greșeala "minoră" de a fi redat prin singular "unitate de măsură" ceea ce în propoziție germană era la plural "Maßstäbe" (criteriile). Pista falsă pe care e pus cititorul de dl. Timotin (care "ea"?), pare să se constituie într-un joc pe care traducătorul îl propune cititorilor, fără voia și, evident, în defavoarea acestora.

Nu e singurul caz în care subiectul propoziției este înlocuit cu un substitut al său pretins subînțeles. Fraza următoare e edificatoare în această privință: "Pe lângă acest fapt, el poate rămîne

încă o vreme și în cîteva locuri romanticul, devenit inconsistent și gol, al învățaturii și al universității (p.43, par.2).

"Daneben kann sich noch einige Zeit und an einigen Stellen die immer dünner und leerer werdende Romantik des Gelehrtentums und der Universität halten."

Dacă cititorul va crede, conform textului, că "el" se referă la cercetătorul invocat de Heidegger în frazele precedente, atunci se va întreba zădărnice cum poate acesta rămîne acel "romantic devenit inconsistent și gol". De fapt, dacă traducem corect, lucrurile se limpezesc, și constatăm că nu este vorba de nici un "el", căci propoziția sună astfel: "Pe lângă acest fapt, romanticismul tot mai slab și gol al învățătorilor și al universității mai poate încă supraviețui o vreme și pe alocuri".

CINE ce face într-o propoziție pare să fie complet obscur sau indiferent pentru unii traducători. Exempla docent:

"Faptul că ființarea a ajuns să ființeze în caracterul de reprezentare, epoca îl realizează prin ceea ce apare nou față de ceea ce era anterior" (p. 48, par. 2).

"Daß das Seiende in der Vorgestelltheit seiend wird, macht das Zeitalter, in dem es dahin kommt, zu einem neuen gegenüber dem vorigen".

Cîtă distanță față de înțelegerea corectă a frazei, care este următoarea: "Faptul că ființarea ajunge să fie sub condiția reprezentării face ca epoca în care se ajunge la aceasta să fie una nouă în raport cu cea anterioară".

"Trebuie înainte de toate și în mod permanent, esența epocii să fie înțeleasă din aceea a adevărului ființei, guvernînd în el însuși, deoarece numai atîta vreme cît ceea ce trebuie cu adevărat să fie întreg este perceput, acesta poartă cu sine și leagă o activitate în viitor, dincolo de un prezent accesibil, îndepărtat de teme și, în același timp, permite transformării omului să se orienteze dintr-o necesitate izvorită din ființa însăși" (p. 55, par.1).

"Es gilt zuvor und stets, das Wesen des Zeitalters aus der in ihm waltenden Wahrheit des Seins zu begreifen, weil nur so zugleich jenes Fragwürdigste erfahren ist, das ein Schaffen in das Künftige über das Vorhandene hinweg von Grund aus trägt und bindet und die Verwandlung des Menschen zu einer dem Sein selbst entspringenden Notwendigkeit werden läßt."

Aici, domnul Timotin stabilește triste recorduri de incompetență. Dînsul nu își face de rușine doar ipoteticii dascăli care l-au învățat germană (pe semne oameni de treabă), ci și pe cei de limba română, care nu l-au lăsat repetent cînd merita. Incompetența atinge proporții monumentale dacă e să fim atenți la adevăratul înțeles al propoziției în cauză: "Se cade întotdeauna să înțelegem în prealabil esența epocii pornind de la adevărul ființei ce domină în ea, căci doar astfel este concomitent aflat acela, în cel mai înalt grad demn de a fi întregat, care poartă și leagă din teme creația viitoare, dincolo de ființarea simplă existentă, și face cu puțință schimbarea omului întru o necesitate izvorîndă din ființa însăși".

Bănuind că poate traducerea domniei-sale e departe de claritatea cristalinului, domnul Timotin se grăbește să informeze cititorul într-o notă foarte doctă că "necesitate" (*Notwendigkeit*) e, în ediția I a textului german, înlocuit de cuvântul *Brauch* (tradus de dînsul ca "nevoie"). Păcat însă că, deși *Brauch* e legat etimologic de *brauchen* (a avea nevoie), el nu înseamnă, așa cum fabulează domnul Timotin, nevoie, ci "datină, obicei".

Alte suplicii pe care le îndură sintaxa germană, vinovată doar de a nu fi vrut să intre singură în capul domnului Timotin:

"O astfel de reflecție nu este nici pentru toți necesară, nici de dorit ori numai de acceptat (p. 54, par. 3)".

"Solche Besinnung ist weder für alle notwendig, noch von jedem zu vollziehen oder auch nur zu ertragen."

Că și-a făcut de ris dascălii și pe sine, îl privește doar pe domnul Timotin, problemă care rămîne s-o rezolve dînsul, ca pe atîtea altele, în forul său interior. Dar cu biata propoziție simplă ce-a avut? Să fie "versiunea" sa echivalentă cu traducerea corectă: "O astfel de meditație nu e pentru toți necesară, și nici nu trebuie realizată sau îndurată de oricine".

Am enumerat doar șase greșeli inadmisibile de sintaxă, nu pentru că ar fi doar atîtea, ci pentru că spațiul de care dispunem nu ne permite. De altfel, nici puterea de a răbda a unui om normal.

Doar în traduceri extrem de libere din poezie îi este permis interpretului să găsească echivalente diferite pentru același cuvînt. Faptul că lucrează pe un text filosofic, caracterizat de cerințele rigorii și preciziei, nu-l stingherește defel pe traducătorul nostru de ocazie în verva-i inovativă, și astfel apar, pentru Vorgang (proces) atît echivalentul "eveniment" (pag. 52, par. 3 și în compusul Grundvorgang = eveniment fundamental, pag. 41, par. 2, pag. 52, par. 2), cît și "proces" (pag. 40, par. 3, pag. 50, par. 4). Exemplele ar putea continua, dar credem că cititorul și-a făcut deja o imagine, sau, cum ar "traduce" dl Timotin, "s-a dispus deja deasupra acesteia în imagine (pag. 49, par. 2), despre felul pretins autentic în care textul heideggerian a încaput pe mina unui gînditor autohton, de pe malurile Dimboviței.

CE-I PUTEM dori d-lui Timotin? Să "survoleze" în voie limbile feniciană, sumeriană, babiloniană, ș.a.m.d. căci, și de asta îl putem asigura, noi nu avem deloc intenția de a le învăța. Prestația dlui Timotin ne oferă bucuria de a mulțumi tuturor acelora care nu știu nici limba germană, nici limba română, pentru că au avut indecența de a traduce un text de filosofie și, în genere, un text din germană.

Lectori grăbiți, partizani pătimași sau persoane vizate ar putea crede că această recenzie este ghidată de un argumentum ad hominem. Sperăm că își vor da cu toții seama că ea a luat naștere doar din dorința de a semnaliza și elimina impostura la nivel academic. Impostură dublă: una morală, a domnului Timotin, compromis pentru generația sa; alta, de natură juridică, a unei edituri ce publică texte fără revizie științifică și fără copyright.

Gilbert Lepădatu

Lirică suedeză

Bruno K. Öijer

*
* *
despre mine stă scris
cum copil fiind
îmi înfigeam brațele în umbra frasinului
și eram atras de vînt
cînd zdrăngănea cum săgețile în tolbă
se spune că refuzam să ascult
cum niciodată nu luam de mână pe nimeni
că nopțile zburam
și că toate acestea
aduceau nenorocire peste ținut

*
* *
mansarda ticăie
ticăie îndărătul perdelelor
și nimic nu se mișcă
doar tot ce s-a îngropat
ascuns și tăinuit
și tu adăști așa de tare prin preajmă
încât mai că poți atinge
greul cap căzut în față
unde luminoase pete s-au furișat
și arată
de cîtă vreme au tot cărat lăuntrice căderi de
comete

prevestind întuneric
și sosinde dezastre

*
* *
fraze de stofă
sunetul unei încheieturi pocnind
apoi tăcere

noaptea mă trezeam singur
și simțeam cum ea din nou a fost la mine
m-a îngrijit
și în același timp m-a întristat și înfricoșat
nu s-a putut abține să mă încarce cu vină
a tras afară sertare și le-a umplut cu neliniște
s-a așezat strâns lipită de mine pe cuvertură
mi-a atins obrazul
în timp ce-mi dădea să sufăr
se durea în mine cu tot ce a făcut din ea viața
cu toate cele cărora le-a fost expusă

*
* *
a doua oară
se reîntoarce la tine în somn
copila
cu fundița roșie și mănuși de gheață
nu scapi de
ochii ei fermecați de entuziasm
cînd ea vede că totul e făcut din gheață
și ea expiră ușurată
frica i-a dispărut
alba față de masă lucește
paharele sudate de îngheț
stau pline de brumă și licăr
peretii scapără
armătura patului e rece și alunecoasă

și ea caută în
oglină
își pipăie un sfîrc
ciupește turturii
și totul radiază și se răspîndește
candelabrul se clatină
clinchetul cristalelor de gheață

*
* *
negre
abia luminate pasaje
unde fără voia mea îi ademeneam pe străini
cari mă salutau
cu semnul inițiatilor ce înseamnă
că doar eu și tu știm
deși noi nu aveam nimic în comun
o sămîntă a nimicului s-a pus în pămînt
a răsărit și s-a împrăștiat
în mari vâlurinde lanuri de nimic
oameni stăteau aplecați
sub un soare chircit în seară
și rupeau buchete
duceau acasă nimicul drept pradă
care se decolora înspre piepturile lor
le tot creștea din mâini
și aștepta un prilej potrivit
clocindu-și timpul
arunca lungi umbre urzitoare
pe pereți

*
* *
slabă aproape
arsă de boală și dureri
din scaun ea se apleacă în față
cu un trup comprimat întru amurg
învăluită într-un abur ireal
reîntoarce printre zgură și tei
în curtea școlii din copilărie
clădirea aducînd a cetate sună
fațadele de cărămizi afumate
atrag înspre sine răposatii
cari transformați în copii de stafii plîngînd sunt
obligati

înapoi sus pe scări
încă odată în vechile lor bănci
se stărnește praful
cu aromă de cretă și radieră
peste catedră în continuare zace planșa
cu albaștrii clopoței întru paloare și încărunțire
ca și cum tulpina prin toți acești ani
și cu intermitențe ritmice
ar fi fost îmbrățișată de scheletul închis în al său
dulap

cu ușa de sticlă întredeschisă
iar afară pe coridoare întunericul o zbughește
înspre
o țiuitoare durere de rece lumină
ce brusc eliberează din dalele de piatră
ortoceratitele

În românește de
Alex. Dohi

LA GHILOTINĂ

NADEJDA ALEXANDROVNA LOHVIŢKAIA (Teffi) s-a născut la 27 apr. (9 mai) 1872, la Petersburg și a murit în emigrație în 1952, la Paris. A publicat peste douăzeci de volume (proză, poezie, dramaturgie, memorialistică). Printre admiratorii talentului ei s-au numărat țarul Nicolae al II-lea, Rasputin, V.I. Lenin, Kerenski, V. Rozanov. Teffi provenea dintr-o familie de aristocrați, apropiată de cercurile literare. Tatăl ei, A.V. Lohvițki, eminent profesor de criminalistică, era și un strălucit orator și causeur, ale cărui vorbe de duh circulau ca proverbe. Mama, de origine franceză, era o cunoscătoare a literaturilor europene și iubea poezia. Sora ei, Mirra Lohvițkaia, autoare de poeme mistice, a fost supranumită "o Safo rusă", iar Elena, sora mai mică, a intrat în istoria literaturii ruse cu piese de teatru de mare succes în epocă.

Pentru prima dată scriitoarea a apelat la pseudonimul Teffi în anul 1901 când a publicat în

revista "Teatralnoe Iskusstvo" parodia în versuri "Ziua pocăinței". Mare amatoare de mistificări (asemenea lui Vladimir Nabokov), ea dădea explicații contradictorii în legătură cu proveniența pseudonimului ales. Una dintre ele: atunci când a oferit unui teatru, pentru a fi jucată, piesa "Chestiunea feminină", conducându-se după zicala "Prost să fii, noroc să ai", și-ar fi ales numele unui "prostănac" din "cercul de cunoștințe", Steffi și, din delicatețe, a omis prima literă. După o altă versiune, pseudonimul i-a fost sugerat, întâmplător, de autorul unui interviu (preluat din povestirile lui R. Kipling; Teffi era numele unui personaj).

În perioada interbelică, multe dintre povestirile lui Teffi au fost traduse și publicate, alături de schițele lui Avercenco, și la noi în țară.

Povestirea "La ghilotină", pe care o prezentăm acum, este o satiră amară, în manieră gogoliană, la adresa regimului comunist și a represiunii din anii următori Revoluției din Octombrie.

ACESTE memorii, cu cea mai vie recunoștință, i le dedic lui Troțki.

Dat fiind că, după ghilotinare, n-aș mai avea cum să scriu aceste amintiri, rezultă că trebuie să le scriu acum.

Dar asta n-are mare importanță, eu de mult am observat că realitatea viitorului nu-mi înșală niciodată visele și închipuirile mele despre el.

Iată de ce scriu cu îndrăzneală aceste amintiri din viitor și știu că nu mă înșel.

Aseară, tocmai mă pregăteam să iau masa, când intră Vera Valerianovna.

- Stau doar o clipă! Mă grăbesc grozav.

- Unde te grăbești atîta? Mai stai.

- Nu pot, mă grăbesc. Am venit într-o fugă să-ți spun adio: mâine sunt programată pentru ghilotinare.

- Draga de tine! - ne-am bucurat noi. - Ce bine s-au aranjat toate! Că și nouă tot mâine ne vine rîndul.

- Dormi la mine, i-am spus eu. O să plecăm împreună. N-are nici un rost să-ți tîrăști picioarele tocmai de pe Glermaia pînă în Piața Palatului. Ori-cum eu stau mai aproape. Iar azi o să dăm gata dulceața de fragi.

Cu greu am înduplecat-o: - Știi cite treburi se adună pe capul omului în ultimul moment...

Am sărit în sus de bucurie - împreună ne vom distra și nu ne vom plictisi stînd la coadă vreo trei ore pînă ne vine rîndul.

Umblă vorba că ieri dulgherii care construiesc ghilotinele au intrat în grevă din motive economice și au blocat accesul publicului la ghilotină pînă la ora cinci.

O delegație a dulgherilor s-a adresat condamnaților cu rugămintea de a le susține revendicările. Iar condamnații au consimțit și au promis că, în caz extrem, să declare și ei grevă și să nu se ghilotineze pînă ce guvernul nu va face concesii. Către ceasurile cinci incidentul a fost lichidat.

Dar cozile astea sunt pur și simplu scandaloase! Una mai că ajunge pînă pe Nevski, alta pînă la podul Palatului, iar a treia cotește dincolo de Ermitaj. Ghilotina, în ciuda tehnicii moderne și a dispozitivului de acționare electric, lucrează cu încetineală. Ce dacă sunt retezate cinci sute de căpățîni dintr-o dată, tot trebuie să-i aranjezi într-un fel. Altfel e înghesuială, dezordine. Se întâmplă să aștepti și cite două ceasuri în ger.

În public e rumoare și indignare.

- Statul ne jupoaie cu impozitele, dar nu face nimic ca să îmbunătățească condițiile de ghilotinare. Te-ai gândi că acolo, sus, e puterea. Ce mai putere - își șapă singură groapa.

În parte au dreptate. E cu puțință să nu fi inventat pînă acum vreun sistem de ghilotinare pe cartelă? Sau măcar să fi instalat cite o ghilotină de cartier.

Am pălăvrăgit pînă pe la douăsprezece noaptea. Noutăți picante. Se spune că modistele noastre au creat, special pentru ghilotină, o perucă à la Marie Antoinette. Se plătesc sume exorbitante pentru o astfel de perucă. Dar oare merită? Din cauza umidității, perucile se pleoștesc, și cit de jalnic arată o Marie Antoinette stînd la coadă! Altfel era în timpul Revoluției franceze. Atunci femeia se urca pe eșafod ca pe scenă. Lumea se uita la ea, putea fi văzută de toți.

Poporul era fascinat de ghilotină, ea trezea și teamă, dar și admirație.

Pe inventatorul ei îl priveau ca pe o ființă enigmatică, remarcabilă. Pe străzi, copiii răspîndiseră un cîntecel:

Guillotine,
Médecin,
Politique.

Și călăul era o persoană care atrăgea atenția tuturor.

- Monsieur de Paris.

Acum nu mai e așa. Acum ghilotina a devenit o industrie. sunt angajați muncitori, totul e simplu și clar. Iar toate aceste pretenții burgheze de a-i da strălucire și solemnitate - sunt ridicole și prostesti. Of, cînd o să ajungem și noi să avem o atitudine firească față de mărunțișurile vieții de azi.

Poporul rus s-a deprins atît de bine cu ghilotina încît pare straniu să te gîndești că a fost o vreme cînd ea nu exista.

O tratează cu blîndețe, cu bunătate, parcă ar fi de-a noastră, și-au botezat-o "Galotina Ivanovna".

De nu vrei să coci plăcinte
Să-mi îndop stomacul,
Eu mă duc la Galotina
Să-i dau capul

se cîntă în cupletele populare.

Ne-am trezit dis-de-dimineată.

Avea dreptate Vera Valerianovna: în ultimul moment se îngrămădesc pe capul tău o mulțime de treburi.

Către ora nouă a sosit Michel, un prieten de familie. El reușise să-și schimbe locul cu un coleg de-al său și se va ghilotina împreună cu noi.

Pînă am băut noi ceaiul și am luat o

gustare, a sunat de zece și a venit timpul să plecăm.

Michel - ce prieten de nădejde! - pregătise sandvișuri pentru drum.

- Poate o să ni se facă foame așteptînd aproape trei ore la coadă.

În sfîrșit ne-am strîns cu toții. Ieșim. Bineînțeles, nici un vizitiu. În tramvai nu se putea urca. Am pornit pe jos pe Sadovaia.

- Ce necaz! - bodogăni Vera Valerianovna. - Așa un ghinion! Asta nu prevestește nimic bun.

Vera Valerianovna e în general superstițioasă.

În sfîrșit, pe lîngă Sennaia, am dat peste un vizitiu.

- Trei rublișoare?

- Da' ce, ți-ai ieșit din minți? Că doar nu mergem la petrecere, avem treabă. Ne ghilotinăm.

- Mie mi-e totuna, - formăie drept răspuns proprietarul bărbii pe sub șapca infundată pe cap. Vă duc și la bal, și la spital. Alții, în locul dumatăle, ar fi zis că e ultima oară cînd iau o trăsura.

- Da' ce-ți vinei să spui asta?

- Vouă ce vă pasă? - mormăi în barbă vizitiul, - vă taie capetele și gata cu grijile. În schimb, eu, muncește nene, dă de mîncare la iepe, și ia ovăzul de unde nu-i...

- Ține aici două rublișoare, - se tîrgui Michel. Dacă mergi repede - îți mai dăm.

- Eee, vă cunosc eu - s-a zborșit vizitiul. Nu prea scoatem noi parale de pe urma voastră, a condamnaților la moarte. Mai deunăzi, l-am dus pe unul, tot așa se fandosea: "Hai că-ți mai dau, hai că-ți mai dau" - îl cobor în fața ghilotinei și el îmi zice: "Mai stai o clipă, doar să schimb banii, că am numai o bancnotă de un milion" și dus a fost. Aștept eu ce aștept, sar de pe capră, mă duc să-l caut. N-ați văzut, zic, tovarăși, pe unul negricios, c-o șapcă cenușie? Iar ei încep să rîdă, îmi spun: "Nu e asta?". Mă uit - și el, nemernicul, îngenunchese în fața ghilotinei și capul i se rostogolea în zăpadă!

Vesela povestire a vizitiului ne-a redat buna-dispoziție. Tocmai atunci s-a ivit alt vizitiu și am plecat.

În Piața Palatului era o mare de oameni. Calești, automobile, trecători. Nu era mare aglomerație, probabil pentru că pe case și pe garduri erau lipite anunțuri prin care Troțki încredința asigurarea ordinii condamnaților înșiși. Ne-am încheiat socotelile cu vizitiul, i-am lăsat și bacșiș, drept pentru care el

ne-a urat "Să fie într-un ceas bun!".

Cunoștințe - o mulțime! La una din cozi le-am văzut pe Olga Nicolaevna și pe Natalia Mihailovna... Amîndouă cu peruci a la Marie Antoinette, dar nu se știe de ce nepudrate, ci roșcate. De ger, fețele li se ivințiseră și, ce-i drept, nu vedeai nimic frumos în asta. Buna dispoziție a publicului era întretinută de un tînar proaspăt ras. Lumea spunea că era un animator de la un teatru de mîna a doua.

Pe marginile cozilor se strecurau băieți cu ziare și vinzători de sbiten* și piroști. Michel a dorit să guste - dar eu l-am convins să nu mînînce - era prea multă mizerie și mirosea a luminări de seu. La una din cozi a ieșit scandal. Un brunet mai iute s-a strecurat printre oameni și, pînă să-l zărească vecinii, deja se ghilotinase.

S-a iscat scandal. Au început să urle cum că cineva a dat cuiva mită și că jidanii ne-o iau întotdeauna înainte.

E frig și plictiseala.

Michel ne-a rugat să-i ținem rîndul, și s-a apropiat să cerceteze ghilotina. Îl neliniștea faptul că orificiile ghilotinei s-ar putea dovedi prea mici.

- Iar eu sunt un zdrahon și am capul mare! - a zis Michel. O să-mi zdrelesc amîndouă urechile.

Lîngă mine se certau două dame:

- Cum e posibil să te parfumezi în halul asta pentru ghilotină? E cu totul nepotrivit. Nu se poate sta lîngă dumeata - te-apucă migrena.

- Ce atîtea delicatețuri? - a pufnit alta. - Linișteți-vă, nu mai e timp și pentru migrene.

Avea dreptate. Portița grilajului care înconjura ghilotina s-a deschis larg și rîndul nostru s-a mișcat repede înainte.

- Nu împingeți, nu împingeți!

- Puțina amabilitate, vă rog...

- Doamne, ce oameni!

- Ce indivizi inconștienți! Ar trebui ca noi, condamnații să ne autoorganizăm, să formăm o uniune și să ne ocupăm noi înșine de aprovizionarea ghilotinei.

- Acum nu mai e vreme.

- De ce nu ne-om fi gîndit noi mai înainte!

- Treceți, treceți, că țineți lumea pe loc!

- Ho, că nu-i sfîrșitul lumii!

Prezentare și traducere de Rodica Mavrodin și Roxana Doncu

* Băutura fierbinte, preparată din apă, miere și mirodenii.

Bruno și Lulle

◆ Disparută în 1981, la vârsta de 82 de ani, istoricul englez Frances Yates, înobilată de regină cu titlul "Dame", a publicat o lungă listă de lucrări, devenite referințe indispensabile, despre influența magiei, ocultismului și alchimismului asupra personalităților istorice. Această față ascunsă a istoriei, studiată cu rigoare de marea erudită, într-un spirit în același timp savant și îndrăzneț, face subiectul unor cărți precum *Giordano Bruno și ermetismul, Artele memoriei, Academia franceză în sec. XVI*. În volumul *Raymond Lulle și Giordano Bruno*, tradus de curind în Franța la Ed. PUF, ea avansează ideea că savantul ars pe rug la Campo dei Fiori la 1600 n-a fost, cum se credea, un martir al științei ci, dimpotrivă, un mag al Renașterii, adept convins al doctrinei transmise prin textele atribuite lui Hermes Trismegistul. Giordano Bruno nu se lupta pentru o cunoaștere matematizată a realității fizice, ci era influențat de hermetism și discipol, la trei secole distanță, al lui Raymond Lulle, cel care credea că a descoperit o structură logică și combinatorie conformă exact realității înseși, ceea ce permitea să se afle răspuns la orice întrebare.

Mitul Burrough

◆ În *Gentleman Junkie. Viața și opera lui William Burrough*, Graham Caveney se interesează înainte de toate de mitul

simbolizat de scriitorul născut în 1914 și mort în 1997 și ai cărui fani, adesea, nici nu i-au citit cărțile, fiind fascinați doar de ceea ce intruchipa părintele beatnicilor și nașul mișcării punk. Biografie romanescă, ilustrată bogat cu fotografii și documente, cartea lui Graham Caveney are meritul de a îndrepta cititorii captivați de aspectele anecdotice și picante ale vieții către o operă literară importantă pentru cultura americană a acestui secol.

Sciascia - Opere complete

◆ La un deceniu de la moartea lui Leonardo Sciascia, Editura Fayard publică primul din cele trei volume ale ediției de opere complete alcătuite de Mario Fusco și prevăzute să apară până în iarna anului viitor. Primul volum de 400 de pagini cuprinde 11 texte, scrise între 1956 și 1971, între 35 și 50 de ani, și permit urmărirea evoluției literaturii (termen pe care Sciascia îl prefera celui de

scriitor) de la povestirea unor destine siciliene la conturarea unei "Sicilii ca metaforă". "Mergând atât de departe în dedalul adevărilor și minciunilor, i-a trebuit lui Sciascia o mare forță interioară pentru a nu se refugia în observația cinică și a-și păstra până la capăt cea mai riguroasă onestitate" - scrie Bernard Simeone în recenziă dedicată ediției, din "La Quinzaine littéraire" nr. 757.

Viața nouă

◆ Orhan Pamuk, scriitorul turc contemporan cel mai cunoscut în Occident, e acum în librăriile franceze cu un nou roman, tradus la Gallimard, *Viața nouă*. Construit în două registre, cu o virtuozitate stilistică elogiată de pretențioșii cronicari francezi, romanul poartă titlul unei mărci de bomboane în ambalajul cărora se găsește răvașe cu proverbe turcești. Îmbinând derizoriul, superstiția, misterul și înălțimea metafizică, Pamuk dejoacă toate capcanele unei intrigi care ar fi putut vira către metaforă grandilocventă și își subminează filosofia printr-o ironie corozivă. Poetic și sarcastic, romanul despre "difficultatea de a fi turc" e, dacă dăm crezare criticilor, o operă de prim rang.

Trenul fantomă

◆ În septembrie 1993, Iuri Buida și-a făcut o intrare remarcabilă și remarcată în literatura rusă contemporană, publicând în revista "Oktiabr" povestirea *Don Domino*, înscrisă pe lista celor 6 opere selecționate pentru Booker Prize-ul rusesc. Critica rusă a văzut în *Don Domino* o vastă metaforă a nenorocirii naționale, o parabolă ideologică în care narațiunea servește de pretext pentru transmiterea unui mesaj. Povestirea se învîrte în jurul unui tren pentru care au fost construite liniile ferate și gările, un

tren cu o sută de vagoane și patru locomotive, despre care s-a spus că va transporta oamenii, dar care nu se oprește niciodată și despre care nu se știe încotro merge, iar cei care încearcă să afle sfîrșesc cu un glonte în ceafă. Și, într-o zi, acest tren încetează să mai treacă. Scrisă extrem de bine, povestirea a impus numele tinărului autor care a mai publicat apoi un roman fantastic avîndu-l drept erou pe... Sherlock Holmes - *Caligari*, și unul mistico-epic inspirat din istoria Rusiei, *Boris și Gleb*.

Millais - 170

◆ La Galeria Națională a Portretului din Londra poate fi vizitată pînă la 6 iunie expoziția de portrete ale lui Sir John Everett Millais (1829-1896), organizată cu prilejul împlinirii a 170 de ani de la nașterea pictorului preraphaelit.

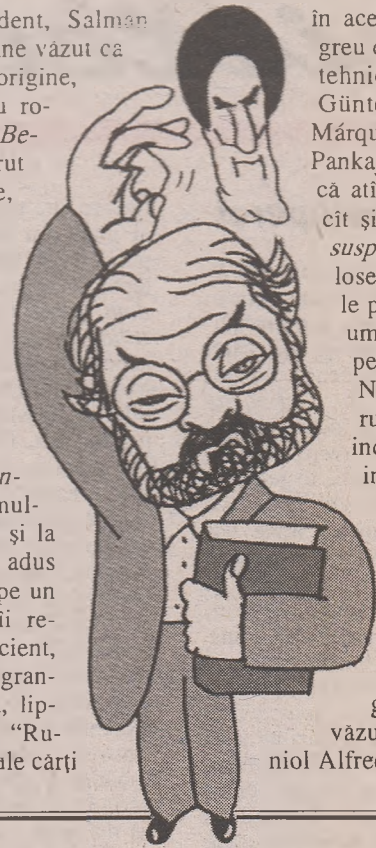
Film despre Che Guevara

◆ Robert Redford a obținut drepturile de ecranizare a unei cărți despre Che Guevara, aparținând lui Giovanni Minà, pentru a produce un film despre "condotierul socialist", - scrie ziarul "La Stampa".

Romanul povestește călătoria făcută pe motocicletă în America Latină de către Che Guevara, în 1952, cu un prieten - medicul Alberto Granado. Regizorul filmului va fi Walter Salles.

Rushdie criticat în India

Adulat în Occident, Salman Rushdie nu e prea bine văzut ca scriitor în țara sa de origine, India. Nici noul său roman, *The Ground Beneath Her Feet*, apărut la Ed. Jonathan Cape, n-a scăpat de criticile vitriolante ale colegilor indieni. Astfel, în revista "Outlook" din New Delhi, Pankaj Mishra, un cunoscut prozator și critic (al cărui anunțat roman, *The Romantics*, ce va apărea simultan la Ed. India Ink și la Random House, i-a adus doar ca avans aproape un milion de dolari), îi reproșează tonul suficient, parada de erudiție, grandilocvența găunoasă, lipsa valorii artistice. "Rushdie a dat deja destule cărți

în acest gen ușor de scris și greu de citit [...] în care imită tehnicile narrative ale lui Günter Grass și García Márquez, adaptate la India". Pankaj Mishra îi reproșează că atât în *Versetele satanice*, cit și în *Rușinea și Ultimul suspin al maurului*, el folosește demagogic diversele probleme importante ale umanității pentru a acoperi lipsa de talent major. Nici ultimul roman apărut nu face excepție, el fiind, după opinia criticului indian, o adunătură de tentative avortate de sublimare a obsesiilor, prejudecăților și înclinațiilor lui Rushdie, în imagini simple, demne de un desen animat. În imagine, Salman Rushdie văzut de desenatorul spaniol Alfredo.

Minciuna în R.D.G.

◆ Horn, directorul muzeului dintr-un oraș redegist, se sinucide și la înmormintarea lui cinci personaje povestesc în flashback-uri tot ce știu despre acest om acuzat de "ideologie burgheză", întrebându-se asupra motivelor ce au determinat gestul lui. Cu această ocazie își evocă și viețile proprii, lașitățile, conflictele dintre convingerile personale și acțiunile publice, raportul dintre adevăr și minciună în existența lor. Scris în 1985, romanul *Sfîrșitul lui Horn* de Christoph Hein, un foarte valoros scriitor din Germania de Est, n-a primit aprobarea cenzurii comuniste și a fost difuzat clandestin, editura punîndu-l "din greșeală" între coperti cu numele și titlul altui autor. Romanul polifonic al lui Hein, în care denunță minciuna oficială a regimului comunist, e considerat acum una dintre cărțile ce rezistă "revizuirilor", iar autorul - care în ciuda luptei cu cenzura, n-a plecat în Vest - este tradus cu succes în mai multe țări din Occident.

Retrospectivă Jackson Pollock

◆ Provenind dintr-o modestă familie americană, elev submediocru și alcoolic de la vârsta de 15 ani, Jackson Pollock (1912-1956) dorea la început să devină sculptor, dar apoi și-a descoperit adevărata vocație. Tate Gallery din Londra prezintă pînă la 6 iunie o retrospectivă cu 80 de pinze ale acestui artist care a revoluționat pictura și grație căruia expresionismul abstract avea să se impună în lumea întreagă.

Festival

◆ Personalitatea și creația regretatei Marguerite Yourcenar va fi în centrul primului Festival al scriitorilor europeni, organizat de Consiliul General al Nordului din Franța. Manifestarea va avea loc duminică, 9 mai, la Villa Mont-Noir, un loc strîns legat de copilăria romancierii și evocat în operele sale.

scriitoare de succes

◆ În cîțiva ani, Joanna Trollope a devenit, în Anglia, o scriitoare populară, romanele ei psihologice simple dar subtile fiind ușor de citit și pretîndu-se adaptărilor cinematografice. Subiectele sînt ca niște operații pe inimă deschisă ale familiei mic-burghize contemporane, explorînd mănădrea psihologice ale relațiilor dintre soți și dintre părinți și copii, moravurile acestui sfîrșit de secol. Faptul că romanele ei (ultimul apărut: *Copiii alteia*) se situează în fruntea listelor de vânzări dovedește că englezii se recunosc în viziunea deloc completă a autoarei asupra realității.

Servitori ai regimului

◆ Decăderea culturii ruse e pusă în general pe seama crizei economice, a lipsei de bani, de subvenții din partea statului. Într-un articol recent din "Nezavisimaya Gazeta", Boris Kagarlički (fost dizident, autor al cărții *Intelectualii și Statul sovietic din 1917 pînă în zilele noastre*) e de părere că nu lipsa unei politici culturale finanțate de stat e cauza crizei din cultură, ci înșiși artiștii reputați care fac compromisuri pentru bani cu noua elită politică, trecînd de bunăvoie în serviciul ei de propagandă. Un exemplu

este cineastul Nikita Mikhalkov care - scrie altă publicație, "Kommersant-Vlast" - a făcut în ultimii ani tot ce a putut pentru ca publicul să nu-l mai considere un reprezentant strălucit al inteligenței, ci un artist servitor al regimului. Pentru ultimul său film, *Barbierul din Siberia*, el a obținut 13 milioane de dolari din partea statului, fără să mai treacă prin fața comisiei de arbitraj. Pentru serviciile sale propagandistice, obține avantaje la care un artist neînregimentat nici nu poate visa.

Cenzură

◆ La cererea ambasadei cubaneze din Beijing, autoritățile chineze au suspendat difuzarea volumului *Fidel Castro, ultimul revoluționar al secolului XX*, scris de universitarul Cheng Yin-Ghong și publicat în șase mii de exemplare de către o editură din Shanghai. Autorul spune între altele despre liderul cubanez că "a construit un sistem lipsit de o bază socială și contrar naturii umane."

Revista revistelor

Romancierul recuperat

Ne-a parvenit cu întârziere *JURNALUL LITERAR* nr. 1-2, consacrat în mare parte lui N.I. Herescu - o personalitate insuficient cunoscută și ale cărei merite din perioada interbelică și din exil sînt înregistrate parțial în *Dicționarul scriitorilor români* - unicul instrument de referință serios pe care îl avem la îndemînă (și la care, mărturisim, în redacția noastră se recurge foarte des. De aceea așteptăm cu nerăbdare următoarele volume). Pentru oamenii de litere, numele lui N.I. Herescu e asociat traducerilor și exegezelor din clasicii antici (Eschil, Catul, Horațiu, Plaut, Virgiliu, Ovidiu); un savant specializat în limbi moarte și ale cărui opere stau pe un raft mai prăfuit, necercetat prea des, al istoriei noastre literare. Căci domeniul nu mai e azi atractiv decît pentru un număr restrîns de studioși, considerați cam excentrici. Gustul pentru studiul limbilor clasice și accesul la înțelegerea nemijlocită a literaturii eline și latine au cam dispărut la noi (continuă să se citeze însă, adesea greșit, maxime și locuțiuni preluate după ureche sau din paginile roz ale Larousse-ului, o impostură despre care se crede că sporește prestigiul intelectual). ❖ Surpriza pe care ne-o aduce acest număr al *Jurnalului literar* este că eruditul clasicist născut în 1906, la Turnu Severin, exilat imediat după război și stins din viață la Zürich în 1961, n-a fost, așa cum din ignoranță ne-am închipui, un savant sever absorbit exclusiv de domeniul său, ci un om cu o arie vastă de preocupări și un caracter nobil, dar care știa să prețuiască și plăcerile senzuale ale vieții, vorbele de duh, prietenia, umorul. Revelațiile pe care ni le aduc fragmentele din vasta lui publicistică anticomunistă scrisă în exil și din corespondență conturează portretul unui personaj de o frumusețe rară, alcătuită din demnitate și modestie, corectitudine morală și comprehensiune pentru semeni, patriotism adînc, fără umbră de demagogie, un bărbat pasiv, generozitate și curaj. Articolele omagiale scrise la moartea lui și publicate în acest număr adaugă

fiecare alte nuanțe portretului psihologic al unui om de mare calitate, din toate punctele de vedere. ❖ Dar cea mai neașteptată surpriză a acestui număr din *Jurnalul literar* este descoperirea *romancierului* N.I. Herescu, rămas necunoscut pînă acum. În 1960, la editura pariziană "Le Mont Saint-Clair", apărea un roman intitulat *L'Agonie sans mort*, semnat de un necunoscut, Ch. Séverin. N.I. Herescu a recomandat prietenilor și cunoștințelor sale această carte (care avea printre personaje și români exilați la Paris), trecînd cu discreție peste identitatea autorului. Nimeni nu a bănuțit atunci că sub pseudonimul Ch. Séverin se ascunde cel pe care Occidentul îl recunoscuse ca o somitate în domeniul clasicismului latin, iar exilul românesc - și ca pe un gazetar anticomunist plin de nerv. Nimeni, cu excepția lui Virgil Ierunca. În articolul-portret, publicat la două luni după moartea lui N.I. Herescu în *Românul*, el scria între altele: "s-ar putea, bineînțeles, să mă înșel - încerc totuși de a identifica pe Ch. Séverin, autorul, unui roman apărut anul trecut la Paris și intitulat *L'Agonie sans mort*, cu N.I. Herescu. Romanul acesta, în care personajul principal e un scriitor român, e o expresie de minie a noastră, a rătăcitorilor, împotriva rătăcirii în care ne trăiește, tirîndu-se pe sine, istoria imediată." Pe urma acestei afirmații de acum 38 de ani, grupul de cercetători de la *Jurnalul literar* au dezgropat din uitare romanul, l-au studiat și au ajuns la concluzia că el aparține indubitabil lui N.I. Herescu, eroul principal, scriitorul român exilat la Paris, Gabriel Adam fiind un alter-ego. Drept care, Editura *Jurnalul literar* a publicat recent, în traducerea Corneliu Ștefănescu (o muncă deloc ușoară fiindcă originalul abundă în jocuri de cuvinte, expresii argotice și subtilități lingvistice, vădînd pasiunea filologului nu doar pentru limbi moarte, ci și pentru cele foarte vii), *Agonie fără moarte*, restituind-o autorului ei. Cronicarul a citit romanul, cu interes, căci lui N.I. Herescu nimic din ceea ce e omenesc nu-i e străin în ficțiunea pe care o creează, de la erotismul frust la marile întrebări existențiale și de la viața mondenă a Parisului de la mijlocul anilor '50 la politica mondială a epocii. Nu e locul aici pentru o recenzie. Trebuie să spunem doar că, la pag. 159, am găsit și explicația discreției desăvîrșite a celui ce și-a ales drept pseudonim numele orașului natal: "Articolele n-au fost totdeauna semnate, ceea ce l-a privat de notorietate. Acceptase fără părere de rău situația, convins că întreaga atenție se cade a fi îndreptată asupra ideilor și problemelor și nu asupra persoanelor. Nu suportă reclama, indiferent de circumstanțe. Ca să vină în ajutorul confrăților confrunțați cu greutățile, s-a risipit pe sine, fără să țină seama cit pierde".

Tradiții fără tradiție

Dacă ne luăm după cîteva cotidiane centrale, autoritățile din România ignoră sentimentele publicului și relațiile "tradiționale" de prietenie dintre România și Iugoslavia susținînd politica NATO față de regimul Miloșevici. Dar nici unul dintre aceste cotidiane nu propune cititorilor săi o analiză precisă a eventualelor consecințe pentru țara noastră dacă reprezentanții puterii ar avea acum o atitudine neutră față de acest conflict. *ADEVĂRUL* nu conținește cu atacurile la adresa oficialităților și, în special, împotriva ministrului de Externe, a ministrului Apă-

LA MICROSCOP

PNȚCD și spiritul lui Maniu

EXPERIENȚA GUVERNĂRII - se spune tot mai des în ultima vreme - e catastrofală pentru PNȚCD. Un recent sondaj de opinie pare să confirme această idee. Plecarea grupului Ciorbea din partid, în căutarea spiritului lui Iuliu Maniu, ar fi o dovadă de netăgăduit că PNȚCD a avut mai mult de pierdut din acești ani de guvernare.

Membri ai partidului s-au lăsat corupți ori au căutat corupția cu luminarea. Legi la care PNȚCD ținea n-au fost nici pînă azi publicate în Monitorul Oficial. În partid au apărut cel puțin trei grupări, dintre care aceea a lui Victor Ciorbea intră la capitolul pierderi. Premierul penetișt, Radu Vasile, conduce un guvern tot mai nepopular, iar foștii amici ai partidului, formațiunile civice și mulți intelectuali independenți formatori de opinie și-au răcit considerabil, ca să nu spun mai mult, atitudinea față de PNȚCD.

Ce a avut totuși de cîștigat acest partid din experiența ultimilor ani?

Deprinderea și răspunerile guvernării în coaliție, care nu se pot căpăta decît fiind la putere. Verificarea oamenilor de încredere în aceste împrejurări și posibilitatea de a descifra din mers mecanismele fripturismului politic - cu frenezia înscrierilor, a simpatiilor brusce dobîndite, a pilelor și alte asemenea, pe care PNȚCD-ul în opoziție n-avea cum să le cunoască practic. Participarea la reformă, ca viorea întii vizibilă. Dar poate cel mai consistent cîștig - guvernarea în timp de criză.

Ar fi putut PNȚCD să iasă de la guvernare și să intre în opoziție după căderea guvernului Ciorbea? Fără doar și poate! Iar pentru partid această opțiune, care ar fi provocat alegeri anticipate, poate că ar fi fost o bună mișcare tactică. Totuși nu e sigur. Comparația cu nenumăratele guverne interbelice nu stă în pi-

cioare. Cum nu stă în picioare nici ipoteza că PNȚCD ar fi putut cîștiga mai multe voturi provocînd alegeri anticipate, fiindcă nu poate guverna singur. Mai mult, dacă ne amintim de iminența plății datoriilor externe și de necesitatea reluării negocierilor cu FMI și Banca Mondială, această retragere, cu toate ale ei, ar fi fost considerată ca provocatoare a unui dezastru național. Încît, tactic, ieșirea de la guvernare ar fi priit poate PNȚCD-ului, dar strategic ea ar fi indus o neîncredere ucigătoare față de acest partid. Un PNȚCD curat ca lacrima, dar incapabil să se descurce în labirintul guvernării ar fi ajuns un partid cu suporteri pătimași, dar nu cu un electorat considerabil, în această perioadă.

Trecut prin experiența guvernării, PNȚCD-ul poate fi privit ca un partid care are corupții săi, disidenții și fugarii săi, dar nu ca un partid care a preferat să-și apere propria poziție electorală, ignorînd interesele țării. Din acest punct de vedere, declarația lui Ion Diaconescu, că partidul condus de el nu se putea sustrage de la datorie, mi s-a părut mai mult decît remarcabilă.

Că traversînd cursa cu obstacole a guvernării, acest partid e cu puțință să fi pierdut din susținători, asta rămîne de văzut în voturile pe care le va cîștiga Alianța Națională Creștin Democrată a lui Victor Ciorbea.

Mai există o întrebare, dacă luăm în calcul faptul că Victor Ciorbea a plecat din PNȚCD împreună cu cel puțin alți doi ardeleni cu greutate, frații Boila: ar putea apărea o schismă între ardeleni și regăteni în privința PNȚCD? Dacă va fi așa, Victor Ciorbea cu siguranță că nu va descoperi spiritul lui Maniu, care nu s-a rupt de regăteanul Mihalache nici în cele mai neplăcute momente ale coabitării lor.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1999: 3 luni - 52.000 lei; 6 luni - 104.000 lei; 1 an - 208.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
C&R Graphic S.A.

24 pag - 4.000 lei
La redacție: 3.000 lei

Cronicar